

Hrvatski

glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Godina XVIII Broj 175

2020. ISSN 1800-5179

*“Neka cijeli ovaj svijet
još sja u suncu”*

Sadržaj:

- 3** Koronavirus zaustavio planet
- 8** Iz zbirke „Diplomate ujedinjene u izolaciji“ - Misli i prijateljstva
- 16** Kolera u Boki kotorskoj u 19. stoljeću
- 20** Luka i Ana - Suvremena priča o Jovu
- 23** Bogata crkvena baština na otoku Gospe od Škrpjela
- 27** Zbirka pomorskog nasljeđa
- 32** Nematerijalna kulturna baština Boke kotorske: stanje, izazovi, potencijali
- 35** Boka kotorska - zaljev svetaca i hrvatske kulture
- 39** U povodu blagdana sv. Antuna Padovanskog - Crtrice za kulturu pamćenja
- 47** Bokeljska mornarica Kotor u svjetlu arhivskih/znanstvenih istraživanja
- 52** Osnivač pravne zaštite kulturne baštine, zaljubljenik u zavičaj svojih predaka, pjesnik Perasta i Boke: Vladimir Brguljan
- 56** Aktualnosti
- 67** Kronika Društva
- 68** Po bokeljski
- 70** Škrinjica nostalgije - Čestitke u očima prošlosti
- 75** Bokeljska pjatanca
- 78** Ostavština obitelji Visković u Perastu - Vraćanje i izlaganje pokretne ostavštine Viskovića u porodičnoj palači
- 84** Povijest brodskih kružnih putovanja u Boki kotorskoj: Ile de France
- 87** Govor u pohvalu filozofije Baranina Vincenza Silvija iz 1530. godine
- 92** Grbovi kotorske vlastele XIV vijeka

Poštovani čitatelji!

Prošlo je nekoliko mučnih, teških, neizvjesnih i prilično deprimirajućih mjeseci od našega posljednjeg broja. Novi koronavirus, koji je zaustavio planet, donio nam je strašne slike oboljelih i umrlih diljem svijeta, donio nam je strah za vlastite živote i živote dragih ljudi, kao i neizvjesnost od sutrašnjice, od toga što nam donosi novi val širenja virusa te iznimno duboka ekonomska kriza.

Iako su sve kulturne, društvene, sportske i ostale aktivnosti bile u potpunosti zaustavljene, mi smo se i tijekom karantene, onoliko koliko smo imali prostora i mogućnosti, bavili temama za ovaj broj Glasnika. Sada, kada epidemija polako jenjava, s radošću se vraćamo redovitim obvezama.

Razdoblje za nama bilo je siromašno događajima, ali je naš Glasnik, kao i uvijek, bogat raznovrsnim temama. Svima nam je dosadilo slušati i čitati o koronavirusu pa s nestrpljenjem čekamo dan kada će sve ovo biti konačno i definitivno iza nas. Ipak, morali smo malo prostora posvetiti i ovoj pošasti jer nas je previše „izbacila iz kolosijeka“ da bismo je mogli zanemariti.

Osim redovitih serijala, historijskih i aktualnih tema, u ovom broju donosimo i predstavljanje nekoliko novih knjiga: Ljubavna i ratna odiseja Olge Brajnović, Zbirka moderne i suvremene umjetnosti svetišta Gospe od Škrpjela na otoku pred Perastom Željka Brguljana te Boka kotorska - zaljev svetaca i hrvatske kulture Vande Babić. Veleposlanik Republike Hrvatske u Crnoj Gori, Veselko Grubišić, napisao je divnu priču za zbirku Diplomate ujedinjene u izolaciji i vrlo sam zahvalna što je imamo priliku objaviti u Glasniku.

S nadom da na sljedeći broj nećemo čekati mjesecima i da je zauvijek prošlo sve što je bilo loše,

srdačno vas pozdravljam!

Vaša urednica,
Tijana Petrović

Naslovnica: Sunčica Krivokapić, nagrada TO Tivat za kreativni detalj, “Turistički cvijet 2020.”

“Hrvatski glasnik”, Kotor, je upisan u evidenciju javnih glasila kod Republičkog sekretarijata za informisanje RCG pod rednim brojem 04/01-1828 od 31.12.2002. godine. Časopisu je dodijeljen međunarodni standardni broj za serijske publikacije ISSN 1800-5179, koji je otisnut u gornjem desnom uglu korica. Časopis izlazi mjesečno.

Adresa: **Pjaca od muzeja 361, Stari grad, 85330 Kotor**
Telefon: +382 (0)32 304 232 · Faks: +382 (0)32 304 233
E-mail: hgd-kotor@t-com.me · WEB: www.hrvaticg.com
Žiro-računi: **520-361700-17** · **510-4741-76**
Osnivač i nakladnik: **Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor**

Urednica: **Tijana Petrović**
Uređivački odbor: **Marija Mihaliček, Tripo Schubert, Joško Katelan, Marina Dulović, Danijela Vulović i Jasmina Bajo**
Lektorica: **Sandra Čudina** · Fotografije: **Foto Parteli, KotorArt, Centar za kulturu Kotor, Matica, Radio Dux, Boka News, TO Kotor, Radio Kotor, PIXELL, Zvonko Perušina, arhiva HGD CG**
Grafička priprema i tisak: **Biro Konto, Igalo**
Naklada: 450 primjeraka

Koronavirus zaustavio planet

Priredila:
Tijana Petrović

Novootkriveni koronavirus, naziva SARS-CoV-2, prvi put je otkriven krajem 2019. godine u kineskom gradu Wuhanu, kao uzrok teškog akutnog respiratornog sindroma, odnosno bolesti zvane COVID-19. Od početka 2020. godine epidemija se brzo širila, u kratkom roku zahvativši skoro cijeli svijet. Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je 11. ožujka globalnu pandemiju koronavirusa. Do ovog trenutka u svijetu je potvrđeno više od 8 milijuna slučajeva zaraze, od čega je danas aktivno blizu 3,5 milijuna, izliječeno 4,2 milijuna, a oko 440.000 je smrtnih slučajeva povezanih s virusom COVID-19.

Većina europskih zemalja, među njima i Hrvatska i Crna Gora, još početkom ožujka uvele su potpunu karantenu za svoje građane, zatvorivši granice, javne ustanove, škole... sve trgovine osim pre-

Neke zemlje su se, za sada, prilično uspješno izborile sa zdravstvenom prijetnjom, neke se oporavljaju od velikih ljudskih gubitaka, neke se još uvijek bore..., ali sve se pripremaju za nastavak borbe i za gotovo izvjestan sljedeći val epidemije.

hrambenih i ljekarni. Međugradski promet također je bio obustavljen, a svako kretanje smanjeno na minimum. U većini zemalja građani su se morali pridržavati stroge karantene i izlazaka iz svoja četiri zida samo po prijeko potrebne namirnice... Sve mjere zaštite i prevencije, koje su propisali epidemiolozi i virolozi morale su biti poštovane i to je, nakon tri mjeseca borbe, dalo rezultate pa je prvi val zaraze u Europi krajem svibnja počeo jenjavati. Crna Gora je od 326 zaraženih imala devet smrtnih slučajeva, a Hrvatska

od 2.254 slučajeva zaraze 107 sa smrtnim ishodom. Ovako dobrim rezultatom u borbi s koronavirusom ne mogu se pohvaliti Italija, Španjolska, Francuska..., koje su najteže pogođene epidemijom.

Posljednjih mjesec dana najveći broj aktivnih slučajeva zaraze koronavirusom i s njim povezanih smrtnih slučajeva imaju SAD, Brazil i Rusija.

Pandemija u svijetu još uvijek traje iako se iz dana u dan povećava broj oporavljenih. Neke zemlje su se, za sada, prilično uspješno izborile sa zdravstvenom prijetnjom, neke

je i strah od svake vrste neizvjesnosti, strah i borba da se preživi ekonomska kriza koja nas je već uvelike obuhvatila.

Cjepivo bi moglo biti dostupno sljedeće godine

Cjepivo protiv koronavirusa moglo bi biti odobreno za otprilike godinu dana, prema 'optimističnom' scenariju, objavila je sredinom svibnja Europska agencija za lijekove (EMA).

Ta agencija čini, komunicirajući pritom s 33 tima koji

se oporavljaju od velikih ljudskih gubitaka, neke se još uvijek bore..., ali sve se spremaju za nastavak borbe i za gotovo izvjestan sljedeći val epidemije.

Zbog ekonomske krize izazvane epidemijom koronavirusa u svijetu su bez posla ostali milijuni radnika. Prvobitni panični strah za vlastite živote i živote dragih ljudi nadopunio

rade na razvoju cjepiva, sve što može kako bi ubrzala proces odobrenja cjepiva, rekao je čelnik odjela EMA-e za cjepiva Marco Cavaleri i dodao da je

skeptičan prema tvrdnjama da bi cjepivo moglo biti dostupno u rujnu.

„Budući da razvoj cjepiva počinje od nule, možemo gledati iz optimističnog kuta te ga najaviti za godinu dana, dakle početkom 2021.“, rekao je Cavaleri. On je odbacio mogućnost izbacivanja treće faze testiranja cjepiva koja je, kako je naveo, potrebna da bi cjepivo bilo sigurno i efikasno.

EU-a nisu efikasan način za borbu protiv virusa Covid-19”, navode u Komisiji.

Od 1. srpnja trebala bi uslijediti „druga faza” otvaranja EU-a koja se odnosi na postupno ukidanje restrikcija na vanjskim granicama, uključujući i zemlje Zapadnog Balkana. Kriteriji koji bi trebali biti uzeti u obzir prilikom postupnog otvaranja vanjskih granica EU-a prema trećim zemljama su epidemiološka situacija, mjere zaštite tijekom putovanja, kao i princip reciprociteta, odnosno ako EU otvori granice za ulazak u Šengen prema trećoj zemlji, ta zemlja trebala bi otvoriti svoje granice za sve članice EU-a.

EMA razmatra i 115 terapija ili lijekova protiv koronavirusa, a prema Cavalerijevim riječima neki od njih bi mogli biti odobreni već ovog ljeta.

Europska unija postupno otvara granice

Većina zemalja članica Europske unije od 15. lipnja otvorila je svoje granice za putovanja u sklopu Šengena. „Epidemiološka situacija u cijeloj EU ubrzano se poboljšava. Europski centar za kontrolu i prevenciju zaraze ocijenio je da kontrole na unutarnjim granicama među članicama

Carnival Cruise od 1. kolovoza nastavlja s krstarenjima

Tri dana nakon objave *Carnival Cruise Linea* da 1. kolovoza namjerava nastaviti krstarenja sa svojih osam brodova, broj rezervacija porastao je za 600 posto.

Zbog najavljene cijene – čak i za naše prilike smiješnih 28 dolara na noć – moći će krstariti nezaposleni Amerikanci i primatelji socijalne pomoći.

Kad se početkom ove godine počela svijetom širiti pandemija virusa Covid-19, s kruzera su stizale neke od najgorih horor priča o opakoj bolesti. Tijekom veljače na 'brodovima smrti' lutalo je od luke do luke 12.000 putnika poput ukletih Holandeza jer im zbog straha od zaraze nitko nije dopuštao pristajanje.

Hong Kong nije dopustio pristajanje broda *Dream Cruises* s 1.800 putnika, talijanske luke odbile su uplovljavanje *Coste Smeralde* sa 6.000 putnika. Od Čilea do Paname niti jedna luka nije željela primiti kruzer *Zaan-dam* s 85 zaraženih članova posade i 53 putnika, uključujući četiri preminula. Naj-

gore je prošao brod *Diamond Princess* jer je mjesec dana stajao usidren u Yokohami s 3.700 putnika. Sa 712 zaraženih i 14 preminulih, postao je sinonim za krstarenja iz noćne more.

Na 37 kruzera od veljače je bilo zaraženo 3.000 putnika, od kojih je 80 podleglo virusu. U Australiji je 21 smrt od

koronavirusa povezana s *Ruby Princess*. Kapetan je u Sydneyu pustio putnike s broda, a budući da je među njima bilo zaraženih, virus se munjevito širio gradom.

Zbog toga se očekivalo da će kruzerske kompanije u doba 'nove normale' biti najveći gubitnici u turističkoj branši, među njima posebno britansko-američka *Carnival Cruise Line*, jer su u njihovu vlasništvu ozloglašeni *Diamond Princess* i *Ruby Princess*. Od početka godine, kada se virus počeo širiti, pa do prvih dana ožujka vrijednost dionica tog operatora, jednog od najvećih na svijetu, pala je za 57 posto.

No, čini se da ni broj zaraženih ni mogućnost ponavljanja zaraze neke nisu odvratili od namjere da se ukrcaju na ploveće hotele. Tri dana nakon što su objavili da *Carnival Cruise Line* 1. kolovoza namjerava nastaviti s turističkim putovanjima na svojih osam brodova, broj rezervacija porastao je za 600 posto, izvještava *Cruise Planners*, mreža franšiza American Express Travela za organiziranje krstarenja. Bit će to prvi operator koji se vraća u posao u doba virusa Covid-19, a brodovi će isploviti iz Galvestona u Teksasu te Miamijska i Port Canaverala na Floridi.

Posebno iznenađuje podatak da su se rezervacije za kolovoz 2020. povećale 200 posto u odnosu na one za kolovoz 2019. godine kada se nitko nije brinuo oko toga hoće li zaglaviti na 'brodovima smrti'.

Otkud toliki porast rezervacija?

Prije korone na kruzerima su ljetovali dobrim dijelom stariji gosti, a prema novim podacima *Cruise Planersa* sada je riječ poglavito o mladim i zdravim ljudima koji vjeruju da im se ništa neće dogoditi, dozlogrdila im je izolacija u četiri zida, a privlači ih i cijena: 28 dolara dnevno.

Štoviše, prateći američko mišljenje o pandemiji, anketa tvrtke za istraživanje tržišta *Harris Poll* pokazuje da su Amerikanci doista spremni prihvatiti rizik. Iako ih 85 posto izjavljuje da će izbjegavati putovanja zemljom, dobar dio želi krstariti: 33 posto spremno ih je čekati na ukrcaj šest mjeseci, 22 posto do tri mjeseca, a 12 posto ispitanika želi isploviti na ocean odmah ili u roku od 30 dana. I to unatoč tome što ih 65 posto smatra da će ih ekonomska kriza pogoditi više nego sam virus i da neće imati financijskih sredstava.

Izvor: tportal.hr

K kao Korona

Tijekom mjeseci karantene izazvane koronavirusom svi smo se trudili pronaći najbolje načine da ispunimo vrijeme. Naša suradnica iz Pule **Snježana Akrap-Sušac**, uvijek optimistična i vedrog duha, i u ovome vremenu našla je inspiraciju te zdušno počela raditi na pripremi svoje nove zbirke kratkih priča. Donosimo jednu od njih, prikladnu aktualnom trenutku.

Je li ovo kraj?

Pojavio se! K kao Korona, iz strahopoštovanja velikim slovom!

Pesimisti su konačno zadovoljno nezadovoljni. Zamislite kakav ih je užitak preplavio kad su čuli najnovije vijesti da se zabranjuju okupljanja, zatvaraju škole i sl. Još da nije blizu njih uvijek i neki optimist, bilo bi savršeno. Ovako im uvijek netko mora pokvariti njihove mračne prognoze. Oni ne dvoje je li ovo kraj svijeta ili nije. Oni su sigurni da čovječanstva nestaje, da je to već pitanje dana. Srce im poigrava kad putem mobitela razgovaraju s nekim istomišljenicima jer ne daj Bože izići na ulicu! To mogu samo ljudi optimisti koji se, zamislite, i ovoj katastrofi rugaju. Sram ih bilo! Oni će prvi otići pod zemlju, ukoliko se ne dogodi nešto još gore. Moglo bi, kažu, planeta Zemlje nestati. Sve ukazuje da uskoro neće biti uvjeta za život na Zemlji. A oni pametnjakovići neka se samo nadaju, umjesto da zabrinuto mašu glavama. Nije lijepo vidjeti osmijeh na licu, kažu pesimisti. To je danas tako nepristojno. Baš ih može biti sram!

„Neka cijeli ovaj svijet još sja u suncu...” i pesimisti su gorko zaplakali kad su začuli ovu pjesmu. A tako su se nadali...

Misli i prijateljstva

Piše:

Veselko Grubišić,
veleposlanik Republike
Hrvatske u Crnoj Gori

Doba je pandemije. Živim on-line, dakle nisam sâm, a jesam. Svi smo na kušnji. Vrijeme je dubokog i temeljitog razmišljanja. Veleposlanik sam Republike Hrvatske u susjednoj Crnoj Gori. Od 1. svibnja trebala je ponovno biti uspostavljena zrakoplovna veza Zagreb - Podgorica, tri puta tjedno. Na žalost, odgođena je do daljnjega zbog opake pandemije. Ovdje u Podgorici rezidentnih je trinaest veleposlanika članica Europske unije. Naravno, ovdje je i šef Delegacije Europske unije, veleposlanik Aivo Orav:

Estonac, plav, visok, liberalan, pametan, vesele naravi i radišan. Posebice mi je drago što se njegovoj supruzi i njemu jako sviđaju hrvatske delicije. Sretni smo što ih ovdje, u susjednoj Crnoj Gori, ima u izobilju, a upravo Hrvati su jako ponosni na plodove svojih njiva. Hrvatska je unatoč povijesnim nedaćama razvila više prepoznatljivih robnih marki hrane. Prehrambena industrija ima vrlo dugu tradiciju, a mnoge hrvatske robne marke starije su i od sto godina, što je omogućilo sustavan razvoj i postizanje iznimne kakvoće izgledom i okusom. Na početku krize, kada je zbog pandemije i početka pucanja lanaca opskrbe Crnoj Gori bilo onemogućeno da iz tradicionalnih

izvora kupuje pšenično brašno, posebno me je obradovala vijest da veliki šleperi puni pšeničnog brašna i suncokretova ulja putuju iz Hrvatske za Crnu Goru.

Mi rezidentni veleposlanici povezani smo u *WhatsApp* skupinu i s onima koji nerezidentno pokrivaju Crnu Goru iz drugih država. Doajen Diplomatskog zbora, Ferdinand Nagy, veleposlanik Rumunjske, potaknuo je stvaranje ove mreže, a on obnaša svoju dužnost u Crnoj Gori još od 2013. godine. Vrstan je tenisač, odličan kolega, pametan, analitičan, a nadasve veliki organizator. Uistinu možemo reći da svi zajedno izvrsno komuniciramo, dijelimo radost i brige. Isto tako, razmjenjujemo podatke,

Sahat kula, Stara Varoš

ubrzano pomažemo repatrijaciju građana Europske unije, zajednički lobiramo, šaljemo poneki glazbeni ili šaljivi priglasak kako se nitko od nas ne bi osjećao sam i bespomoćan.

Svi su pouzdani, pravih ljudskih vrлина i srdačni u međusobnom komuniciranju. Karel Urban veleposlanik je Republike Češke i kao svaki pravi Čeh posjeduje izniman češki humor poput Karela Čapeka – svojeg imenjaka, strpljiv je slušatelj. Talijanski kolega Luca Zelioli odlikuje se talijanskim vrlinama šarmantnog i veselog kolege, načitanog, s kojim u društvu dijelim mnoge teme. Obojica volimo Marka Pola. Artur Dmochowski, veleposlanik Poljske, brižan je otac dvoje male djece. Krasi ga poljski duh ozbiljnog intelektualca, poput likova iz romanâ Henryka Sienkiewicza. S njim često pohodim svetu misu na hrvatskome jeziku u novoj katoličkoj crkvi u Podgorici. Na mjestu gdje je nekada bila jedina stara katolička crkva u Podgorici, nalazi se sad Muzički centar Crne Gore.

Malo tko od nas tako dobro poznaje Balkan kao veleposlanik Mađarske József Négyesi.

Odličan je u svemu! Veleposlanica Bugarske je Meglena Ivanova Plugtschieva-Alexandrova, vrlo je obrazovana, ambiciozna, s velikim iskustvom u diplomaciji i politici. Slovenski kolega Gregor Presker susretljiv je kolega, iznimno je dobar poznavatelj prilika u Jugoistočnoj Europi te s njim kao s čovjekom punim dobrih ideja ugodno razgovaramo. On i supruga čine skladan diplomatski par. Veleposlanik Helenske Republike Panayotis Partsos dobro je obrazovan, čvrstih je stajališta koje ne skriva, uživam u njegovu društvu razgovarati o raznim temama, sve od bitke u Termopilskom klancu do vječne teme - Europske unije, a svoje rasprave oplemenimo

Morača

Zeta

Zeta

čašom vina. Imao sam kratki razgovor s nedavno pridošlim novim veleposlanikom Slovačke Borisom Gandelom, koji još nije predao vjerodajnice zbog ove krize. Sve vijesti o njemu pune su hvale. Imao bih puno probranih riječi reći i o našim drugim kolegama, veleposlanici SAD-a i ostalima, koji izvršno predstavljaju svoje države koje nisu članice Europske unije. S njima se jednako dobro osjećam.

U ovoj situaciji samoizolacije razmišljam o svojim kole-

gicama i kolegama. Rijetkost je da su baš svi veleposlanici tako visokih odlika, a uistinu jesu. Sve ih dobro poznajem, dragi su mi, bliski su mi... Mislim o njima. Siguran sam da svi oni baštine i odlikuju se s četiri kardinalne, zapadne vrline. Razboriti su (**prudence**), kako bi bez mudrosti uopće postali diplomati? Mnogi će se upitati treba li uopće diplomatima hrabrost (**courage**), ta nisu oni vojnici ili borci u areni? Zar nije hrabrost ići po čitavom svijetu promičući

svoju državu, često odvojeni od obitelji, ponekad i u smrtnoj opasnosti? Nema nijedan za kojeg se ne može reći da je umjeren, trijezan ili suzdržan (**temperance**). To je jedna od prepoznatljivih odlika osobe koja pripada kulturi zapadne uljudbe. Sigurno bi se oni iz istočne Azije mogli pobuniti jer se smatraju još suzdržanijima, ali o njima ovdje sada nije riječ.

Doduše, suzdržanost u diplomata možda i nije poželjna kada promoviraju svoju državu, napose ako niste davno obnovili njezinu nezavisnost. Ja sam za to dobar primjer, uvijek sa strašću govorim o svojoj Hrvatskoj, tu sigurno nisam umjeren. Iako svi znaju za Francusku, moja draga i šarmantna prijateljica, veleposlanica Francuske Christine Toudic, s ponosom govori o svojoj državi i predstavlja se kao ponosna Francuskinja (*fier d'être français*). Profinjena je to žena, uvijek sprema pomoći. Ima veliko znanje, spremno ga dijeli. Svi do jednoga su pravdoljubivi (**justice**). Tu kod pravde pada mi odmah na pamet veleposlanica Austrije, Anna Janković – obrazovana, sofisticirana, lijepa, visoka žena, zastupa istančano pravedan odnos prema Crnoj Gori, moglo bi s reći da je 'fer' i pravedna. Da je kojim slučajem profesorica, studenti bi je obožavali.

Bog je Crnu Goru obdario lijepim krajolicima. Planine joj sežu do oblaka, kanjoni bistrih rijeka koje napajaju i Crno i Jadransko more uistinu su čarobni. Specifična je Crna Gora. Ima prijestolnicu - Cetinje i glavni grad - Podgoricu. Većina građevina u Podgorici su iz novijeg vremena. Najmonumentalnije su one koje izgradiše njemački zarobljenici nakon Drugoga svjetskog rata i novoizgrađeni velebni pravoslavni hram. Džamije se drže,

Podgorica

ali su malo zabačene, kao i cijela, za sada zanemarena, Stara Varoš, a jedino lijepa i vitka Sahat kula iz otomanskih vremena ponosno i visoko stoji. Ulice su široke, osim onih u Staroj Varoši i pokoja drugdje kako ju je tada dopalo. Podgorica je smještena u velikoj, ravnoj kotlini omeđenoj planinama s tri strane, četvrta strana uranja u Skadarsko jezero. Samo je desetke metara nadmorske visine. Planinski lanac, s druge strane jezera, zaklanja Podgorici pogled na more i ne dopušta morskom povjetarcu da je rashladi noću kad udare ljetne žege. Hladna, modra Morača, vijuga središnjom grada, a nekad, ne tako davno, tekla je krajnjim rubom Podgorice.

Malo iznad Podgorice s Moračom se spaja rijeka zelenkaste boje - Zeta. U blizini njihova spajanja nalaze se ostaci stare, antičke Duklje. Namjerno ne rekoh da u Moraču utječe Zeta jer bih povrijedio osjećaje onih koji žive uz gornji tok Zete. Oni se generacijama bune tvrdeći da se zapravo Morača ulijeva u Zetu jer kažu da Zeta prinosi više vode od Morače, posebno ljeti kad Morača postane plitka. Tu bi po njima trebao biti kraj Morače, a Zeta u koju se ulila Morača trebala bi teći Podgoricom sve do Skadarskog jezera, prolazeći kroz taj ravničarski, plodni kraj koji ionako zovu Zeta. Nedavno sam tek doznao da se nedaleko od spoja ovih dviju rijeka, nizvodno Moračom, pokraj Vezirova mosta, nekad jedinog u tom kraju preko kojeg se moglo kolima prijeći s jedne na drugu stranu Morače, prije nekih dva i pol stoljeća nalazilo naselje pod imenom Hrvatska Stubica. Sjeverni predjeli Crne Gore izgledaju prelijepo. Crnogorsko primorje je prava ljepota, a tek Boka kotorska, ona je istinski dragulj. U Boki živi meni najdraža autohtoro-

Njegošev mauzolej na Lovćenu

na hrvatska zajednica, brojno malena, kulturno veličanstvena, žilava, neiskorjenjiva. Od milja ih zovem *Aboridžini Boke*.

U Crnoj Gori muškarci su visoki, zabavni, ponosni, uvijek spremni za business. Žene su iznadprosječno visoke, neobično lijepe i pouzdane. Svi drže do sebe, uvijek su čisti, dotjerani. Izrazito su gostoljubivi, ponekad i pretjerano. U ovoj nevolji pandemije koronavi-

rusa institucije Crne Gore pokazale su visoku odgovornost, pouzdanost i maksimalnu suradnju. Kakvu su samo skrb pokazali prema građanima Europske unije i nevjerojatnu pomoć za olakšanje njihova povratka u svoje države.

Mi u Veleposlanstvu Republike Hrvatske komuniciramo telefonom i mailovima. Radimo više nego obično. Hrvatska je jedina članica Europske unije koja s Crnom Gorom kopneno

Katedrala sv. Tripuna u Kotoru

Perast

graniči. Pomažemo repatrijaciju naših građana i tranzit građana Europske unije (i ne samo EU-a) preko Hrvatske. Postali smo skoro ispostava

diplomatske dužnosti osjećao sam obvezu dati mnoge intervjue crnogorskim medijima. Običavao sam, svakoga jutra, rukovati se sa svim svojim ko-

mo ruke po dvadesetak puta. Fali nam rukovanje, povremeno druženje, ljudski razgovor. Hrvatska diplomacija nastoji barem dijelom nasljedovati uzuse stare diplomacije hrvatskoga dragulja – Dubrovnika. Zar nije - *Veliko vijeće Dubrovačke Republike još 27. srpnja 1377. godine donijelo odluku kojom se prvi put u svijetu uvodi karantena kao mjera zaštite od unošenja i širenja zaraznih bolesti, posebice kuge?!*

Svakom hrvatskom diplomatu jedna je od prvih lekcija na hrvatskoj Diplomatskoj akademiji upravo bila ona o diplomaciji Dubrovnika. S druge strane, možda je upravo strah od zaraze i donošenje tako drastične odluke koja je glasila - *Tko dolazi iz okuženih krajeva, neka ne stupi u Dubrovnik niti na njegovo područje* - bilo temelj učinkovite preventivne zaštite. I danas se divimo lazaretima blizu zidina staroga Dubrovnika. Sličnih ima i u Boki kotorskoj. Po svojoj dužnosti, a još više na temelju osobnih osjećaja, razgovaram s čelnicima hrvatske zajednice. U kontaktu sam s mnogim hrvatskim građanima i s direktorima hrvatskih tvrtki koje

Sv. Juraj i Gospa od Škrpjela

sjajne hrvatske Konzularne uprave, a s odličnim kolegama iz crnogorske Konzularne uprave u neprestanom smo kontaktu. Zajedno postizemo rezultate. Uz mnoge redovite

legicama i kolegama s kojima radim. Sada si mašemo rukama na udaljenosti. Pozdravljamo se naklonom, slično Japancima. Nosimo maske i rukavice. Svakog dana pere-

posluju u Crnoj Gori. Sve te hrvatske tvrtke ovdje doniraju za borbu protiv koronavirusa. Ponosan sam na njih. Čini mi se da naša socijalna ili fizička distanca ujedno predstavlja našu duhovnu blizinu.

Evo, politička korektnost nije samo pojam, nego pravac koji treba slijediti. Tako je i ova suvremena kuga, ovoga našeg dvadeset i prvog stoljeća, opisana šifrom COVID-19. A šifre su ionako u binarnome svijetu važne, uobičajene i nužne. Samo ako se misli da će se analogni svijet u potpunosti prevladati, mogli bismo se zapitati misli li naš mozak binarno ili analogno? Ako smo toliko dugo povezani gotovo isključivo putem mobilnih telefona i računala, hoćemo li uspjeti binarizirati naše krhke, analogne neurone.

Srijeda je, 22. travnja 2020. godine. Danas je trideset šesti dan od kada je izbila vijest da je i ovdje u Crnoj Gori registriran prvi slučaj zaraze ovim groznim koronavirusom. Na današnji dan je rođen jedan od meni najdražih filozofa, Immanuel Kant. Gotovo zaboravih.

Danas sam bio puno više zaokupljen drugim stvarima. Točno je mjesec dana od strašnog potresa koji je zatrešao moj Zagreb. Moji žive u Donjem gradu. Morali su se iseliti. Baš su se danas vratili ponovno u naš stan. Čujemo se po nekoliko puta dnevno. Volio bih da sam s njima, da ih barem mogu zagrliti. Naš najstariji sin živi u Bruxellesu, sada i on radi od doma. Mislim i na svoje stare roditelje. Sami žive. Prije dvije godine jako su se rasrdili kad sam im pronašao sobu u jednome prekrasnome staračkom domu, samo nekoliko minuta taksijem od njihove kuće u Gradcu. Mama je već tada bila napunila 86, a otac 89 godina. Na kraju mi rekoše da će odluku o mogućem odlasku u starački dom

donositi jednom kad ostare. Bojim se za njih, ako bi ih snašlo najgore, bez obzira na pandemiju odlučio sam otići i sve dostojanstveno obaviti jer ne bih to smio niti želio propustiti.

Sutra će Jurjevo, sveti Juraj ili kako ga u mnogim hrvatskim krajevima zovu „zeleni

com Europske unije. Čini se da se ova Unija vrijednosno i odnosima među članicama najbliže do sada primaknula onome što je Immanuel Kant nazvao „Vječni mir“. Hrvatsko predsjedanje Vijećem Europske unije trebalo je biti tek kasnije da nismo dobili termin koji je, prije odluke Ujedinje-

Dubrovnik

Juraj“. Ovdje će to biti za dva tjedna, na Đurđevdan. Baš oko Jurjeva proljeće se nikome više ne može sakriti, tada je priroda najbujnija. Svi životni sokovi žele jednostavno prsnuti. Brda oko Podgorice već se poprilično zelene, drijen je doduše neka brdašca prema Danilovgradu već davno bio prošarao svojim žutim cvjetovima. Čini se da neće nedostajati drijenova soka i pekmeza. Vidio sam nekoliko božanstvenih, nježno procvjetalih magnolija i to me podsjetilo na Zagreb.

Nakon godina čežnje za povratkom na Zapad, Hrvatska je 2013. godine postala člani-

nog Kraljevstva o izlasku, bio rezerviran za njih. Radosniji bih bio da smo morali čekati predsjedanje još punih sedam godina, a da je Velika Britanija ostala članica. Ovdje u Podgorici bilo je donedavno četrnaest veleposlanika članica EU-a, na žalost britansku veleposlanicu Alison Kemp više tu ne ubrajamo. Svejedno, mi je uvijek pozivamo na sve što možemo i što joj London dopušta ne samo zato što je pametna, odlično obrazovana, fascinantna i ugodna, nego što se još nadamo... ili nismo prežalili odlazak njezine države. Kako sam jedan od rijetkih Hrvata koji je dugo proučavao

Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu

Britanski Commonwealth i u njemu živio, mogu sa sigurnošću ustvrditi da je ovo zasigurno bio nepromišljen i nepotreban korak. Nakon duge agonije i besplodnih nadmudrivanja konačno je, odmah na početku našeg predsjedanja, usvojen „uređeni izlazak Velike Britanije iz Europske unije“.

Naše je predsjedanje počelo izvrsno. Siječanjski summit Vijeća Europske unije i svih članova Europske komisije u Zagrebu bio je kruna našega dugog puta prema članstvu i

prvih godina članstva. Svi su ozarena lica bili i na koncertu u Hrvatskome narodnom kazalištu. Tko bi danas pomislio da je za tu velebnu zgradu položen kamen temeljac u lipnju 1894. godine, a prva predstava održana u listopadu 1895. godine. Kako se unaprijed znalo da će zgradu otvoriti car Franjo Josip I., to je moglo biti poticajno za graditelje. Srećom, Hrvatska televizija dostupna je i u Crnoj Gori pa sam pratio taj koncert, prisjećajući se svojih baka i djedova koji su se baš u to vrijeme rađali u

Habsburškoj monarhiji. Pada mi na pamet i djedov brat koji je, unatoč raspadu Monarhije, prve dvije godine studija medicine, 1920-ih, studirao u Beču.

Hrvatska je usvojila ambiciozan program predsjedanja kako u sklopu Europske unije, tako i prema vani. Hrvatska se ponaša kao „mala moćna država“ (*Small Mighty State*). Odlučili smo se snažno založiti za svih šest država našeg susjedstva koje još nisu članice. Željeli smo da *Summit Europska unija – Zapadni Balkan*

bude ključni događaj našeg predsjedanja Vijećem Europske unije. Unatoč pandemiji i drugim mukama, pomogli smo izgraditi konsenzus da se Albaniju i Sjevernu Makedoniju pozove na otvaranje pregovaračkog procesa. Nadamo se da ćemo uspjeti ostvariti pomak i kod naših drugih susjeda, svakom u onom stadiju u kojem se nalazi, pa tako i Crnoj Gori.

Ovdje sam dočekaao Uskrs. Stara podgorička obitelj Tuzović, iako islamskih korijena, ponudila mi je pripremiti uskrsni ručak. Zahvalio sam,

morao sam paziti da im možda ja ne prenesem COVID-19 jer kažu da ga neki imaju, a da za njega niti ne znaju. Moja liječnica Svjetlana Zeković, Hrvatica iz Osijeka, nudi mi da dođem kod nje ili da mi barem donese kolače. Mijo Marković iz stare pravoslavne obitelji ponudio mi je da s njima proslavim Vaskrs. Ove godine, po julijanskom kalendaru, pravoslavci su slavili Vaskrs samo sedam dana nakon proslave Uskrsa po gregorijanskom kalendaru.

Slobodno vrijeme provodim čitajući velike europske pisce, počinjem s Božanstvenom komedijom, uspoređujući talijanski original s hrvatskim i engleskim prijevodom. Ushićen sam čitajući kako je Dante opisao *hodočasnika iz Hrvatske*. Uranjam ponovno u Dostojevskog. Na repertoaru su mi „Braća Karamazovi“. Posebno se bacam na legendu „Veliki inkvizitor“. Njegov odnos prema Isusu Kristu, utamničuje ga, suvišan mu je njegov povratak, siguran je da on bolje primjenjuje kršćanski nauk nego sam Krist. Ipak se na kraju i Veliki inkvizitor smiluje, pušta ga da ode u mrklu noć.

Što je s Crnom Gorom, kakav je Krist ovdje u ponudi, u koliko oblika dolazi? Postoji li ovdje Veliki inkvizitor? Ako postoji, bi li bio milosrdniji od onog iz Sevilje, bi li mu lokalni sveci bacili Isusa u sjenu? Razna mi pitanja nameće taj genijalni Dostojevski. Pomislim bi li kotorski tiskar Andrija Paltašić s kraja 15. stoljeća u svojim tiskovinama prikazao Krista sa spravama mučenja ili kao Ecce Homo, samilosnog čovjeka – čovjeka boli. Samilost (*compassion*) - to je upravo temelj kršćanstva.

Pratimo vijesti, slušamo glavne informacije i upute Nacionalnoga koordinacijskog tijela za zarazne bolesti. Tran-

sparentni su. Točni su. Uljevaju kolektivno samopouzdanje naciji. Poduzeli su prilično snažne mjere, rezultati su izvrsni. Uskoro će doći na red pitanje kako pogoditi ravnotežu između pridržavanja pandemijskih mjera, poglavito držanja razmaka među ljudima, i oživljavanja ekonomije. Ako je ova prva kriza dobro prebrođena, nema razloga da i daljnji koraci ne budu kvalitetni. Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore baš se iskazalo. Često se podcjenjuju konzularni poslovi, poslovi policije, vojske, carine i graničnih službi, ali u krizama ti poslovi postanu dominantni, u službi su građana.

Upravo je odlučeno da će se *Zagrebački susret na vrhu čelnika Europske unije i Zapadnog Balkana* održati putem videokonferencije. Svejedno, činimo sve kako bi se usvojio kvalitetan dokument koji bi bio dobar za EU i za naše susjedstvo. Palicu predsjedanja preuzima Savezna Republika Njemačka. Sretni smo zbog toga. Dobro je da u ovakvoj, sada već i vrlo ozbiljnoj, ekonomskoj krizi palicu predsjedanja Vijećem Europske unije preuzima moćna Njemačka. Siguran sam da će znati izgraditi konsenzus za glavne izazove koji čekaju Europsku uniju i svijet u sljedećem razdoblju. Sve one kardinalne vrline zasigurno posjeduje moj kolega i prijatelj Robert Heinrich Weber, veleposlanik Njemačke u Crnoj Gori. Ako bih ga opisivao jednom riječju, mogao bih koristiti riječ izvrstan (**he is simply great**). Kako je kao njemački diplomat služio u Kini 2004. godine, on nam je nepresušni izvor podataka kako se Kina tada nosila s tadašnjom epidemijom.

Iz Podgorice s ljubavlju!

**POZNATI BOKELJSKI HUMANIST, AKTIVIST I DUGOGODIŠNJI
TAJNIK OPĆINSKE ORGANIZACIJE CRVENOG KRSTA - KOTOR,
ILKO MAROVIĆ, POTAKNUT AKTUALNOM PANDEMIJOM
KORONAVIRUSA, PODSJETIO NAS JE NA EPIDEMIJU KOLERE**

Kolera u Boki kotorskoj u 19. stoljeću

Piše: **Ilko Marović**
Izvor: **Boka News**
Fotografije: **Boka News,**
Zoran Nikolić

**Ljudi su se morali držati na distanci
kao da su već zaraženi**

Tijekom povijesti bilo je više epidemija koje su zadesile čovječanstvo, a posebno u XIX. stoljeću kada je epidemija kolere harala Dalmacijom i to u četiri navrata: 1836., 1849., 1855. i 1886. godine. Ova epidemija nije zaobišla ni stanovništvo Boke kotorske.

U knjizi „Il cholera morbus“, tiskanoj 1856. godine, dr. Antonio de Cerineo kaže da se kolera uvijek širila iz Trsta u Dalmaciju, a zatim u Boku kotorsku.

Prije XIX. stoljeća kolera nije bila poznata u Europi. Službene novine tadašnje Dalmacije „Glasnik Dalmatinski“ i „Osservatore dalmato“ od 1855. god. navode da je kolera unesena u Europu 1823. godine preko prijevoja Kavkaza u Astrahan na ušću Volge.

Kolera se prvi put spominje u Bibliji, u dijelu Starog zavjeta, na dva mjesta u „Ecclesiastes“ („Propovjedniku“), gdje se opisuje kao posljedica neumjerenosti.

Istražujući ovu problematiku želio sam podsjetiti na epide-

miju kolere, o kojoj se malo zna, a opustošila je stanovništvo Boke kotorske 1855. godine. Mišljenje stručnjaka i povjesničara tog doba je da je kolera prenošena u Dalmaciju uvijek iz Trsta, kao pomorskog i trgovačkog centra tog vremena, te da su mjesta uz more

bila prva izložena dodiru sa zaraznim bolestima.

Kolera stiže na Muo

Prema podacima primarijusa dr. Desanke Barić, rođene na Mulu, a koja je istraživala ovu problematiku, kolera se u Boki

Muo

kotorskoj počela širiti s Mula kada je pomorac Marko Luković u srpnju 1855. doplovio iz Trsta svojim jedrenjakom tipa „Brick“ s dva jarbola, oba s kružnim jedrima. Na brodu je bio jedan zaraženi mornar.

Od prve smrti 19. kolovoza 1855. pa do zadnjeg slučaja 12. listopada zapisane su u matici umrlih 33 osobe i to poimenično. Bilo je tu Jankovića, Lukovića, Marovića, Paškovića, Petovića, Vukičevića, Bonguarda, Riđanovića, Sablića...

Bilo je dana kada je bilo više pokopanih, npr. 30. kolovoza - tri osobe; 5. listopada - šest osoba; 7. listopada - tri osobe. Umrle od kolere pokapali su istog dana, iznimno sljedećeg dana, ovisno o satu nastupanja smrti.

Svi su pokopani na istoj poljani nazvanoj „Mrtvi dolac“. Ova poljana nalazi se otprilike na pola puta od mora do crkve

Mrtvi dolac

sv. Kuzme i Damjana, pedesetak metara lijevo.

Ako ni zbog čega drugog, a ono zbog medicinsko-povijesne vrijednosti, treba-

lo bi ovu poljanu sačuvati kao spomenik, samo groblje ograditi i zaštititi od korištenja u bilo koje svrhe.

Crkva sv. Kuzme i Damjana, Muo

Crkva sv. Kuzme i Damjana

U Kotoru se bolest pojavila 3. srpnja i trajala je do kraja listopada. Oboljela je 221 osoba, od čega je 66 umrlih. Uzaludno se nastojala provesti izolacija stanovništva jer je jedan liječnik svakog dana odlazio na Muo i vraćao se pa bi prenio zarazu. On je svaki dan dolazio u kontakt s vlasnicom „Caffe Svizzero“ u Kotoru i jednim oficijom pa su i oni oboljeli od kolere i umrli. Epidemija je ubrzo zahvatila i malo selo Špiljare iznad Kotora.

Jedna prosjakinja dobila je za vrijeme epidemije nešto robe od Muljana i čim se odjenula i došla kući u Kamenare razboljela se i umrla pa je tako epidemija prešla i u Herceg Novi, gdje je oboljelo nekoliko osoba.

Zbog kolere na primorju Vlada iz Cetinja izdala je naredbu o prekidu svakog kontakta između Crne Gore i Boke, odnosno zabranila Crnogorcima da dolaze u dodir s Bokeljima dok se ne utvrdi što će biti s epidemijom. Dva mjeseca kasnije

Crnogorcima je dopušteno da silaze na kotorski Pazar, dok je na risanskoj strani zabrana ostala na snazi sve dok nije utvrđeno da je bolest sasvim suzbijena.

U mjestima u kojima je harala epidemija upućeni su liječnici, a stanovništvo je velikodušno sudjelovalo u prikupljanju dobrovoljnih priloga za stradale od kolere. Tako je starješina Herceg Novog, Pavković, dva puta, 25. rujna i 15. studenoga, poslao popise s dobrovoljnim

Gospa od Zdravlja

prilozima i novcem za siromašne koji su se razboljeli i za one koji su u epidemiji izgubili oca obitelji. Kap. Anton Đurović iz Prčnja dao je u tri navrata određenu svotu novca za stradale od kolere dok su ostali stanovnici Prčnja skupili 56 forinti i 44 karantana za Muljane zahvaćene kolerom. Ovaj popis stanovnika Prčnja potpisao je načelnik prčnjske općine Verona, 13. listopada 1855. godine.

Kada se vidjelo da je kolera pobijedena, 21. studenoga, kotorske gradske i crkvene vlasti organizirale su procesiju, noseći sliku Gospe od Zdravlja koja je išla od istoimene crkve kroz cijeli grad do katedrale sv. Tripuna.

Nakon završetka epidemije dodjeljivane su nagrade i priznanja zaslužnim pojedincima. U to vrijeme svojim radom oko bolesnika posebno su se istaknuli: dr. Tramontana Lorenzo - liječnik, zatim Marko Benzon pa Petar Degguilli i pomoćni sakristan u pravoslavnoj crkvi Lazar Kardia koji je velikim žarom i uz svoj posao dvorio bolesnike, odijevao ih i čim bi umrli stavljao u kovčeg i ukopavao.

Posebno je bio pohvaljen župnik don Girolamo Forti zbog iznimnog zalaganja oko bolesnika u svakoj potrebi. Zadivio je narod u brizi za bolesnike sela Špiljara, gdje je u brdovitom predjelu bilo teško pristupiti stradalima po kiši i vjetru.

Na kraju, želim istaknuti da su podaci za ovu priču preuzeti iz „Saopćenja“ koje je izdala dr. med. sc. Desanka Marija Stoša Pl. Barić, specijalist fiziolog – pulmolog, prof. francuskog i talijanskog jezika i književnosti.

Špiljari

PROMOCIJA KNJIGE
„LJUBAVNA I RATNA ODISEJA“
OLGE BRAJNOVIĆ U CENTRU
ZA KULTURU U TIVTU,
28. VELJAČE 2020. GODINE

Luka i Ana – suvremena priča o Jovu

Luka sa suprugom
Anom Tijin

Piše:
Dragan Popadić

Knjigu o Jovu čitao sam više puta, ali nikada je nisam do kraja razumio. Nije mi djelovala realno. Dok nisam pročitao knjigu Olge Brajnović „Ljubavna i ratna odiseja“. Knjiga o njezinim roditeljima. Patnja, patnja, patnja. I vjera. I nada. I ljubav. I oprost.

Ovo je nestvarna ljubavna priča hrvatskog novinara i mlade Senjanke. U filmu bi vam ovo djelovalo kao pretjerivanje. Ali, život je kompleksniji od filma.

Dvoje mladih u Zagrebu su se pogledali i zaljubili. Bit će to ljubav do kraja života. On piše:

„Zaista ne znam šta se događa sa mnom, ali osjećam da bez nje teško izdržavam svaki slobodan trenutak. Kad sam kraj nje osjećam olakšanje u odnosu na sve poteškoće koje me pritišću.“

Ana, iako u ljubavnom zanosu, racionalno razmišlja:

Ovo je nestvarna ljubavna priča hrvatskog novinara i mlade Senjanke

„Intuicija mi je govorila da ću sav taj ideal koji nosim u sebi moći naći u Luki. Razum i srce su našli ravnotežu. Konačno sam se duboko zaljubila, sigurna da neću pogriješiti.“

Dolazi Drugi svjetski rat. Smrt, nesreće, razaranja.

Partizani Luku, iako nije kriv, vode na strijeljanje. On im oprašta. U dnevniku piše:

„Ako me ubiju, možda će to činiti s najboljim namjerama, misleći da je to čin pravde? No, bi li to uistinu bila pravda? Kome sam učinio zlo? Kome sam želio zlo? Oprostiti. Oprostiti svima. I onima koji čine nepravdu i onima koji su nepravdom izazvali ovaj kaos.“

U posljednjem trenutku, kao nekad Dostojevskog, izvlače ga iz grupe koja će biti strijeljana.

O smrti Luka razmišlja hladnokrvno i bez straha.

Kraj je rata. Da u onom općem metežu ne bi bio strijeljan, kao dva njegova brata, Luka teška srca odlazi u inozemstvo. Ana se ne usuđuje jer ima četveromjesečnu kćerku. Ona inzistira da on ide, da se spasi. Računaju da će rastanak trajati najviše nekoliko mjeseci, dok se situacija u zemlji ne smiri. Trajao je 12 godina.

Ana s kćerkicom teško živi u poslijeratnom Zagrebu. Ali, ima i dobrih ljudi koji im krišom pomažu. U najtežim situacijama ljudi su najbolji. Ili najgori. Špijuna i poltrona kol'ko hoćeš. Nevjerojatna je njezina principijelnost. Tko nije zaposlen, ne dobiva bonove za hranu. Unatoč tome, Ana odbija mjesto učiteljice. Ne može djecu učiti protiv

Boga. Prihvaća teže i manje plaćeno mjesto u tvornici. Na drugoj strani, Luka se također čvrsto drži svojih principa. Ne želi biti urednik ustaških novina. Drži se novinarske etike. Ne bavi se politikom, bavi se novinarstvom. I naravno, zbog toga i on ima problema.

„Međutim, pokazat ću ovima, koji samo znaju organizirati političke orgije, da se s malo žrtve može pošteno raditi u ovom području novinarstva. To je, da budem iskren, moja jedina želja.”

Nije ni čudo što je mnogo kasnije Luka u Španjolskoj napisao udžbenik novinarske etike. Prvi takav na španjolskom jeziku. Etika je sol novinarstva. Bez etike nema novinarstva, ostaje propaganda. Na žalost, i danas mnogobrojni kolege to ne shvaćaju.

Luka shvaća da čovjek može uništiti i naš planet Zemlju. Nakon atomske bombe bačene na Hirošimu, duboko zabrinut piše:

„Možda naše pokoljenje preživi užase ovog novog oružja zaštićeno prolongiranim mirom koji će doći. Ali, kakva crna budućnost čeka nadolazeći naraštaj? Morat će naučiti povijesne lekcije kako bi odagnao najveće zlo. Iako je teško znati hoće li to moći napraviti, hoće li to znati napraviti i, iznad svega, hoće li to uopće napraviti?”

LJUBAVNA I RATNA ODISEJA

RIALP

*Luka sa suprugom Anom
u Zagrebu prije uhićenja*

Kakve mudre, iskrene, pro-ročke riječi. I to u trenucima osobne nesreće i gomile problema.

Na poziv Lukine porodice Ana s kćerkom odlazi za Kotor i tu živi, u siromaštvu, ali okružena velikom ljubavlju muževljeve familije. Prerušeni agenti predstavljaju se da su Lukini prijatelji ne bi li od nje saznali njegovu adresu i iskamčili kritiku komunističke vlasti. Ani instinkt pomaže da ne napravi kobnu pogrešku.

Na Trgu Svetog Petra u Rimu 1949.

Madrid 18. lipnja 1949.

vulkan emocija. Susret su proživjeli „s elegancijom i dubokom emocijom”, sjeća se ona. Za razliku od prijateljice, gospođe Strobl, koja od uzbuđenja pada u nesvijest.

Na kraju, ipak, happy end. Kao u priči o Jovu. Nepravедno bi bilo drukčije.

Ovaj osvrt neću završiti Shakespeare-ovim riječima: „**Mi smo bogovima kao muhe nestašnim dječacima. Ubijaju nas radi zabave.**“ Bilo bi to nepoštovanje Lukine i Anine neizmjerne ljubavi prema Bogu. Ovom knjigom zburnili su mene ateista i za korak približili vjeri u Stvoritelja.

Jer nakon svega ostaje vjera, nada i ljubav. Al', najvažnija je ljubav.

Piše Luki s puno ljubavi i topline:

„Moje misli ne odvajaju se od tebe i naše kćerke. Dok znam da dišete i da ste moji, da se ne smanjuje vaša ljubav prema meni, mislim da ne smijem tražiti ništa više. Kad dođu trenuci nestrpljivosti, pognem glavu pred Bogom i čekam.”

Ana je uporna da dobije pasoš od jugoslavenskih vlasti. Nekako joj uspijeva. I nakon 12 godina ponovno su zajedno. Na željezničkoj stanici u Münchenu Luka suprugu i kćerku čeka s buketom od 12 ruža. Začudo, kontroliraju

S promocije knjige u Tivtu

U KNJIŽNICI „BOGDAN OGRIZOVIĆ“ U ZAGREBU 3. OŽUJKA 2020. PREDSTAVLJENA JE KNJIGA ZBIRKA MODERNE I SUVREMENE UMJETNOSTI SVETIŠTA GOSPE OD ŠKRPJELA NA OTOKU PRED PERASTOM, AUTORA BRGULJANA, ISTRAŽIVAČA I PROMICATELJA KULTURNE BAŠTINE BOKE KOTORSKE, A U IZDANJU NIP „GOSPA OD ŠKRPJELA“ IZ PERASTA.

Bogata crkvena baština na otoku Gospe od Škrpjela

Piše:

Heda Šlogar

Fotografije:

Dominik Petras

Nova knjiga Željka Brguljana, istraživača i promicatelja kulturne baštine Boke Kotorske, *Zbirka moderne i suvremene umjetnosti svetišta Gospe od Škrpjela na otoku pred Perastom* = *The Collection of Modern and Contemporary Art of the Shrine of Our Lady of Škrpjel on an Island off Perast*, nudi nam „putovanje“ kroz dosada slabo poznatu zbirku modernih i suvremenih umjetničkih djela darovanih znamenitom pomorskom svetištu Gospe od Škrpjela na istoimenom otočiću u Boki kotorskoj.

Sama zbirka formirala se od 20-ih godina prošlog stoljeća pa do naših dana, kao niz za-

Stoljetni vjerski i kulturni život svetišta Gospe od Škrpjela obogaćen je mnogim prinosima i darovima, pretežno zavjetnim, votivnim predmetima i slikama.

vjetnih darova i poklona samih umjetnika ili hodočasnika koji su se željeli zahvaliti škrpjelskoj Gospi na pruženoj pomoći. Čini ju 80-ak radova (slika, skulptura, keramičkih figura) 67 umjetnika iz desetak zemalja, među kojima je najviše radova hrvatskih i crnogorskih slikara. Većina zbirke smještena je u galeriji škrpjelskog Muzeja, u kojoj nalazimo djela A. Uvodića, T. Krizmana, M. Đuranovića, C. Dujšin Ribar, V. Paraća, A. Šojata, M. Boš-

njak, V. Lipovca, M. Jovičevića, V. Šojat, B. Dragojevića, V. Sagera, V. W. Jonesa i brojnih drugih umjetnika. Autor knjige je njima pridružio i neka djela u ostalim prostorima otoka, tako crkvena brončana vrata K. Angeli Radovanija, oltarnu palu V. Stanića i bistu pjesnika Alfrevića postavljenu na samom otoku, koju je postavilo Hrvatsko građansko društvo Crne Gore iz Kotora 2006. godine, rad I. Vukušića.

Naslovnica knjige

Izdavač ovog vrijednog djela, koji već desetljećima promovira kulturnu, posebno crkvenu, baštinu Perasta, Boke i Crne Gore, je nakladnička kuća NIP „Gospa od Škrpjela“ iz Perasta, a ovo je 62. knjiga objavljena u Gospinoj biblioteci. Knjiga je ugledala dana zaslugom peraškog župnika i upravitelja svetišta mons. Srećka Majića, koji ne samo što uspješno održava crkvenu baštinu Perasta nego je i dostojno prezentira nizom vrlo vrijednih izdanja.

Ovo dvojezično izdanje, usporedo na hrvatskom i engleskom jeziku, na 252 stranica, kao još jedan autorov prilog zavičajnoj baštini, prezentira zanimljivu bokeljsku zbirku, nudeći je čitatelju u izvrsnom oblikovanju dizajnera Maria Aničića i vrlo kvalitetnom tisku poznate tiskare iz Sv. Ivana Zeline. Velike priloge knjizi dali su fotografi S. Kordić, N. Nišić i drugi, prevoditelj G. McMaster, recenzenti T. Marović i N. Albaneže, urednica I. Mance i ostali suradnici, po-

put lektorice bokeških korijenja D. Ivanović Heimann.

Na predstavljanju knjige 3. ožujka ove godine u Knjižnici i čitaonici Bogdana Ogrizovića, u središtu Zagreba, okupila se brojna publika, predvođena veleposlanikom Crne Gore Nj. E. Borom Vučinićem u pratnji suradnice gospođe Tonje Madunović, što je događaju dalo međunarodni značaj. Uz ugledne akademike, doktore znanosti, književnike i slikare, autorove učenike i kolege, bilo je tu i zagrebačkih Bokelja, a

S predavljanja knjige

još više poklonika bokeljske kulture, grada Perasta i škrapjelskog svetišta. Knjigu su predstavili Akademik Tonko Maroević, prof. Nikola Albanž, dr. sc. Ivana Mance i sam autor. Svima nam je nedostajao izdavač, peraški župnik don Srećko Majić koji, zbog paralelnih obveza, nije mogao biti nazočan.

Nakon što je prisutne pozdravila ravnateljica knjižnice prof. Jasna Kovačević te izrazila zadovoljstvo što su domaćini predavljanja tako vrijednog djela koje nas upoznaje sa zbirkom bokeljskog svetišta, dr. sc. Ivana Mance istakla je vrijednosti knjige, kao još jedan Brguljanov prilog Boki, ali i doprinos knjizi dizajnera Maria Aničića te izrazila zadovoljstvo da je posredovala suradnji.

U nadahnutom izlaganju, akademik Maroević istakao je da knjiga ima svu znanstvenu aparaturu, a njom je autor, kad je u pitanju zavičajna mu baština, pokazao da zna i umije, ali i da hoće i može. Sam

otočić Gospe od Škrapjela, prema Maroeviću, djeluje „kao duhovno utočište svih onih koji su iz dragoga zavičaja krenuli neizvjesnim pomorskim putevima po svijetu da bi se ostvarili i dali svoj obol zajednici, a vođeni nadom u povratak svojem ishodištu. Stoljetni vjerski i kulturni život svetišta Gospe od Škrapjela obogaćen je mnogim prinosima i darovima, pretežno zavjetnim, votivnim predmetima i slikama. Uz duboku tradiciju prethodnih razdoblja, posebno barokne faze, kontinuitet darivanja i kreativnog odazivanja na gotovo neodoljiv *genius loci* nastavio se i do naših dana, pa je uz samo svetište okupljena čitava zbirka djela modernih i suvremenih likovnih autora, naročito onih vezanih podrijetlom ili boravcima uz ambijente zaljeva.

Maroević nastavlja da je Željko Brguljan, i sam originalni likovni stvaralac, zaljubljen u Boku iz koje potječe „poželio još jednom ispuniti svoj dug prema sredini svojega formi-

ranja. Nakon niza raznovrsnih priloga, i čitavih knjiga posvećenih bokeškoj baštini, odvažio se također sačiniti inventar slikarskih i kiparskih radova sačuvanih u kolekciji koja prati crkvu na otočiću. S obzirom da je učestalo hodočastio u svetište Gospe od Škrapjela, Željko se upravo srodio s dragom mu sredinom i s mnogim njezinim pojedinostima, tako da je u istraživanju i valoriziranju mogao otići dalje od mogućih prethodnika...“

Maroević se potom osvrnuo na samu zbirku, ističući da ona, kako je i očekivati, ima dijelom prigodan karakter. „Mnogi su slikari (ili donatori) uvrstili u nju upravo prizore iz Boke, najčešće vezane uz vizure samoga svetišta ili lik i djelovanje Gospe od Škrapjela, a niz radova je općenitije sakralne tematike. Uz dobar broj znanih i afirmiranih umjetnika naići ćemo i na radove amatera i diletanata, pa čak i nepotpisanih djela neidentificiranih slikara. Zbirka se može podićiti i iznimno značajnim imenima

S predstavljanja knjige

iz hrvatske i crnogorske umjetnosti, ali smisao i značenje posebno joj daje ambijentalna uronjenost i prisna srođenost s duhovnim zračenjem mjesta“, te zaključuje „zaslugom i marom Željka Brguljana dobili smo vrijedan vodič kroz zanimljivu zbirku, ispisan sa željom populariziranja i nadom čuvanja stečene poputbine, sa žarom poticanja njezina daljnjeg obogaćenja u svrhu neprekinuta kulturnog života prostora povlaštene ljepote dugoga trajanja.“

Profesor Albaneže je u svom izlaganju istakao da je autorov temperament humanističko-pozitivistički, strog i objektivan te da Željko Brguljan „potiho, ali ustrajno i neumorno, poput vode koja dere kamen radi na predmetu svoga zanimanja“ i nastavlja da je zadatak koji je Željko postavio s ciljem, koji je sada ostvaren i ovdje pred nama, obrade umjetničke zbirke Gospe od Škrpjela – moderne i suvremene umjetnosti „nadasve karakterističan za našega predanog istraživača

bokokotorskih tema. Taj je zadatak podrazumijevao cjelovitost i iscrpnost, temeljitu obradu kakvu opravdano nazivamo akribijom, njeno utjelovljenje u Željku odličan je primjer.“

Albaneže je iznio da autor nakon uvoda s lirsko-simboličnim pojedinostima, nastavlja s opisom djela, a paralelno s time, kad to motiv na njima omogućava, ponovno se vraća osobinama krajolika i peraškoj povijesti. Poštujući prethodnike, sve potkrjepljuje izdašnim citatima, a izvore pronalazi ne samo u uobičajenoj literaturi, nego čak i u dnevnoj periodici, a u nekoliko slučajeva poseže i za arhivskim izvorima.

Osvrćući se na samu zbirku, Albaneže je istakao da ona, u umjetničkom pogledu, bez konteksta u kome se nalazi, ne bi u svim svojim segmentima bila osobita, međutim je njena vrijednost u cjelovitosti. Analizirajući sadržaje knjige, ističe da se Brguljanovi pojedinačni prikazi o slikarima i njihovim djelima „kreću u rasponima što ih markiraju živo-

topisi umjetnika, njihove veze sa svetištem, ocjena umjetničkih dosega opusa i valorizacije konkretnih radova. To je uvid u dva konteksta umjetnine: autorski, što podrazumijeva i smještaj u vremenu, te kulturološki, što prvenstveno znači smještaj u užu zavičajni prostor.“ Kad je u pitanju ova knjiga, Albaneže smatra da uz autora naročite pohvale zavrjeđuje i Mario Aničić, grafički dizajner koji je „tako kreativno odgovorio na to što se je našlo pred njim: oblikovanje slike i teksta, da zaslužuje zasebno isticanje.“

Albaneže je zaključio da je pred nama knjiga koja predstavlja „uzoran primjer kako je moguće, odnosno kako valja prezentirati jednu lokalnu umjetničku zbirku i njezinu važnost za sredinu u kojoj se ona nalazi“ te je, čestitajući, autoru i izdavaču, izrazio nadu da će za njom posegnuti ne samo zainteresirani čitatelji, nego i oni koji vole lijepe knjige.

*INTERVJU S RUKOVODITELJEM I KUSTOSOM ZBIRKE
POMORSKOG NASLJEĐA U PORTO MONTENEGRU, DRAŽENOM
JOVANOVIĆEM.*

Zbirka pomorskog nasljeđa

Razgovor vodio:
Miro Marušić

Prije 13 godina, 30. lipnja 2007. godine, definitivno su se zatvorila velika metalna vrata **Mornaričko-tehničkog remontnog zavoda „Sava Kovačević“**, nakon što su kroz njih posljednji put, odlazeći s posla kućama, prošla ukupno 472 radnika te najveće tivatske firme. Arsenal, kako su svi zvali vojno brodogradilište koje je krajem 19. stoljeća u Tivtu podigla moćna Austro-Ugarska carevina, otišao je tada u historiju jer je kompleks te firme preuzeo novi vlasnik – kompanija Adriatic Marinas, kanadskog milijardera Pitera Manka, sa-

gradivši moderni kompleks hotela i marine „Porto Montenegro“.

Porto Montenegro je u ljeto 2011. otvorio Zbirku pomorskog nasljeđa, autentičnu riznicu prestižne pomorske historije MTRZ „Sava Kovačević“ iz Tivta, koja čuva uspomenu, ali ne samo uspomenu, već novim sadržajem pridonosi turističkoj ponudi grada. Zbirka svjedoči o nama, našim pretходnicima, o tome što su radili, od čega su živjeli, kakvi su meštiri bili...

Zbirka pomorskog nasljeđa Porto Montenegro daje neku vrstu patine i utemeljenja u historiji i tradiciji. Svjedoči da je Porto Montenegro marina koja iza sebe ima jako zani-

mljivu priču, građenu na temeljima nekadašnjega pomorskog Arsenala.

Arsenal ima bogatu i zanimljivu historiju, bio je svjedok svih turbulentnih događaja tijekom XX. stoljeća. Ako se Porto Montenegro gleda kroz ovu Zbirku, shvatit ćemo da marina nije neka nova priča, već je zapravo neka vrsta prenamjene, nastavak života u drugom obliku, u drugoj namjeni od onoga što je prvobitno ovdje bilo, a vezano je za pomorstvo.

Dražen Jovanović: Ove godine se, inače, obilježava 130 godina od osnivanja Arsenala. Sve izložbe i aktivnosti koje se održavaju u Zbirci i organiziraju tri do četiri puta godišnje, na neki način su omaž čitavoj

Dražen Jovanović

historiji. Izložbe organizirane tijekom 2019. godine su, praktično, bile o Arsenalu.

Inače, menadžment Porto Montenegra svojedobno je odlučio da zgradu bivše pilane sačuva i izvrši njezinu prenamjenu.

Ova zgrada je građena dvadesetih godina dvadesetog stoljeća. Originalno je bila pilana i skladište za drvenu građu. Prije nego što je muzej otvoren 2011. godine, ona je renovi-

rana. Mislim da je zgrada reprezentativna, da pruža velike mogućnosti ne samo za organiziranje izložbi, već i koncerata, promocija knjiga, prijema, gala večera, tako da je jako zahvalan i lijepi prostor.

Arhitektonska konstrukcija zgrade je uvjetovala da Zbirka pomorskog nasljeđa bude podijeljena na dva dijela. Na katu je dokumentarni dio koji prikazuje historiju Arsenalna (fotografije, table s tekstovi-

ma, ilustracije, projekti, pisani dokumenti), a u prizemlju su eksponati, stari strojevi, alati, dijelovi brodske opreme, naoružanja, makete brodova.

Trenutačno imamo oko 300 izloženih eksponata, u depou nešto više, a s vremena na vrijeme eksponati se mijenjaju. Postoji i vanjski dio, skver, na kome su izložene podmornice i brod „Barbara“, a planiramo da to postane jedno od središnjih mjesta okupljanja u Porto Montenegro.

Posebnu pažnju posjetilaca i turista privlači podmornica „Heroj“ koja je samostalno napravljena u Jugoslaviji, od prve linije na papiru i razrade projekta, ispitivanja u Brodarskom institutu u Zagrebu, do same gradnje.

Često našim gostima koji dođu vidjeti podmornicu kažem da je „Heroj“ neka vrsta spomenika nivoa tehničke kulture koji je imala nekađašnja država. Zapravo, „Heroj“ svjedoči da je država u tom razdoblju bila sposobna da se svrsta u red najrazvijenijih država u svijetu. Nemojmo zaboraviti da je projekt za podmornicu napravljen 1963., kobilica položena 1965., a to je manje od 29 godina od završetka II. svjetskog rata. Podmornica je završena za godinu i po dana, a koštala je, ako bismo to preveli na današnji jezik, koliko gradnja 100 kilometara autoputa.

Kako reaguju turisti?

D. Jovanović: Podmornica je najatraktivniji dio naše ponude i veliki broj turista i posjetilaca u Muzej dolazi upravo zbog podmornice. Ona je zaista velika atrakcija ne samo na lokalnom nivou, već u cijeloj regiji. Imamo dosta turista koji dolaze iz drugih gradova Boke kotorske da posjete podmornicu, turiste iz Dubrovnika koji su na odmoru, ali dođu nas posjetiti i vidjeti podmornicu, a sami znate kakve su

Arsenal 1920. godine

Podmornica Heroj

prometne gužve ljeti i koliko se čeka na granici. Od ožujka do prosinca imamo stalne posjete turista s kruzera iz Kotora, dobru suradnju s turističkim agencijama. Reakcije su jako pozitivne. Domaćih posjetilaca imamo oko 28%, ostalo su stranci. Turisti iz inozemstva su iz zemalja nekadašnjega Sovjetskog Saveza, zatim Srednje i Zapadne Europe, Nijemci, Česi, Mađari, Poljaci...

Stalno raste broj posjeta tako da smo ove godine imali oko 10.000 individualnih posjetilaca, što je za mali muzej jako dobra posjećenost jer Tivat nema veliku fluktuaciju turista s kruzera.

Trudimo se da ljudima približimo i jednu lijepu priču o moru, brodovima, pomorstvu, ne samo u smislu priče koja baštini lokalni duh i historiju, ne samo za Tivčane koji čuva-

ju svoje uspomene i sjećanja na ta vremena, već i za sve goste, turiste. Tivat bi trebao imati još takvih sadržaja.

Koji je, po Vašemu mišljenju, najvrjedniji eksponat u Zbirci?

D. Jovanović: Sigurno ću biti subjektivan jer moj favorit je stara pila za drvo iz 1886. godine, jedan predivan primjerak industrijskog dizajna s kraja 19. stoljeća.

Definitivno najvrjedniji su stari papiri, tehnički nacrti, kad su u pitanju historijski kontekst i kultura sjećanja. Srećom, ostalo nam je dosta tehničkih nacrti koji zapravo pokazuju nivo znanja i stručnosti koji je ovdje bio. Nacrtati, odnosno projektirati jednu drvenu barku nije mala stvar, a kamoli jedan brod, tako da se iz tih nacrti može vidjeti ukupna sposobnost, znanje,

stručnost tih ljudi, inženjera, crtača, logistike, brodoželjezara, varilaca, cjevara, livača, električara, stolara koji su radili divan brodski namještaj. U tim nacrtima možete pratiti kako je jedan brod građen, kako je nastajao...

Zbirka pomorskog nasljeđa često ugosti domaće i strane delegacije. Kada stranci dođu, reakcije su iznimno pozitivne. Posjetili su je predsjednici država, ministri, članovi diplomatskog kora...

Bivši predsjednik države Crne Gore, Filip Vujanović, pokazao je veliko zanimanje, više puta je dolazio, dugo se znao zadržati i dovodio je razne delegacije.

S diplomatskim korom imamo jako dobru suradnju tako da svake godine organiziramo izložbu u suradnji s nekom od ambasada.

Pila za drvo iz 1886.

Barbara, jedan od simbola nekadašnjeg tivatskog Arsenala

Sjećam se da je predsjednik Vujanović dolazio s predsjednikom Slovenije, Milanom Kučanom te s predsjednikom BiH. Obišli su kompletan Muzej, podmornicu, zadržali se više od sat vremena i upisali u knjigu dojmova.

Koliko vlasnici jahti posjećuju Zbirku pomorskog nasljeđa?

D. Jovanović: Uglavnom nisu zainteresirani. Imali smo više prodajnih izložbi, očekivali smo veće zanimanje, ali oni će radije platiti neku večeru par tisuća eura, nego kupiti sliku. Nadam se da to neće dugo potrajati. Imali smo fantastične izložbe prodajnog karaktera. Samo je pokojni Mank kupio jednu sliku i to tivatskog slikara Arandusa.

Simbol Arsenala i Boke kotorske „Barbara“ vratila se kući...

D. Jovanović: Od 2018. godine muzejsku Zbirku pomorskog nasljeđa Porto Montenegro krase brod oldajmer, BM-58 „Barbara“, i jedan je od simbola nekadašnjega tivatskog Arsenala te neodvojivi dio novije pomorske historije Boke kotorske.

„Barbara“ se kao eksponat koji govori o pomorskoj i brodograđevnoj prošlosti Boke pridružila podmornicama P-821 „Heroj“ i P-912 „Una“ u Zbirci pomorskog nasljeđa.

„Barbaru“ su u Hamburgu 1926. izgradili njemački studenti brodogradnje kao svoj diplomski rad. U Jugoslaviju je „Barbara“ s još nekim plovnim objektima došla krajem 20-ih godina 20. stoljeća, u ime ratnih reparacija za Prvi svjetski rat.

Služila je kao otvoreni municijski tender Artiljerijskog

zavoda u Lepetanima, da bi 1945. bila rekonstruirana u putnički brodić, od kada je „Barbara“ desetljećima, sve do početka 2000-ih, služila za prijevoz radnika Arsenala duž cijele Boke kotorske.

„Danas nas je ovdje okupio ovaj mali brodić koji na originalan način prezentira historiju Tivta i Boke kotorske. Ova stara dama svojevrsni je industrijski spomenik, svjedok jednog vremena i načina življenja. Postala je jedan od najatraktivnijih muzejskih eksponata Zbirke pomorskog nasljeđa. Prošlost Tivta i duh jednog vremena, svojom pojavom, prenosi svim budućim generacijama“, istaknula je nekadašnja gradonačelnica Tivta, dr. Snežana Matijević.

Nematerijalna kulturna baština Boke kotorske: stanje, izazovi, potencijali

Priredila: **Jasmina Bajo**
Foto: **OJU „Muzeji” Kotor**

Međunarodnu multidisciplinarnu znanstvenu konferenciju „Nematerijalna kulturna baština Boke kotorske: stanje, izazovi, potencijali” organizirala je Općinska javna ustanova „Muzeji” Kotor, uz potporu Sekretarijata za zaštitu prirodne i kulturne baštine Općine Kotor i Uprave za zaštitu kulturnih dobara od 5. do 7. prosinca 2019. godine u Kotoru. Na konferenciji, koja je organizirana prvi put, sudjelovali su domaći stručnjaci i oni s prostora bivše Jugoslavije koji imaju izlaganja o temama vezanim uz kulturno naslijeđe Boke kotorske.

Karneval kao simbol kulturne tradicije Kotora

Doktorantkinja na Filološkom fakultetu u Beogradu, Stanka Janković Pivljanin,

govorila je na temu: „Čitanje karnevala – (ne)izgubljeni semantički kodovi evropske kulturne baštine“. Karneval je zasigurno jedan od prepoznatljivijih simbola kulturne tradicije Kotora. Danas se uglavnom doživljava kao kul-

turna manifestacija koja predstavlja zenit turističke sezone u gradu. Međutim, karneval predstavlja složen kulturološki i antropološki fenomen koji nam omogućava njegovo dvjako „čitanje“. S jedne strane, on je zadržao elemente pogan-

ske baštine i obredni karakter praznika koji su se održavali u vrijeme zimskog solsticija kod većine europskih naroda, dok s druge predstavlja jasan odraz sredine u kojoj je nastao i razvijao se. S obzirom na petovjekovnu tradiciju kotorskog karnevala, autorica je istaknula njegovu specifičnost u odnosu na karnevale koji su se počeli organizirati u novije vrijeme, prateći, ujedno, način na koji se kroz njega iščitava i kulturna historija grada. Analizirajući pojedine elemente kotorskog karnevala – vrijeme održavanja, karnevalsku zastavu, suđenje i spaljivanje Krnevala, stalne i novije tipove maski – autorica iščitava njegovo već navedeno „Janusovo lice“ – ostatke zajedničke europske poganske baštine, izgubljena i nova značenja, ali i refleksije društveno-političke historije grada.

Vjerovanje u natprirodna bića na području Boke

Etnolog Igor Lazarević predstavio je temu: „Nekoliko podataka o natprirodnim bićima u Gornjoj Lastvi, Bogdašićima i Morinju u svjetlu perspektive izučavanja nematerijalne baštine na prostoru Boke kotorske (Vjerovanja o Lorku)“. Pridavanje znanstvenog značaja vjerovanjima u natprirodna bića postalo je učestalije od objavljivanja rezultata terenskih istraživanja koja je obavljao Vuk Karadžić sa svojim suradnicima. Ovi nalazi u domaćoj etnografiji smatraju se temeljem za kasnije izučavanje narodnih običaja i vjerovanja. Autor je na osnovi razgovora s nekolicinom mještana Boke govorio o vjerovanjima na ovom prostoru.

Fundamentalni element u dijelu bavljenja nematerijalnom baštinom ostao je razgovor s ispitanicima, stanovnicima mjesta ili regije gdje je određeno vjerovanje još uvijek prisutno. U sadašnjem trenutku rijetkost je stupiti u kontakt s ljudima koji nisu zaboravili pojedinosti vezane uz ovakve teme, što predstavlja svojevrsan izazov za istraživače.

Ovisno o dobivenim podacima, kao i usporednom analizom sa susjednim etnografskim mikro cjelinama, moguće je bliže odrediti u kojoj mjeri je vjerovanje zastupljeno u zadanoj sredini, odnosno koliko je slojevito i kompleksno. Drugim riječima, potrebno je doći do predstave o jačini uporišta u narodnom pamćenju. U tu svrhu obavljeno je nekoliko intervjua s mještanima Gornje Lastve, Bogdašića i Morinja s ciljem dobivanja podataka o

bićima poput Lorka kojim su nekada plašili djecu u Gornjoj Lastvi ili vilama podno lokaliteta Ruda u Bogdašićima.

Vještina gradnje u kamenu na suho

Željko Starčević, diplomirani arheolog, zaposlen na mjestu savjetnika za zaštitu i valorizaciju kulturnih dobara u Agenciji za razvoj i zaštitu Orjena d.o.o. Herceg Novi, upravljač Parka prirode „Orjen“, govorio je o vještini gradnje u kamenu na suhom u zaleđu Boke kotorske.

Glavnu crtu kulturnom pejzažu Boke kotorske sa zaleđem daju (davale su) strukture rađene u tehnici zidanja kamenom na suho: suhomede, terasaste njive, pješački putevi, potporni zidovi, mandračići, seoske kuće i pojate. Već u austrougarskom razdoblju počinje se uz kamen javljati beton, da bi posljednjih desetljeća taj proces zamjene bio i potpuno završen. Autor ističe da je vještina koja je bila duboko utkana u narod i izravno se prenosila s generacije na generaciju, sada na pragu izumiranja, a samim time materijalna dobra stvarana u tehnici na suho ubrzano nestaju, što pod djelovanjem prirode, što pod zamasima „napretka civilizacije“. S njima nestaje važan sloj kulturnog pejzaža ovoga kraja.

Primjeri iznimne vještine gradnje na suho, spomenuti u izlaganju, su: bistjerna Gaja Murišića u blizini Vrbanja, austrougarski put Vrbanj - Orjensko sedlo - Crkvice i selo Zlijebi.

Proces destrukcije materijalnih dobara i vještine gradnje u kamenu na suho može biti ublažen, pa i zaustavljen, samo uz spregu stručnog i volonterskog angažmana, uz potrebnu potporu vlasti na

državnom i lokalnom nivou, smatra Starčević. Pri tome je od presudne važnosti za dugotrajni opstanak ponovno postizanje ekonomske isplativosti ovakve gradnje, što se može postići zakonskim rješenjima i poreznom politikom, korištenjem EU fondova i povezivanjem s posebnim oblicima turizma.

Izrada ikona bokokotorske slikarske škole

Jasminka Grgurević, diplomirana konzervatorica-restauratorica i savjetnica konzervatorica govorila je o vještini izrade ikona bokokotorske slikarske škole. Od kraja XVII. stoljeća do druge polovine XIX. stoljeća na području Boke kotorske i u okruženju djeluje specifična grupa slikara i drvorezbara koja je u stručnoj literaturi prepoznata kao Bokokotorska slikarska škola ili slikarska škola Dimitrijević - Rafailović. U slikarskim radionicama ove škole nastalo je više od tisuću ikona i više de-

setina izrezbarenih ikonostasa. Članovi ove grupe sami su birali i obrađivali drvo za ikone koje su slikali, sami su pripremali podlogu (grund), nanosili i obrađivali pozlatu, pripremali boje i vezivo te slikali. Vještina izrade i slikanja ikona prenosila se s oca na sina tako da ova grupa u ovom prostoru i vremenu predstavlja poseban kulturološki fenomen. Ikone nastale u njihovim radionicama razlikuju se od ikona koje su nastale u istom vremenskom razdoblju kako po stilskim karakteristikama, tako i po načinu izrade i obradi drvoreza. Autorica je istaknula specifičnosti vještine izrade ikona nastalih u radionicama bokokotorske slikarske škole, a istodobno i činjenicu da su ikone nastale u ovim radionicama, od kraja XVII. do druge polovine XIX. stoljeća, čvrsto utkane u životne procese u Boki kotorskoj te čine nerazdvojni dio njezinog kako materijalnog tkiva, tako i duha, a time su i dio njezine nematerijalne kulturne baštine.

PROMOCIJA KNJIGE VANDI BABIĆ ODRŽANA JE
U TIVTU, 5. OŽUJKA 2020. GODINE

Boka kotorska zaljev svetaca i hrvatske kulture

Piše:
Dragan Popadić

Teško je opisati Boku. Ri-
ječi su nemoćne kada
trebaju opisati čudesnu
ljepotu zaljeva koji je Bog stva-
rao sedmog dana, kad se od-
marao. Vanda Babić pokušala
je to u knjizi „Boka kotorska
- zaljev svetaca i hrvatske kul-
ture”. Pokušala i uspjela! Pje-
sničinja u duši piše: **„Boka je
plemkinja i pastirica.”** Sjaj-
no! Nije Boka ‘nakindurena
namiguša’, nego je plemkinja
po krvi i držanju. Sačuvala je

**„Boka je mjesto susreta kultura,
naroda, običaja i priča koje su Bokelji
uvijek primali s radošću i raširenih
ruku.”**

svoje dvorske manire unatoč
mnogim devastacijama i nasr-
tajima. Ali, ona je i pastirica,
vezana za zemlju i narod. Ima
istinsku, praiskonsku snagu,
a to je **„snaga koja boli, sna-
ga koja liječi”**, kako je pjevao
Dis. Ona je dragulj Crne Gore

kojom se ponosimo, ali i boga-
ta hrvatska baština. Za dobro-
namjerne to nije apsurd i pro-
blem, već bogatstvo Boke koja
spaja - a ne razdvaja.

O Boki se može govoriti na
više načina i iz više kutova.
Onaj kut koji biraš, govori o
tvojim namjeri. A mi smo maj-
stori u tome da odaberemo
baš pogrešan. Najbolje je kad
o Boki govorimo s ljubavlju. I
tu ne možemo pogriješiti. Jer
Boka je porodica. A i u poro-
dici se ne govori sve i ne po-
tencira sve. Nešto se prešuti,
nešto se podrazumijeva. I to
nije znak slabosti, nego lju-
bavi i brige da nekog člana poro-
dice ne povrijedimo, iako smo
možda u pravu.

Mijenjale su se države koje
su vladale Bokom, da bi se
smirila u suvremenoj, neza-
visnoj Crnoj Gori. Iskreno se
nadam - zauvijek! A to može
biti samo ako prihvaćamo ra-
zlike. Ako ih doživljavamo kao
dragocjenost. Kao što to radi
Vanda u ovoj knjizi. Sebič-
nost, nadmudrivanja, podjele
- ostavimo nekom drugom.

Zvonimir Deković, Vanda Babić, Dragan Popadić, Neven Staničić

Napadnuta Boka mora se braniti na više načina. Pa i knjigom, kao što je to Vanda učinila. Bokelji, čiji preci ovdje žive desetljećima i stotinama godina, imaju i obvezu više u odnosu na nas koji u Boki nismo rođeni, ali je ljubimo istim žarom. Njima je Boka u genima. Ovo more, sol, kamen, maslina i drača ispisali su genetsku mapu koja obvezuje. Mnogi su to zaboravili. Vanda nije!

Knjiga je prepuna podataka, navoda, fotografija. Ipak je Vanda profesorica, doktorica nauka. Nema tu mjesta površnosti i improvizaciji. Sve je egzaktno i podložno provjeri. A i da nije, ja joj vjerujem na riječ.

Mnogo više od podataka mene zanimaju ljudske sudbine, ponašanja, nesporazumi.

Recimo, kao kad je prije pada Mletačke Republike u Kotoru osnovano Prosvjetno-kulturno društvo „Casino nobile“. Kotoranke tamo nisu dolazile. Ali, kad su Bokom zavladao Francuzi, žene i djevojke francuskih oficira odlazile su u plemićki kasino. Uskoro su im se pridružile i Kotoranke. U Dobroti - šok. Dobročani su svojim damama zabranili pristup Kotoru, „**grlu pakla**“ kako su ga nazvali. Sukob generacija, sudar starog i novog, konflikt tradicije i modernosti. Dramski zaplet.

Vanda se hrabro uhvatila u koštac da u knjizi izdvoji najznamenitije Bokelje. To je uvijek težak zadatak jer će vam uvijek netko prigovoriti zašto ovaj, a ne onaj. Prvi ja. Ako među znamenite Bokelje

ne uvrstite don Nika Lukovića, pogriješit ćete. Taj umni svestrani svećenik s Prčanja oličenje je Boke. Njegove rečenice: **„Izbjegavao sam sve što nas dijeli, a isticao sam sve što nas spaja. U tome mi nije smetala crkva jer je evanđelje i nauk crkve su samo ljubav koja povezuje sve ljude na svijetu, bez razlika“**, odzvanjaju do neba. To je Boka u najboljem izdanju. To su najbolji Bokelji. A ovakvim razmišljanjem don Niko Luković sebe svrstava ne samo u znamenite Bokelje, nego i najznamenitije ljudske glave zahvaljujući kojima čovječanstvo napreduje, opstaje i nije se zatrla u međusobnim sukobima i ratovima.

O znamenitim Bokeljima Vanda Babić piše uz obilje

podataka koje je marljivo prikupljala. Ali, piše uz puno poštovanja, simpatija pa, rekao bih, i ljubavi prema ovim divovima koji su proslavili Boku. Iz poglavlja o Viktoru Vidi osjeća se golema tuga pjesnika koji je daleko od svoje Boke. „**Snaga Vidine, pjesničke riječi, ali i bol, patnja i samoća koja ga je zakovitlana u vrtlog odnijela pod kotače argentinskog vlaka 1960. godine...**“, ovo može napisati samo pjesnik pjesniku, ali i onaj koji je osjetio što znači biti daleko od zavičaja. Kad naranču iz rodnog kraja mirišeš mislima. Ili nježni pejzaži o velikanu kakav je bio Miško Milošević:

„Milošević je ostavio puno više: ljubav, čistu i prozračnu, jednostavnu i blagu, ljubav koja se ogleda u svakom njegovom znanstvenom ili stručnom radu, ljubav kojom zrači njegova poezija, ljubav koju je davao na svakom svom koraku.“

Ili sjajna opservacija o don Branku Sbutegi, koga sam i osobno poznao i medijski pratio, iščuđujući se njegovom različitim vokabularu na različitim mjestima, od vrhunskog znalca i erudite na znanstvenom skupu, buntovnika na Lovanji gdje ga umalo ne uhapsiše, do dobrog susjeda kada razgovara s bakama u Gornjoj Lastvi. Vanda ga je sigurno još bolje poznavala pa piše: „Čini se da su se baš u njemu satkala sva čuvstva zaljeva pa je u nejakom tijelu bio čudesan duh britkog uma, briljantne inteligencije i još važnije plemenite duše, duboke empatije koju je vješto skrivao unutar tisuću svojih talenata, **elokventnosti, poliglottstva do lepeze umjetnosti koja se sabrala u njemu od pisane riječi do zvuka orgulja, klavira ili violončela.**“ Ovakvi lirski nanosi izdvajaju ovu knjigu od sličnih napisanih o Boki. Toplina Vandinih

Bogorodičin hram na Prčanju

riječi kao da grije duše bokeljskih velikana koji sada s nebesa gledaju na Boku.

Vrlo zanimljivo je poglavlje „Od Herceg Novog do Budve, šetnja po Boki“. Kao da smo se ukrkali na brod, a vodič, Vanda, upoznaje nas sa znamenitostima Boke, iz kuta kulturnog koda bokeljskih Hrvata. A toga je napretek. Sve je to danas ugrađeno u crnogorsku samobitnost, s čime se moja država ponosi. I Vanda lijepo primjećuje da smo opstali zbog priča. Priče su izgradile civilizaciju, one su nam pomogle da se od divljaka iz pećina vinemo na Mjesec. A Boka je prepuna priča. Najpoznatija je ljubav Renea i Katarine, na kojoj bi i Shakespeare pozavidio, i Tre sorele, uz koju bi se i Šeherezada mogla zamisliti. I da. Boka sve prima raširenih ruku. Neki to zloupotrebljavaju. Ali, Boka nije zloпамtilo.

Djevica Marija je iznimno poštovana i voljena u Boki. Mnogobrojne crkve, kapelice, oltari... podignuti su u njezinu čast. Vanda nas podsjeća i na legendu o nastanku imena Gospe od Škrpjela, poznatoj pučkoj svečanosti Fašinadi,

znamenitom Peraškom boju gdje hrabri Peraštani poraziše Turke. Oni pobjedu pripisuju zaštiti Blažene Djevice Marije, svoje pokroviteljice. A i danas brodovi koji ulaze u zaljev u počast Blaženoj Djevi kruže oko otoka Gospe od Škrpjela, pozdravljajući je brodskom sirenom. Vanda fino poentira: **„I tada sve zastavice svijeta postaju jedna, ona s kojom monsijor Srećko Majić često ispraća hodočasnike - Nije važno što smo i čiji smo, nego kakvi smo ljudi.“** Jednostavna istina koja nigdje ne odzvanja kao u Boki. Zanimljivo je kako su velike istine jednostavne i još je zanimljivije kako se ne poštuju iako im historija stalno daje za pravo.

Čitajući ovo poglavlje nisam mogao odoljeti a da se ne pridružim sa stihovima iz moje pjesme „Ljubav Majke Božje“:

**Ti po paklu hodiš
i grešnike izvlačiš!
Majko Božja!**

**Od kose tvoje
konopce praviš
za nezahvalne!
Bezgrešna Djevo!**

Crkva sv. Leopolda Mandića u Herceg Novom

**Od suza tvojih
svetu vodu stvarš
i paklenu žed
gasiš!
Bogorodice!**

**Od Sina kriješ
ljubav svoju
nesebičnu!
Sveta Majko!**

**I svima nama
pokazuješ
da se i to može!
Blažena među ženama!**

Bokeljska mornarica oduvijek me je fascinirala. Pitao sam se zar je moguće da mi nešto možemo sačuvati dvanaest vjekova? Boka može. Ponekad mi se čini da ni Crna Gora, pa ni sama Bokeljska mornarica, nisu dovoljno svjesne značaja ove bratovštine. Zamislite da je ona u Engleskoj. Cijeli bi se svijet klanjao, a oficiri mornarice imali bi titulu – Sir.

Vanda Babić finim detaljima kompletira sliku o organizaciji koja ima Statut iz 1463. Sačuvani dokument. Siguran sam da postoji i Statut iz ranijeg razdoblja, samo nije sačuvan. Bokeljska mornarica je usko povezana sa svetim Tripunom. Autorica s pravom posvećuje posebno poglavlje Tripundanskim svečanostima. Time se, kako se kaže, odaje slava Bogu Velikome i poštovanje Djevici Mariji i svetom Tripunu. Od cijele manifestacije, koja je detaljno opisana, meni je najzanimljivije kolo Bokeljske mornarice. Uzdržano, dostojanstveno, s jednoličnim ritmom i zanimljivim figurama koje kolo pravi. Sve mi se čini zapetljat će se, ali kolovođa zna kuda i kako. I možda je autorica u pravu da to nosi neke tragove drevne simbolike. Divno je kolo u Kotoru, ali meni draže ono u Gornjoj Lastvi, na otvaranju lastovskih fešti. Posebno ako, nakon za-

vršetka kola, uvježbani mornari iz pušaka daju oganj „kao jedan“.

Međutim, nije sve tako divno. Nije lako bilo biti Hrvat u Boki ružnih devedesetih godina. Otuda i razumljiva ogorčenost autorice kad piše o tome u posljednjem poglavlju. Ali, ponesena emocijom, zaboravlja i svijetle primjere iz tog doba. Recimo, to je Radio Tivat, koji je tada poslovao u sastavu Indok centra. Mi pravoslavci smo stali u obranu kolega Hrvata. U obranu profesije, časti, Crne Gore. Ostali smo bez posla, a sad se vidi da smo možda mogli ostati bez glave. Ovakvi primjeri moraju se isticati, ne zbog nas, već zbog generacija koje dolaze. Ružna vremena mogu se ponoviti. Mladima treba naglašavati da se može i drukčije, u čast ljudskog roda. Da se ne zastidimo zvijezda iznad nas. To nam Boka poručuje. Ja sam tu poruku shvatio i prenosim je dalje. Ta poruka dominantna je u suvremenoj Crnoj Gori. I zato sam optimist.

Genijalni Shakespeare poručuje: „Istinski pothvat nije da se nasrne bez istinskog povoda, već da se umije svađa započeti s veličinom radi slamčice, kada na kocki leži čast.“ Boka nije slamčica. Tko je veličina, nije bitno. A hoćemo li čast obraniti, vidjet ćemo. Vanda je svoju obranila. Sa zadovoljstvom sam pročitao ovu knjigu. I iz nje mnogo naučio.

I na samom kraju, ja sam Vandi napisao i posebnu pjesmu.

Za ovu priliku samo strofa o Vandi i Boki:

**O Boki sanja,
sa Bokom plovi.
Boka je njena sigurna luka.
I dalje lako stihove lovi.
Vandina nježna,
al' čvrsta ruka.**

U POVODU BLAGDANA SV. ANTUNA PADOVANSKOG

Crtice za kulturu pamćenja

Kip sv. Antona iz tivatske župne crkve

O kultu sv. Antuna Padovanskog u katoličkoj duhovnosti i narodnoj pobožnosti Tivta i crkvama pod njegovim patronatom, dijelom tivatskoga povijesnog i kulturnog naslijeđa

Piše:

Marija Mihaliček

UBoki kotorskoj, kao i na čitavom području Jadrana, sv. Antun Padovanski jedan je od najomiljenijih svetaca. Za širenje njegovog kulta najzaslužniji su franjevci jer je tome redovničkom redu i sam pripadao. Pobožnost sv. Antuna povezuje se i s povijesnim okolnostima u XVII. stoljeću. Opasnosti koje su se nadvile nad Venecijom u vrijeme Kandijskog rata (1645. - 1669.) i haranja zaraznih bolesti pridonijele su da ovaj slavni i moćni grad izabere padovanskog sveca za jednog od svojih zaštitnika. Zato mu je grad na lagunama podario veliki zavjetni oltar u crkvi Santa Maria della Salute, gdje su 1652. godine iz Padove bile prene-

Bijeli ljiljan u Tivtu zovu cvijet sv. Antona

sene svečeve moći. Ta pobožnost u Veneciji reflektirala se i na sve krajeve pod vlašću Mlečana, a posebno u Dalmaciji i Boki kotorskoj. Na ovom prostoru je sv. Antun, uz Blaženu Djevicu Mariju, imao u narodu najveću popularnost.

Ō sv. Antunu Padovanskom kao nebeskom zaštitniku u Boki kotorskoj svjedoče crkve, samostani, kapele, oltari, slike i kipovi njemu posvećeni. Lik omiljenog sveca iskucavao se u srebru *ex vota*, za zahvalu, molbu i zavjet, a kao simbol izlijevao se u bronci zvona bokejskih crkava.^[1]

Poznata ikonografija, odnosno način na koji se u slikarstvu i kiparstvu prikazuje sv. Antun, potječe iz XV. stoljeća, iz doba renesanse: svetac je mladolikog lica, odjeven u tamni franjevački habit, s malim Isusom na rukama. Svaka likovna predstava uključuje još dva obvezna simbola: knji-

Tivatska glazba na putu prema crkvi sv. Antona, 13.06.1929. (iz foto-arhiva Dragana Rajičevića)

gu, kao znak njegove učeno-
sti, vještine propovjedništva
i tumačenja evanđelja i cvijet
bijelog ljiljana, kao znak či-
stoće i kreposti. U sakralnom
slikarstvu zapadne ikonogra-
fije ljiljan je Gospin atribut u
prikazivanju Blagovijesti, a ta-
kođer se pojavljuje i u prika-
zima sv. Dominika, sv. Vinka
Ferarskog, sv. Franje Asiškog,
sv. Klare i sv. Josipa.

Tivat više od svih mjesta
Bokotorskog zaljeva štuje
sv. Antuna Padovanskog,^[2] o
čemu svjedoče tri crkve njemu
posvećene.

¹ U Herceg Novom je crkva sv. Antuna Padovanskog podignuta 1710. uz stariji Franjevački samostan, iz vremena nakon oslobođanja ovoga grada od Turaka. U Kotoru je uz Franjevački samostan crkva sv. Klare, koja je u narodu poznata kao crkva sv. Antona. Tu se nalazi oltar posvećen sv. Antunu Padovanskom. Na Prčanju je crkva iz 1724. godine sv. Antuna Padovanskog, zavjetni dar Bruna Lazzarija. U Budvi je postojala crkva posvećena sv. Antunu Padovanskom na Mogrenu, čija je rekonstrukcija nedavno najavljena.

² U Tivtu je uobičajeno imenovanje sv. Antuna Padovanskog kao **sv. Anton**. Inače, postoje i druge varijante svečevog imena. Tako se u Dalmaciji koristi ime sv. Ante.

Giuseppe Candellari, Oltarna pala sv. Antuna Padovanskog, 1824. god., Župna crkva sv. Antona u Tivtu

Prigodna kartica (s kipom sv. Antona iz crkve sv. Klare u Kotoru), koju je Kotorska Biskupija izdala 1931. povodom obilježavanja 700. godišnjice smrti

Iako se kult padovanskog sveca na prostoru današnjeg Tivta povezuje s postojanjem crkve iz XIV. stoljeća, tek kasnije se razvija pobožnost sv. Antunu, kada biva prihvaćen kao zaštitnik, potiskujući starije patrone sv. Srđa i sv. Šimuna. Usput rečeno, uz crkve posvećene ovim svecima, religiozna prošlost Crnog Plata-Teoda-Tivta „ispisana“ je nizom drugih sakralnih građevina koje su od srednjeg vijeka podizali pripadnici kotorske vlastele.

Kult sv. Antuna Padovanskog, kao izraz pučke pobož-

nosti, uz Gospin kult, najviše je prisutan na području Tivta.

Sv. Antun Padovanski je patron triju crkvi na relativno malom prostoru tivatske općine: u Lepetanima, Kalimanju (lokalitet Belani) i Tripovićima (lokalitet Perovo). One su ne samo potvrda religioznosti, duhovnosti, vjerskog identiteta starosjedilaca Tivta, već predstavljaju vrijedne primjere sakralne baštine i kulturnog naslijeđa Tivta.

Crkva u Belanima, koja se povezuje s kultom sv. Antuna, sagrađena je 1373. godine pa je ujedno i najstarija crkva u

Boki kotorskoj čiji je titular sv. Antun. Ova skromna građevina ima status kulturnog dobra, ali je desetljećima gotovo „nevidljiva“, zapuštena, a još uvijek arheološki neistražena. Podignuta je na nekadašnjem posjedu kotorskih patricija Pima-Paskvali, a kasnije pripada dobrotskim Ivanovićima. Služila je najvjerojatnije i vjerskim potrebama ne samo te obitelji, već kao *Oratio dei nobili*, na temelju fresko dekoracije s osamdeset i četiri grba i imena kotorskih vlastelinskih porodica, kojima su ovi heraldički znaci pripadali.

Krizma na dan sv. Antona u Tivtu, 50-tih godina XX. stoljeća

Petar Šerović još 1939. godine svjedoči o stanju ovog spomenika: „Unutrašnjost crkvice jako je stradala od vlage. Po nekim tragovima izgleda da je poviše oltara bila freska sv. Antuna, a na crkvenom svodu velika zvijezda.“

S obzirom na sadašnje stanje ovog spomenika, na žalost može poslužiti kao primjer pred kojim sva priča o brizi za kulturno naslijeđe „pada u vodu“.

Gradnjom župne crkve u Tripovićima 1734. godine, sv. Antun Padovanski postaje središnje mjesto pobožnosti i njegovanja kulta sveca zaštitnika. Crkva sv. Antuna sagrađena je na mjestu neke sakralne građevine. Jednobrodna je, od fino klesanog kamena s polukružnom apsidom u unutrašnjosti, a pravokutnom izvana. Na glavnom pročelju je trodijelni zvonik na preslicu. Iako crkva vremenski pripada stilskom razdoblju baroka, vanj-

skim izgledom je skromna pa je jedini ukras u kamenu klesana mala rozeta.

U sakralnom prostoru vizualno je najupečatljivija reljefna dekoracija izvedena u štuku, koja ukrašava svod oltarne apside. Tu je u plitkom reljefu izvedena kompozicija s četiri evangelista i njihovim simbolima, a u središnjem dijelu, iznad glavnog oltara je prikaz Boga oca. Dok je ova originalna dekoracija izraz umijeća i zanatske vještine majstora štukatera, slika sv. Antuna na glavnom oltaru je daleko ispod njezine umjetničke razine. Oltarna pala je umetnuta u simetričnu reljefnu dekoraciju u obliku drapiranog zastora i s izduženim figurama dvaju anđela. Autor pokazuje nespretnost u slikanju zahtjevne trodijelne kompozicije: u donjem dijelu slike je crkva sv. Antuna u Padovi, jedno od najposjećenijih hodočasničkih mjesta u svijetu. U sredini slike, na

oblaku koji pridržavaju dvije figure anđela, lebdi sv. Antun u franjevačkom habitu, u desnoj ruci drži cvijet ljiljana, okolo u oblacima lebde puti oko simbola Boga oca - oka u trokutu sa zlatnim zracima. Slika nosi signaturu: *Giuseppe Candellari* i datirana je u 1824. godinu.

Može se reći da je, kako u prošlosti tako i danas, pobožnost vjernika više usredotočena prema kipu sv. Antuna koji drži u desnoj ruci otvorenu knjigu na kojoj stoji mali Isus, a u lijevoj ruci ljiljan. Kip je izrezbaren u drvetu i uvezen je iz neke od austrijskih radionica XIX. stoljeća, kakvih je najviše bilo u pokrajini Tirolo. Prilikom velike svetkovine dana sv. Antuna drveni kip se iz niše na južnom zidu polaže pred glavni oltar, a na kraju popodneve svečane mise nosi se u procesiji.

U Lepetanima, u crkvi sv. Antuna Padovanskog iz 1760. godine,³ na isti način kao u Tivtu slavi se i štuje kip sveca zaštitnika.

Na blagdan sv. Antuna Padovanskog, 13. lipnja, u Tivtu i Lepetanima tradicionalno se okuplja veliki broj vjernika, a pripreme za ovu veliku vjersku svetkovinu započinju mnogo ranije i u skladu su s katoličkom pobožnom tradicijom.

Uobičajeno je da vjernici u čast sv. Antuna Padovanskog poste 13. utoraka prije blagdana, što nosi simboliku datuma (13. utorak) svečeve smrti i prelaska u kraljevstvo nebesko. Isto tako, pripreme uključuju tzv. *Devetnicu*, kada se

³ Crkva je građena 1760. godine, jednobrodna je, s četvrtastom apsidom, a zasvođena je blago prelomljenim lukom. Uz južnu fasadu u XIX. stoljeću dozidana je sakristija. Ispred crkve je kamenom popločan plato, ograđena je zidom. Južna prostrana kapela posvećena je sv. Rozariji.

Tivatske Pine nekad

*Crkva sv. Antona
u Tripovčićima*

od 4. do 12. lipnja, devet dana prije blagdana, u crkvi moli za zagovor sv. Antunu. Svetkovina na blagdan sv. Antuna u župnoj crkvi u Tivtu započinjala je tihim misama, a glavno liturgijsko slavlje - svečana misa - najčešće se održava u popodnevnim satima uz pjevanje crkvenog zbora. Na njoj su poseban ugođaj stvarala djeca okupljena na blagoslov. Tog dana je običaj da se blagoslivlja cvijeće, koje žene i djevojke donose pred oltar i svečev kip. U Tivtu izostaje običaj blagoslova kruha, koji je obavezan dio liturgijskog obreda u crkvi sv. Klare u Kotoru. Liturgijsko slavlje završava procesijom, kada se oko crkve nosi kip sv. Antuna. U povorci ispred kipa idu djeca i posipaju put cvijećem i laticama ruža.

Crkvice sv. Antona u Belanima iz XIV. stoljeća

Posljednjih godina se drugoga dana nakon praznika i na crkvi u Belanima otvore vrata za vjernike i održi se sveta misa.

Slavljenje tivatskog zaštitnika do Drugoga svjetskog rata uz vjersko obilježje imalo je i obilježje narodne svečanosti. Poslije mise i procesije slijedila je pučka fešta, a svečani ton davala je tivatska glazba, često uz nazočnost općinskih

uglednika, što je pridonosilo tome da u narodu omiljeni svetac dobije legitimitet patrona Tivta.

U ondašnjem tisku ostali su zapisi o proslavi sv. Antuna u Boki kotorskoj. Tako *Glas Boke* 1937. javlja vijest iz Tivta: „Tivćani su najsvetčanije proslavili svoga crkvenog patrona sv. Antuna. Od ranog jutra redale su se tihe svete mise

Kip sv. Antona iznad ulaznih vrata

koje je slušao pobožni svijet u velikom broju. U 10 sati slušana je velika sveta misa, na kojoj je pjevao pjevački zbor i svirala mjesna muzika. Poslije podne obavljen je blagoslov s procesijom u kojoj su sudjelovali mnogi iz Tivta i okolice. Slijedilo je zatim narodno veselje pred crkvom. Koncertrirala je gradska muzika iz Tivta, uz vatromet i pucanje prangija.“

Tivat pamti i druge slične svetkovine koje su uz vjerski imale i profani karakter. Zapravo, ovdje se njegovala tradicija da veliki vjerski praznici budu i svojevrstan izraz društvenog života, okupljanja i druženja.^[4]

Duga tradicija štovanja sv. Antuna Padovanskog u Tivtu i danas je živa, a još se mogu naći rijetki starotivćani koji će

⁴ Posebno su u sjećanjima starih Tivćana svetkovine i slavlja vezana uz Spasovdan, Veliku Gospu, sv. Anu (Janu).

Medaljica
sv. Antona

vam pri-povi-jedati o običa-ju da su u čast svecu, za zahvalu ili nakanu, na svete mise toga dana dolazile bosonoge žene iz okolnih sela. I danas postoje vjernici koji će posvjedočiti iskazanu svečevu milost. Zabilježili smo priču o Tivčaninu koji je bio *fabricijer*⁵ župne crkve sv. Antuna u Tripovićima. Imao je od rođenja *maganjatog*⁶ sina za koga je, pred kipom sveca, molio ozdravljenje. Pošto njegove molitve nisu bile uslišane, u

⁵ *fabricijer* - crkveni tutor kod katolika (Vesna Lipovac Radulović, *Romanizmi u Crnoj Gori, Jugoistočni dio Boke kotorske*, Cetinje, 1981.), str. 78.

⁶ *maganjat* - osoba s tjelesnom manom, isto, str. 202.

oča-ju je, na dan prije blagdana, zazivao sv. Antuna da njegovog bolesnog sina jedinca „uzme sebi“. Dijete je umrlo, a poslije nekog vremena doživio je radost rođenja kćeri i sina, koji su na krštenju dobili imena Antonija i Anton. Život njihovog oca ugasio se na blagdan sv. Antuna 1975. godine.

Svjedočanstva o popularnosti kulta sv. Antuna su zavjeti i molitve koje su stanovnici Tivta i okolice upućivali tijekom cijele godine, a posebno na njegov spomendan, povjeravajući ufanje zagovorniku koji će za njih isprositi od Boga milost.

Blagdan sv. Antuna, 13. lipnja, u Tivtu se slavi kao zavjetni dan obitelji i imendan mnogih Tivćana. Još se u njihovim kućama mogu naći popularne i dekorativne oleografije religioznog sadržaja, posebno one kojima je prikazan omiljeni svetac, kome je povjeravana zaštita cijele obitelji.

U skromnim riznicama obiteljskih uspomena Tivćanke i danas čuvaju starinske medaljone i medaljice od emajla i porculana, optočene zlatom. Na njima je sv. Antun i zapis

St. Antonius ora pro nobis. Njihove bake i majke nosile su ih oko vrata kao izraz vjerovanja i kao skromni ukras.

Revers medaljice,
molitva
sv. Antonu

Ovim potvrđama pučke pobožnosti sv. Antunu dodat ćemo i lijepi tivatski običaj da se u vrtovima i đardinima uzgaja s osobitom ljubavlju predivni mirisni bijeli ljiljani, *cvijeće svetog Antuna* koje kratko cvijeta u vrijeme blagdana tivatskog zaštitnika. Ove godine je *cvijeće svetog Antuna* uranilo desetak dana prije blagdana i već je ocvalo, a potpisnicu ovih redaka potaknulo da napiše ovaj mali prilog - crticu za kulturu pamćenja.

Procesija sa kipom sv. Antona, Lepetane

Sveti Antun Padovanski

Katolička crkva slavi dva sveca s istim imenom: sv. Antuna Opata (Pustinjaka) i sv. Antuna Padovanskog, čiji životopis je prikazan u knjizi pod nazivom „Život sv. Antuna – Assidua“ s događajima iz njegova života, potvrđama duhovnosti i svjedočenjima o mnogobrojnim čudesima nakon njegove smrti.

Sveti Antun Padovanski rodio se kao Ferdinand u Lisabonu, 1195. godine, u bogatoj kršćanskoj obitelji. Prvo je

stupio u red sv. Augustina, zatim je primljen u red franjevaca, postaje „mali brat“ i dobiva novo ime Antun. Povjeren mu je odgojni rad u franjevačkom redu zbog sposobnosti pripovijedanja.

Kao propovjednik i teolog djelovao je u sjevernoj Italiji, u Bolonji i Padovi, te u Francuskoj: u Montpellieru i Toulouseu. Na skupštini franjevaca 1226. godine izabran je za provincijala proširene bolonjske provincije u sjevernoj Italiji. Nakon smrti svetog Franje Asiškog, sv. Antun za života stječe ugled i poštova-

nje, a mnogi svjedoče o svećevnoj moći i čudima u korist slabih i bolesnih. To je bilo presudno da je kanonizacija sv. Antuna provedena već nakon godinu dana od njegove smrti u Padovi, 13. lipnja 1231., u 36. godini života.

U pučkoj pobožnosti jedan od najpopularnijih svetaca Katoličke crkve, smatran čudotvorcem koji pomaže pri ozdravljenju, zaštitnik je siromašnih i potlačenih, propovjednika, budućih majki, putnika, ribara, mornara. Zbog popularnosti nazivaju ga *svecem cijeloga svijeta*.

IZLAGANJE SNEŽANE PEJOVIĆ PRILIKOM SVEČANE AKADEMIJE
BOKELJSKE MORNARICE KOTOR ODRŽANE 25. LIPNJA 2019.
GODINE

Bokeljska mornarica Kotor u svjetlu arhivskih /znanstvenih istraživanja

Bokeljska mornarica Kotor, 1922.

Priredio:
Joško Katelan

Ususret upisu Bokeljske mornarice na Listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva UNESCO-a smatrali smo da bi bilo zanimljivo podsjetiti se na dokumentarne dokaze koji su stoljećima unatrag svjedočili i do danas svjedoče o postojanja

nju ove organizacije, njezinom radu i trajanju u prošlih dvanaest stoljeća.

Upravo je to bila tema izlaganja kojim je **Snežana Pejović, arhivistkinja, načelnica Istorijskog arhiva Kotor**, pokušala podsjetiti, iz ugla nekog tko se čitav svoj radni vijek brine o jednom segmentu kulturnog naslijeđa, kolika je važnost arhivskih izvora u dokaziva-

nju nastanka, postojanja, vrijednosti, značaja i sličnih karakteristika kako materijalne, tako i nematerijalne kulturne baštine. Slijedi kompletno obraćanje gospođe Pejović:

„Dokument je zapis bilo koje vrste, oblika i tehnike izrade, koji svojim sadržajem, smislom i strukturom pruža dokaz o djelatnosti nekog pravnog subjekta ili fizičkog

lica. Pod arhivskom građom podrazumijeva se samo odabrani dokumentarni materijal koji ima trajnu vrijednost za znanost, kulturu, kao i druge oblike ljudske djelatnosti, uz dodatnu i jednako važnu kvalitetu da pruža zaštitu i ostvarivanje prava i interesa pravnih i fizičkih lica, ali i čitave društvene zajednice. Dakle, u dokazivanju postojanja Bokeljske mornarice, o raznim činjenicama iz njezinog djelovanja, neizbježno je posegnuti za arhivskim dokumentima kao vjerodostojnim dokazima o trajanju ove organizacije u prošlim stoljećima.

Kada je riječ o najstarije sačuvanim zapisima koji se mogu smatrati relevantnim arhivskim i znanstvenim dokazima o osnivanju, to jest postojanju Bokeljske mornarice, prvo treba krenuti od zapisa koji su se sačuvali u kamenu kao što je to na primjer natpis iz 9. stoljeća na sarkofagu Andreacija Saracenisa (uz povelju koja mu se pripisuje), za čije se ime vezuje i dokaz o postojanju nekog oblika organizacije mornara.

Najstarija arhivska građa koja se sačuvala do danas na teritoriju Crne Gore nalazi

se pohranjena u Istorijском arhivu Kotor (najstariji dokument je iz 1309., ali dokumenti u kontinuitetu idu od 1326. godine). Prva arhivska institucija suvremene profilacije u Crnoj Gori osnovana je prije 70 godina, točnije 30. studenoga 1949. godine u Kotoru (tadašnji naziv: Državni arhiv u Kotoru), od kada se i vrši sistematsko i kontinuirano istraživanje ovih arhivskih izvora. Brojni podaci koji su sadržani u ovoj arhivskoj građi čine danas temelje naše historijske spoznaje ne samo o Kotoru i Boki, već o širem području njezinog zaleđa, a posebno su važni za čitav teritorij današnje Crne Gore.

Ipak, treba spomenuti da najstarija istraživanja arhivske građe na području današnje Crne Gore bilježe svoje početke u 18. stoljeću, i to u odvojenim, povremenim i različito motiviranim istraživanjima, koja su se obavljala uglavnom u primorskom dijelu, tj. širem području Boke kotorske, odnosno u Kotoru. Ta znanstvena istraživanja arhivskih spisa mogla bi se smatrati začecima historiografije na ovim prostorima.

Podaci o prvim sistematskim istraživanjima arhivalija sežu unatrag do 1720. godine. Tada je Filippo Riceputi istraživao u Kotoru i Herceg Novom arhivsku građu za zbirku dokumenta *Illyricum sacrum*, koju je dovršio Farlati, a kasnije na tome je radio i Giacoppo Coleti. U dva toma, VI. i VII., publicirani su i dokumenti o Kotoru, Risnu, kao i Duklji i Baru.

Nakon nekih 50-ak godina u Kotoru boravi drugi istraživač arhivskog materijala, Flaminio Cornelius, koji na osnovi istraženih izvora objavljuje monografiju o Kotoru. Ponovno, nakon stogodišnje pauze, točnije 1857. godine u Kotoru je Ivan Kukuljević Sakcinski i o svom istraživanju arhivske građe podatke predstavlja u knjizi *Izvjestje o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj i Rim*. Tom prilikom Sakcinski konstatira slabu brigu i zainteresiranost u Kotoru i Boki kotorskoj za arhivsku građu, navodeći da je puno toga od najvrjednije građe uništeno, razneseno, a često i preprodajom otuđivano. Iznosi i podatak da se mnogo arhivske građe s ovog područja nalazi u Zadru, Splitu i Zagrebu.

Kasnije, 1874. godine Franjo Rački, također u Kotoru, istražuje arhivsku građu i navodi da se tu nalaze četiri važna arhiva ili, točnije, spremišta arhivske građe (arhiv Okružnog suda, Sreskog načelstva, općinski i biskupski).

Upravo zahvaljujući ovim prvim istraživačima arhivskih izvora mi danas imamo u prijepisima sačuvane izgubljene i/ili uništene originalne određenog broja važnih arhivskih dokumenata koji, uz ostalo, svjedoče i o vrlo razvijenoj pomorskoj aktivnosti Kotora i Boke još u 12. stoljeću (npr. ugovor o nenapadanju sklopljen s Omišanima

1167. godine). Uz slične prijepise, kao što je dokument o posvećenju katedrale sv. Tripuna (1166. god.), ili onaj o poklonu crkve sv. Nikole franjevcima od Plemenitog tijela kotorskih pomoraca (1352. god.) i još mnoge druge prijepise moguće je danas, uz postojeće sačuvane arhivske izvore, vjerodostojno dokazivati i postojanje organizacije mornara i neke njihove razvojne i organizacijske aktivnosti.

Mnogi znameniti historioografi, znanstvenici i kulturni djelatnici bavili su se istraživanjima arhivskih podataka o Bokeljskoj mornarici. Uz već spomenute istraživače čije prijepise dokumenata i danas koristimo, spomenut ću neke od najstarijih autora, a to su: Josip Đelčić, Jaroslav Parrall, Urbano Rafaelli, Kerubin Šegvić, *Grigorio Zarbarini*, Pavo Butorac, Dabinović St. Anton, Petar D. Šerović, Gregor Čremošnik, don Ivo Stjepčević i drugi. Većina ovih radova su djela manjeg opsega, pretežno članci publicirani u raznim periodičnim izdanjima ili zbornicima radova. Praktično, od značajnijih monografskih publikacija posvećenih Bokeljskoj mornarici do sada imamo samo nekoliko važnijih izdanja, poput jubilarnih monografija *Dvanaest vjekova Bokeljske mornarice* iz 1972. i 2013.; Slavko Mijušković, *Kotorska mornarica* iz 1994. god., zatim Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa u Kotoru 2010. pa *Statut Bratovštine svetog Nikole mornara u Kotoru* iz 1463., Kotor 2009.; Antun Sbutega, *Bokeljska mornarica*, Kotor 2017. godine.

Od svih spomenutih autora koji su se na znanstveni način bavili Bokeljskom mornaricom, posebno bih istaknula dvojicu eminentnih stručnjaka i znanstvenika, akademika dr. Slavka Mijuškovića i dr. Miloša

Miloševića. Ne ulazeći ovom prilikom u to da opisujem ili ocjenjujem njihov znanstveni opus, navodim nekoliko bitnih činjenica koje su me potaknule da ih posebno izdvojim. Na prvome mjestu je to što su obojica bili arhivisti i obojica su više godina bili na čelu arhivske institucije, Istarskog arhiva Kotor. Svojim predanim i visoko profesionalnim radom unaprijedili su Katorski arhiv na način da je on bio prepoznat i u bivšoj Jugoslaviji i izvan njezinih granica kao značajna arhivska institucija s kvalitetnim arhivskim kadrom i vrijednim arhivskim naslijeđem.

Uz ovo, obojica arhivskih stručnjaka i znanstvenika bili su aktivni članovi Bokeljske mornarice i stigli su do čina viceadmirala i admirala. U svojim brojnim istraživanjima arhivskih izvora i u Katorskom arhivu, ali i u drugim arhivima u bivšoj Jugoslaviji i u inozemstvu, svojim znanstvenim radom dali su značajan doprinos upravo Bokeljskoj mornarici.

Slavko Mijušković doktorirao je 1965. godine na temu iz područja historijskih znanosti u Skoplju. Naziv njegove disertacije bio je *Kotorska mor-*

narica, koja je 1994. godine i publicirana u Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti, čiji je dr. Mijušković redoviti član od 1985. godine. Arhivist je postao 1950. godine i od te godine u tome stručnom zvanju radi u tadašnjemu Državnom arhivu u Kotoru (dakle, gotovo od samog osnivanja ove institucije). U ovoj ustanovi dočekaao je i umirovljenje 1978. godine, a od 1953. godine bio je punih 25 godina na čelu ovog arhiva kao direktor. Akademik Mijušković je u razdoblju od 1964. do 1989. godine bio viceadmiral u Bokeljskoj mornarici. Uz svoje brojne znanstvene radove o raznim temama, ostavio je o Mornarici spomenutu doktorsku disertaciju, kao i značajan broj drugih historiografskih tekstova koji su se uvijek temeljili na detaljnom izučavanju i objavljivanju arhivskih dokumenata. Zahvaljujući tome, mi danas možemo rekonstruirati do najmanjih detalja višestoljetno djelovanje Bokeljske mornarice. Akademik Mijušković je i danas prisutan u Istarskom arhivu Kotor s opsežnom arhivskom građom koja je nastala u njegovom stručnom i znanstvenom radu i koja se

čuva kao osobni arhivski fond, uz vrijedni knjižni materijal iz njegove vlastite biblioteke.

Dr. Miloš Milošević dolazi raditi kao arhivist u tadašnji Državni arhiv u Kotoru 1953. godine, kada započinje i njegov intezivan rad na arhivskim i historijskim istraživanjima. Milošević je doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zadru na temu *Boka kotorska za vrijeme mletačke vladavine (1420. – 1797.)*. Temeljeći svoja istraživanja na arhivskim izvorima, on se bavi spomenutom temom s pomorsko-ekonomskog stajališta, zatim političkog i kulturnog, ali je obuhvatio i druge aspekte života u Boki, poput historije umjetnosti, književnosti, historije muzike i dr. Posebno treba istaknuti radove u području arhivske teorije i prakse i doprinos koji je dao arhivskoj struci u Crnoj Gori, ali i u Jugoslaviji i na međunarodnom planu. Ipak, historija pomorstva Boke dominira u njegovim radovima, pa i Bokeljska mornarica tu zauzima značajno mjesto. Milošević je rukovodio Istorijskim arhivom Kotor od 1978. godine do svog umirovljenja 1985. godine. Za admirala Bokeljske mornarice izabran je 5. rujna 1991. godine i to je obavljao sve do kraja svog života 2012. godine. U povodu obilježavanja 1.200 godina prijenosa relikvija zaštitnika grada Kotora, sv. Tripuna, dr. Milošević je pripremio za tisak *Statut Bratovštine svetog Nikole mornara u Kotoru iz 1463. godine s prijepisima, prijevodima i registima i uz fototipsko izdanje originala*. Poput njegovog kolege akademika Mijuškovića, dr. Milošević je još za života pohranio u Istorijski arhiv Kotor svoj osobni arhiv i dio knjižne građe, a nakon njegove smrti obitelj Milošević poklonila je njegovu bogatu osobnu biblioteku.

U prilog značaju arhivske građe u izvođenju znanstvenih dokaza treba spomenuti da u Istorijskom arhivu Kotor postoji arhivska zbirka nastala od dokumenata koji se odnose na Bokeljsku mornaricu, pod nazivom *Zbirka Kotorske mornarice*. Kada je zbirka formirana u Arhivu, ona je imala manju količinu dokumenata koje su pojedinci poklonili Arhivu. Veći priljev dokumenata o Bokeljskoj mornarici i onih iz njezinog rada bio je nakon 1987. godine. Tada je arhivska građa koja se nalazi

Radovića značajnu količinu dokumentacije iz djelatnosti Bokeljske mornarice i u tijeku je njezino sređivanje i pripajanje postojećoj zbirci. Tako će zahvaljujući zajedničkoj brizi članova Bokeljske mornarice i arhivista iz Istorijskog arhiva Kotor, arhivska građa nastala radom ove značajne organizacije biti trajno sačuvana i dostupna za znanstvena istraživanja.

Sada je Bokeljska mornarica u pripremi novog i značajnog izdanja. Riječ je o projektu pod nazivom: *Bokeljska mornarica*

la u Pomorskom muzeju Kotor, prema zakonskim odredbama o razdiobi arhivske i muzejske građe između specijaliziranih institucija, predana Istorijskom arhivu Kotor. Nakon toga, devedesetih godina prošlog stoljeća, bivši tajnik Bokeljske mornarice, gospodin Đorđe Cicović, predao je određenu količinu dokumentacije iz rada Mornarice, koja je također pripojena postojećoj arhivskoj zbirci i arhivistički je sređena i obrađena. Nedavno je Kotorski arhiv primio od viceadmirala Ilije

u arhivskim dokumentima. Zbornik dokumenata od najstarije sačuvanih do danas.

Zbornik arhivskih dokumenata o Bokeljskoj (Kotorskoj mornarici) treba obuhvatiti oko 800 arhivskih dokumenata, tj. originala (uglavnom rukopisnih) u cijelosti, u kojima postoje spomeni i podaci (bilo direktni ili indirektni) o ovoj višestoljetnoj organizaciji. Predviđeno je da se izvrši istraživanje u raznim arhivskim fondovima i zbirkama u Istorijskom arhivu Kotor, u Pomorskom muzeju Kotor, u

Biskupskom arhivu Kotor. Planirano je da se projekt obavlja u dvije faze i u trajanju od 24 mjeseca (dvije godine). Bokeljska mornarica je za ovaj složeni stručni posao angažirala arhiviste iz Istorijskog arhiva Kotor, uz kustosa i bibliotekara iz Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru. To su: Snežana Pejović, Joško Katelan, Jelena Mršulja, Tina Ugrinić, Slavko Dabinović, Ilija Mlinarević. Redaktorskim poslovima bavi se dr. Anton Sbutega. Za izradu ove značajne publikacije Bokeljska mornarica osigurala

marnih izvora (arhivskih spisa) konzultiraju se i sekundarni izvori, tj. literatura o ovoj temi. Zatim se obavlja odabir arhivskih dokumenata pa njihova stručna obrada (transkripcija svakog rukopisnog dokumenta i njegov prijevod), prekucavanje svakog odabranog dokumenta u cijelosti (prema arhivskim standardima za objavljivanje rukopisne arhivske građe), izrada kratkih sadržaja na našem jeziku za svaki dokument sa svim relevantnim podacima sadržanim u originalu, izrada uvod-

Druga faza obuhvaćala bi poslove na konačnoj pripremi rukopisa za tiskanje (izrada predmetnog i imenskog registra, korektura), odabir i skeniranje dokumenata u visokoj rezoluciji koji će u formi slike biti objavljeni u Zborniku, priprema za tiskanje i tisak, uz sve druge tehničke poslove koji prate publikovanje nekog teksta.

Nakon što smo dio poslova iz prve faze Projekta uglavnom obavili, procjenjujemo da će ova publikacija izaći kao dvotomno izdanje, zbog količine arhivskog materijala o Mornarici.

Pristupajući izradi ovakvog projekta imali smo na umu da su i stručnoj, i znanstvenoj, i široj javnosti još uvijek nepoznate ili su nedovoljno poznate mnoge dokumentirane činjenice iz višestoljetnog postojanja i rada ove srednjovjekovne organizacije. Smatrali smo da je od velikog značaja, čak međunarodnog interesa, da se objave u cijelosti razni dokumenti koji ilustriraju postojanje i rad ove organizacije. Osim što zbornik dokumenata treba biti dobra znanstvena osnova i poticaj za daljnja historiografska istraživanja o Mornarici i u Crnoj Gori, ali i u inozemstvu, nemjerljiv doprinos će biti taj da se na osnovi empirijskih činjenica otkolone sve proizvoljne i znanstveno neutemeljene priče o ovoj organizaciji. Dodatni motiv je taj što je u literaturi o Mornarici evidentan nedostatak publikacije koja u arhivskim izvorima vjerodostojno i znanstveno svjedoči o dugom postojanju i djelovanju organizacije.

Publiciranjem arhivskih dokumenata o Bokeljskoj mornarici treba se potaknuti čitav niz drugih aktivnosti koje će trajno pridonositi adekvatnoj valorizaciji ove organizacije na domaćem i na međunarodnom planu. Uz sve već navedeno,

je jednim dijelom financijska sredstva od Ministarstva kulture Crne Gore, točnije na natječaju za raspodjelu sredstava za financiranje projekata, odnosno programa nevladinih organizacija u prioritetnom području od javnog interesa, a to je u ovom slučaju nematerijalna kulturna baština.

Prva faza ovog projekta obuhvaća stručne poslove na istraživanju znanstveno-obavještajnih sredstava o arhivskim fondovima i zbirkama, a usporedno s pretraživanjima informativnih sredstava i pri-

nog teksta za zbornik, rezimea i prijevoda na dva strana jezika, kao i znanstvenog aparata (fusnote, popis literature i izvora); redakcija rukopisa, lektura.

Kako je u najvećoj mjeri riječ o rukopisnoj i historijskoj arhivskoj građi, koja je pisana na latinskom i talijanskom jeziku, mlečanskom dijalektu, rad na transkripciji i prijevodu iziskivat će najviše vremena i kontinuirani timski rad stručnjaka arhivista (paleografa) iz Istorijskog arhiva Kotor.

*OSNIVAČ PRAVNE ZAŠTITE KULTURNE BAŠTINE,
ZALJUBLJENIK U ZAVIČAJ
SVOJIH PREDAKA, PJESNIK PERASTA I BOKE*

Vladimir Brguljan

(Zrenjanin, 1929. - Beograd, 2018.)

Piše:

Marija Mihaliček

Danas, u doba rastuće svijesti o značaju očuvanja kulturne baštine, široj javnosti malo je poznato da je rodonačelnik pravne zaštite kulturnih i prirodnih dobara u bivšoj Jugoslaviji Bokelj Vladimir Brguljan.

Želeći da na stranicama Hrvatskoga glasnika ispišem spomen Vladimiru Brguljanu i upoznam čitatelje s njegovim profesionalnim zaslugama i malo poznatim pjesničkim stvaralaštvom, prisjetila sam se susreta s Vladimirom Brguljanom i njegovom suprugom Vukicom kada su provodili odmore u Perastu. Gospođa Vu-

kica, prof. književnosti, radni vijek provela je u beogradskoj Narodnoj biblioteci, rođena je Cetinjanka i jednako je kao i njezin suprug voljela Perast. Muzej su posjećivali uvijek u smiraj dana, kada popusti ljetna žega. Došetali bi lagano s jednog na drugi kraj Perasta, od njihove kuće - palače Šestokrilovića u Luci do palače Bujović u Penčićima. Vrijeme provedeno s njima činilo mi je radost i čast, a bilo je ispunjeno razgovorom o Perastu. Poslije svakog susreta s tim divnim ljudima, nenametljivim i plemenitim, bila sam bogatija za mnoga saznanja o Vladovim peraškim korijenima, obiteljskoj kući Čorka - palači Šestokrilovića. Prilikom tih susreta, pamtim, uvijek je isticao potrebu da se u Perastu pojedinačno zaštite zakonom palače, kapetanske kuće, crkve, jer imaju status spomenika, a u to vrijeme samo je nekoliko građevina imalo taj status te grad Perast kao jedinstvena barokna urbanističko-arhitektonska cjelina.

Vladimir Brguljan bio je veliki prijatelj peraškog Muzeja, pratio je njegov rad, zanimao se za stanje muzejskih zbirki, a posebno kolekcije oružja i slika obitelji Čorko. Naime, baštinici, njegovi roditelji

U Ćardinu palače Šestokrilović (ljetno 2004.)

Meri i Krsto Brguljan, predali su dio pokretnog naslijeđa ove peraške obitelji Muzeju grada Perasta, Ugovorom iz 1951. godine, na čuvanje i izlaganje. Zaslugom braće Vladimira i Vjekoslava, a nakon njihove smrti, nasljednika obitelji Brguljan, ovi vrijedni muzejski predmeti i danas pridonose bogatstvu stalnog postava Muzeja grada Perasta.

Muzej je 2002. godine bio organizator promocije jedne od najznačajnijih Brguljanovih knjiga *Izvori spomeničkog prava u Jugoslaviji*, koju je predstavio dr. Miloš Milošević. Tom prilikom je istaknuo da je Brguljanovo mišljenje o pravnoj zaštiti spomenika kulture „prihvaćeno na sveučilišnim katedrama i u enciklopedijama“.

Na Brguljanovu inicijativu ostvarena je suradnja Muzeja grada Perasta sa Zavodom za zaštitu spomenika grada Beograda, predstavljajući reprezentativne dokumentarne izložbe o arhitektu Konstantinu Jovanoviću.

*

Vladimir Brguljan, rođenjem i odrastanjem dijete vojvođanske ravnice, školovanjem, profesionalnim djelovanjem i boravištem vezan za Beograd, Boku kotorsku je doživljavao kao svoj zavičaj. Neraskidive spona s Bokom prate ga cijelog života, a zavičaj njegovih roditelja postaje njegovo ishodište i određuje njegovo emotivno biće. Potvrdu tome nalazimo u Brguljanovom poetskom stvaralaštvu inspiriranom Bokom: morem, obalom, gradovima, ljudima...

Vladimir Brguljan rođen je u Velikom Bečkereku (Zrenjaninu), 1929. godine. Potomak je dviju poznatih bokeljskih obitelji: Brguljana s Prčanja i Čorko iz Perasta, iz koje potječe i nekoliko ličnosti iz prošlosti bokeljskog pomorstva i novijeg doba.

Krajem XIX. i u prvim desetljećima XX. stoljeća pomorci iz Boke su, iskustvom stečenim na moru, postali značajni sudionici razvoja riječnog brodarstva. Tako je među četrdesetak kapetana duge plo-

vidbe iz Boke kotorske, koji su zamijeni more i plovili velikim rijekama Dunavom i Savom, bio i Vladimirov otac Krsto Vjekoslav Brguljan (Prčanj, 1891. - Beograd, 1978.). Kapetan Krsto se sa svojom suprugom Peraštankom Meri Čorko s obala Boke otisnuo na obale ravnicačkih rijeka, 20-ih godina XX. stoljeća. Tamo se rađaju njihovi sinovi: Vjekoslav, rođen 1926. godine i tri godine mlađi Vladimir.

Vladimir Brguljan pohađao je poznatu Realnu gimnaziju u Velikom Gradištu. Diplomirao je 1955. godine na Pravnome fakultetu u Beogradu. U tom gradu živi od 1947. godine do smrti. Pravničku karijeru započeo je u Sekretarijatu za zakonodavstvo i organizaciju u Izvršnom vijeću Narodne skupštine Srbije, gdje je radio do 1961. godine.

Od samog nastanka Zavoda za zaštitu spomenika grada Beograda, 1961., Vladimir Brguljan je vezan za ovu uglednu instituciju. Bio je jedan od njezinih utemeljitelja i prvih zaposlenika. Tu započinje njegova

Vjekoslav Brguljan, Portret oca Krsta

Vladimir Brguljan, *Zbirka pjesama "Bez mora"* (1979.)

uspješna karijera, u specijalnom području pravne znanosti - spomeničkom pravu, do tada nepoznatoj grani pravnih nauka. Godine posvećenosti radu učinile su ga stručnjakom čije je ime nezaobilazno u izučavanju pravne zaštite kulturnog naslijeđa u bivšoj Jugoslaviji.

Vladimir Brguljan, *Čovek i spomenik, izbor iz jugoslavenske poezije* (1977.)

Ovdje treba svakako reći da je uz područje zakonodavstva, kao primarnu djelatnost pravnik, dobro svladao područje povijesne i kulturne baštine.

Priznat i cijenjen kao ekspert u području spomeničkog prava, bio je od 1980. do 1996. godine angažiran na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu na poslijediplomskom studiju za predmet: Pravna zaštita graditeljskog naslijeđa.

U Odboru vladinih eksperata UNESCO-a, u Parizu 1970. godine, zastupao je Jugoslaviju u pripremi Projekta konvencije o mjerama za zabranu i sprečavanje nedopuštenog uvoza, izvoza i prijenosa vlasništva nad kulturnim dobrima.

Brguljan je mnogobrojne znanstvene i stručne radove kao i studije publicirao u tadašnjim jugoslavenskim časopisima i periodici koja se bavi baštinom i njezinom zaštitom: *Zborniku zaštite spomenika kulture* i drugim stručnim časopisima, među kojima je i *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*. Sudjelovao je i na izradi Velikoga pravnog priručnika i Pravne enciklopedije.

Najznačajnija djela iz Brguljanove bibliografije su: *Sistem zaštite spomenika kulture u SR Srbiji*, Beograd, 1967.; *Sistem zaštite spomenika kulture u SFR Jugoslaviji*, Beograd, 1968.; *Međunarodni sistem zaštite spomenika kulture i prirodnih dobara*, Zagreb - Beograd, 1975.; *Izvori spomeničkog prava u Jugoslaviji*, Beograd, 2001.; *Spomeničko pravo*, Beograd, 2006.

Pravna zaštita je preduvjet za pravilno čuvanje, zaštitu, prezentaciju i valorizaciju jer donosi obvezujuće norme i propisuje zakonske odredbe. Zato bez dobrih propisa ne može biti ni pravog odnosa prema kulturnoj baštini. U tom smislu je djelovao i zagovarao potrebu donošenja i primjene

specijalne zaštite Perasta, što smo već spomenuli. Poznato nam je i njegovo zalaganje za kulturnu-arhitektonsku baštinu Perasta, kao i prijedlozi upućivani svojedobno nadležnim institucijama, prije svega Zavodu za zaštitu spomenika kulture Crne Gore na Cetinju i Regionalnom zavodu u Kotoru, da se svaka palača i kapetanska kuća baroknoga grada posebno zaštititi kao spomenik kulture. U Perastu su naslijedom svoje majke Meri, iz poznate pomorske i plemićke obitelji Čorko, posjedovali palaču Šestokrilovića iz 1691. godine. Ljetne odmore provodili su u toj palači, raskošne arhitekture i uživali u njezinom hladovitom đardinu i moru te Perastu.

Za Vladimira Brguljana i njegovog brata Vjekoslava nadahnuće su bili Perast i Boka, kao i trajna inspiracija koju su pretočili u poeziju i slike.

Dok je znanstvenim i stručnim krugovima Vladimir Brguljan bio poznat po izvrsnom prinosu na polju zaštite kulturne baštine, druga strana njegove ličnosti, ona u domeni umjetničkog stvaralaštva, ostala je gotovo nepoznata iako je iza sebe ostavio nekoliko knjiga i zbirke poezije.

Zanimanje i poznavanje književnosti, posebno poezije i proze autora koji su pjevali i pisali o Boki, naveli su ga da priredi dva izdanja s ovom tematikom. Tako nastaje knjiga „Nemirni zaliv“, s izborom iz Jugoslavenske poezije o Boki kotorskoj, Dječje novine, Gornji Milanovac, 1991. Priredio je 2007. godine izbor iz jugoslavenske književnosti o Boki kotorskoj pod nazivom „Zaliv tišine“, gdje je ujedinio najljepše prozne stranice iz pera pedeset književnika, od srednjeg vijeka do danas. Izdavač je Oktoih, Podgorica.

Vladimir Brguljan već se u ranoj mladosti okušao kao

pjesnik, a najviše njegovih stihova inspirirano je Bokokotorskim zaljevom i Perastom. Prvu zbirku pjesama „Bez mora“ ilustrirali su njegovi prijatelji Branislav Živković i Svetislav Mandić, likovni umjetnik i pjesnik, a tiskana je kao autorско izdanje. U njoj je pjesma PERAST iz 1954. s posvetom „majci, rođenoj u ovom gradu“:

*Zidine, trošne, stare,
paraju nebo plavo,
i pitaju mornare:
gde si negdašnja slavo?*

*Gde su brodovi tvoji
da nas u zlato kuju;
gde stara sablja stoji,
i da li mrtvi čuju?*

*Mornari na to ćute,
(da l' im se ruga grad?)
Zidine - da li slute
svoj trajni, večni grad?*

Autor je i ilustrirane zbirke poezije za djecu „Kuća u Perastu“, koja je publicirana 2008. i sadrži tri tematske cjeline:

Vjekoslav Brguljan,
Portret brata Vladimira

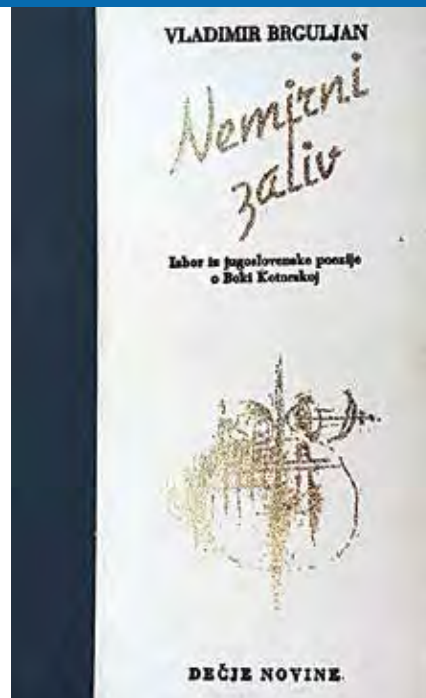
Na moru, Kraj Dunava i Save te Vozovi.

Ogranak Matice hrvatske iz Subotice izdao je 2015. godine knjigu poezije Vladimira Brguljana „Zaboravljena luka“. Kao i prijašnje zbirke, i ova je ilustrirana likovnim priložima, ovaj put crtežima, koje je priredio autorov brat, arh. Vjekoslav Brguljan. Pjesme su prevedene na mađarski jezik i isti izdavač tiskao ih je 2016. godine.

Poezija Vladimira Brguljana, iako objavljena u nekoliko izdanja, ostala je izvan antologija pjesništva i zanimanja kritike, ne zato što nije zavrijedila biti u tim izdanjima, nego zbog urođene nenametljivosti autora, koji nije mario za njezinu promociju. Želio je autor, u svojoj skromnosti i finoći, podijeliti je s prijateljima i bliskim ljudima kojima je darivao svoje knjige. Jedini osvrt na pjesništvo Vladimira Brguljana je iz pera hrvatskog književnika i pjesnika iz Subotice Milovana Mikovića, koji bilježi: „Postojanje sudbinske osuđenosti koja se očitava kao sveprisutna, premda nenametljiva, ljubav za Boku, nadasve njome uređena, duž dubine sraza emotivne dodirljivosti i prostorne udaljenosti.“

Na kraju treba istaknuti da je priredio monografsku studiju posvećenu profesionalnom i umjetničkom djelovanju brata Vjekoslava „Vjekoslav Brguljan – iz arhitekture i umjetnosti“, koju je izdao Savez arhitekata Srbije u Beogradu 2009. godine.

Sigurno je da književno-pjesničkim opusom Vladimiru Brguljanu pripada mjesto među zavičajne pjesnike Boke kotorske, a nadamo se da će njegov pjesnički opus posthumno biti predmet stručne analize i kritike te da će doživjeti valorizaciju.

Vladimir Brguljan, Izbor iz jugoslavenske poezije o Boki kotorskoj

Zaslužuje to i zbog toga što su Brguljanove pjesme (*Boki* i *Povratak Prčanju*) dobile i glazbenu obradu, a izvođene su na Međunarodnom festivalu klapa u Perastu 2014. godine. Mnogo ranije, 70-ih godina prošlog stoljeća, nastala je kompozicija *Peraški otoci* i postala omiljeni repertoar mnogih klapa i vokalnih izvođača. Stihovi ove popularne pjesme su iz pera Vladimira Brguljana, što je ostalo gotovo nepoznato. Autoru to nije smetalo jer je za svog života Boki - zavičaju svojih roditelja, kao i svom, bezuvjetno darivao i druge stihove kao potvrdu duboke emocije i vječne čežnje.

Dostojanstveno i u skladu s mjerama proslavljen blagdan svetog Leopolda u Herceg Novom

Svečano, iako u neobičnom ozračju, proslavljen je u utorak, 12. svibnja, u Herceg Novom blagdan svetog Leopolda Bogdana Mandića. Bila je to ujedno prva prilika za slavlje svete mise s narodom nakon ublažavanja mjere Vlade CG i NKT o suzbijanju virusa COVID-19 te nakon gotovo dva mjeseca slavlja misa bez sudjelovanja zajednice.

Iako je broj vjernika koji su mogli sudjelovati u misnim slavljinama bio znatno ograničen važećim mjerama o suzbijanju pandemije bolesti Covid-19, nije izostalo hodočašće omiljenom svecu vjernika iz cijele Kotorske biskupije, koji su tijekom cijelog dana dolazili u njegovo svetište u Herceg Novom proseći milosti i zagovor.

U propisanom broju vjernici su imali priliku sudjelovati na tri svete mise.

Misu u 10 sati u župnoj crkvi predslavio je kotorski biskup u miru mons. Ilija Janjić u zajedništvu svećenika Biskupije, a propovijedao župnik don Siniša Jozić. U svojoj propovijedi usporedio je nedav-

nu višetjednu izolaciju uzrokovanu koronavirusom s 40-godišnjim žrtvovanjem svetog Leopolda u ispovjedaonici.

„U četrdeset godina sv. Leopold će u ‘svojoj izolaciji’ od ranog jutra do poslijepodnevni sati sjediti u ispovjedaonici i neumorno ispovijedati žrtvujući se nesebično za bližnje i vodeći ih prema Bogu. I u takvim okolnostima, Leopold je gajio iskreno prijateljstvo s ljudima, a svoja pisma vjernicima završavao je riječima - Sačuvajte mi svoje prijateljstvo! Eto nam sjajnog primjera u siromašnom kapucinu kako u životnim nedaćama i iskušenjima, i nepriključnosti može postati prilikom“, rekao je don Siniša u propovijedi.

Popodnevnu misu predslavio je don Srećko Majić, župnik u Perastu, koji je u propovijedi istaknuo da je „u srcu sv. Leopolda živjela tajanstvena snaga milosti i nadnaravno sunce koje je obasjavalo njegov um. Međutim, ideali ne mogu sami od sebe živjeti. Skromni kapucin ih je stalno napajao na bogatim i nepresušnim izvorima istine, dobrote i ljubavi. I danas sveti Leopold poručuje da smo kršćani i da to trebamo biti cijeloga života. Ostati vjerni krsnim obećanjima i čuvati se svakog, posebno teškoga grijeha. Pozvani smo sačuvati vjeru do smrti, nikad ne izgubiti kršćansku nadu...“, poručio je Majić.

Liturgijsko pjevanje predvodio je župni zbor pod ravnanjem sestre Antonije Vugdelije uz orguljsku pratnju Marine Tušup.

Kraj trenerske karijere veličanstvenog hrvatskog stratega

Ratko Rudić (72), genijalac s vaterpolskih bazena odlaskom s klupe Pro Recca i povratkom u Zagreb početkom svibnja, objavio je ujedno i kraj jedne veličanstvene i ne teško, već neponovljive trenerske karijere, piše HVS.

Čovjek koji je s hrvatskom osvojio čak 10 medalja; koji je u cijeloj karijeri osvojio čak 67 medalja (igračkih i trenerskih), jedini u svijetu vaterpola, ali i općenito loptačkih sportova koji je vodeći čak tri različite nacionalne vrste (Jugoslavija, Italija i Hrvatska) u različitim epohama osvajao i naslov olimpijskog pobjednika, ali i svjetskog prvaka: strateg koji je nastupao u 4 uzastopna olimpijska finala (kao igrač u Moskvi 1980., te potom kao trener u Los Angelesu 1984., Seoulu 1988. i Barceloni 1992.); koji je medalje osvajao s čak 5 reprezentacija s 3 kontinenta (Jugoslavija, Italija, SAD, Hrvatska i Brazil) odlazi s bazena. Iako... tu valja naglasiti i njegovu rečenicu: "Ostavljam klupu, ne i vaterpolo".

Nismo ni sumnjali. Vaterpolo je ipak sastavni dio njegovog života, njemu je podario doslovno više od pola stoljeća (prvoligaški debi imao je još 1963. pod kapicom Jadrana u utakmici protiv Mladosti), a s treninzima iz dječaćkih dana i više od šest desetljeća. Postavio je silne rekorde, probio barijere, a u svijetu svih kolektivnih loptačkih sportova (vaterpolo, nogomet, košarka, odbojka i rukomet) s 41 trenerskom medaljom drugi je na svijetu iza brazilskog odbojkaškog trenera Bernanda Rezendea.

O Ratku Rudiću je napisana cijela jedna knjiga, dugo se već snima i dokumentarni film, ispisane su doslovno tone novinskog papira u cijelom svijetu. S punim pravom. Član Kuće slavnih vodenih sportova od 2007., iste je godine dobio i Državnu nagradu za sport Franjo Bučar. Pet godina kasnije, u olimpijskoj 2012. zavrijedio i Državnu nagradu za sport Franjo Bučar za životno djelo. Iste je godine odlikovan i još jednim visokim državnim odličjem, Redom kneza Branimira s ogrlicom. Štovan u cijelom svijetu, u Italiji je 2019. godine primio zlatno odličje CONI (Talijanskog olimpijskog odbora). Godine 2007. proglašen je trenerom godine u izboru Hrvatskog olimpijskog odbora, a iste je godine kao trener predvodio i momčad godine u Hrvatskoj (dakako vaterpolsku vrstu) u čak dva izbora – onom Sportskih novosti i Hrvatskog olimpijskog odbora.

Hrvati mu se klanjaju, za Talijane je sportsko božanstvo, Amerikanci u njemu vide idola, a uspio je vaterpolo probiti na naslovnice čak i u jednom Brazilu koji jest lud za sportom, ali koji je vaterpolo počeo pratiti opet njemu zahvaljujući.

Mi u Hrvatskoj najviše ćemo pamtiti i vječno slaviti njegova ostvarenja s Barakudama. Dva olimpijska ciklusa. Eru koja je službeno počela 15. prosinca 2004. potpisom ugovora s HVS-om, pa sve do 13. rujna 2012. kada je objavio odlazak s hrvatske klupe. Reprezentaciju koja je dotad u vaterpolu bila nerijetko tek osma ili deveta, s po jednom tek medaljom svake tri-četiri godine (nikad zlatnom), Ratko Rudić je pretvorio u pobjednika. Favorita za vrh na svakom natjecanju. Oformio je kult reprezentacije, momčadi ugradio pobjednički mentalitet i stvorio sastav kojeg drugi štiju i lagano se pribojavaju. To je vjerojatno i najveća ostavština Ratka Rudića.

Trenera s vizijom, stratega pobjednika, maestra vaterpola.

Muo – Blagoslov mora

Po starom i za Boku kotorsku jedinstvenom običaju, na prvi ponedjeljak nakon svetkovine Duhova, vjernici župe BDM Pomoćnice kršćana na Mulu, okupili su na euharistijsko slavlje i na blagoslov mora.

Ovaj običaj, u narodu poznat kao Rusalje, poznat je i u mnogim drugim mjestima u svijetu, osobito onim župama koje su vezane za more, kao što je to ribarsko mjesto Muo u Boki kotorskoj. Narodni naziv Rusalje (lat. Rosalia, tal. Russaglia), prisutan u Dalmaciji, odnosi se svetkovinu Duhova, oko tih dana se slavio početak žetve, zahvaljivalo darovima koji dolaze iz prirode.

Mjesni župnik, don Robert Tonsati, naglasio je kako je ovo prigoda kao i u svakoj sv. misi sjetiti se i živih i mrtvih ribara i pomoraca.

„Pokojnima molimo milost i milosrđe, a živima molimo zdravlje, uspjeh i blagoslov. Danas, kada se sjećamo svih pomoraca i ribara koji su od mora

živjeli, po moru plovili, od mora prehranjivali svoje obitelji, sjetimo se i toga da nam je potrebno od majke Blažene Djevice Marije nasljedovati njezinu zahvalnost, njezinu poniznost. Ti skromni muljanski ribari nisu imali mnogo, ali na to malo znali su biti zahvalni, i zato su ovako lijepo okovali sliku BDM i stalno donosili darove zahvale svojoj crkvi. Bili su zahvalni Bogu za ono što primaju, za ono što imaju. Mi danas hoćemo više, hoćemo bolje, novije, nikada nam dosta, a ne znamo pritom zahvaljivati. Ovaj blagoslov mora prigoda je da zahvalimo. Možda svi mi više ne živimo toliko od mora u novije vrijeme, ali ono nam je donijelo na drugi način svoje plodove. Možda niste svi ribari ili pomorci, ali izdajete sobe, ljudi dolaze ovdje radi mora. Uvijek trebamo biti zahvalni za ono što primamo u životu i s poniznošću primati i zahvaljivati, da se božji blagoslov umnoži i da sami budemo ispunjeni i zadovoljni...“, naglasio je Tonsati.

Nakon sv. mise vjernici su se u procesiji uputili do ponte ispod župne crkve gdje je obavljen blagoslov mora, uz molitvu za ljude koji od mora žive.

U znak sjećanja na sve pomorce i ribare koje se nisu vratili u svoj rodni kraj, nakon blagoslova, položeno je cvijeće, a vjernici su bili u prilici premijerno čuti stihove pjesme „Blagoslov mora“ koju je napisao Muljanin Gracija Gašo Marović.

Nakon povratka u župnu crkvu, odnosno nakon osobne molitve, uz propisanu distancu, župljani su se okupili na zajedničkom druženju.

O ovoj jedinstvenoj tradiciji don Robert Tonsati za Boka News je rekao da se nekada ovaj običaj proslavljao uz velike svečanosti, s jutarnjim procesijama kroz mjesto, dok je danas reduciran na znatno jednostavniji oblik blagoslova.

Sjećanje na pobjedu – Peraštani proslavili Zavjetni dan

Peraštani su proslavili Zavjetni dan 15. svibnja u slavu pobjede svojih predaka nad Turcima 1654. godine. Pobjeda je pripisana pomoći Bogorodice jer su snage Peraštana bile tako male da su samo s nebeskom pomoći mogli pobijediti. Zato su dali zavjet da će svake godine obilježiti sjećanje na pobjedu i zahvaljivati Bogu i Bogorodici za udijeljenu milost.

Izvanredne mjere zbog pandemije koronavirusa onemogućile su ove godine uobičajeni program proslave, osim vjerskog obreda u skladu s propisima.

Svetu misu u crkvi svetog Nikole u Perastu predvodio je barski nadbiskup i apostolski upravitelj Kotorske biskupije Rok Gjonlleshaj.

„Vjera svih vjernika ove biskupije i ne samo njih, već i svih velečasnika, turista, duboko je vezana u liku Blažene Djevice Marije Gospe Škrpjelske. Bogorodicu su vaši stari postavili kao zaštitnicu ovog područja. U najosjetljivijim povijesnim trenucima

Bogorodica je uvijek štitila narod, kao i tada...”, rekao je uz ostalo Rok Gjonlleshaj.

On je na kraju propovijedi zahvalio svim vjernicima na prisutnosti i pridržavanju mjera, državnim vlastima na dobrim mjerama u vrijeme pandemije, kao i svim medicinskim radnicima koji su pokazali da ne rade samo zbog novca, već im je na prvome mjestu ljudski život.

„Želim zahvaliti Blaženoj Djevici Mariji Gospe Škrpjelske za pomoć i zagovor, Boka kotorska je ostala zdrava Bogu hvala”, poručio je barski nadbiskup i apostolski upravitelj Kotorske biskupije Rok Gjonlleshaj.

Boka News

Hrvatski šef diplomacije u Kotoru i Tivtu, zadovoljan statusom hrvatske manjine u Crnoj Gori

Ministar vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske Gordan Grlić Radman boravio je početkom lipnja u dvodnevnom posjetu Crnoj Gori i tom prilikom sastao se s predstavnicima hrvatske zajednice u Kotoru i Tivtu. Uputio je potporu Crnoj Gori na njezinu europskom putu i izrazio zadovoljstvo statusom hrvatske nacionalne manjine.

Gordan Grlić Radman u Tivtu se susreo s predsjednikom Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore Zvonimirom Dekovićem i predsjednikom Hrvatske građanske inicijative (HGI) i parlamentarnim zastupnikom HGI-ja Adrijanom Vuksanovićem.

„Hrvatska autohtona zajednica bokeljskih Hrvata ovdje čuva hrvatski identitet, povijest, zajedničku prošlost. Oni su ovdje jedan dragulj koji pridonosi boljem razumijevanju i multikulturalnosti, suživotu, na što smo jako ponosni jer time jačaju raznolikost

Crne Gore. Ovim posjetom želio sam se osvjedočiti o njihovu radu i aktivnostima”, rekao je Grlić Radman.

„Jako podržavamo Hrvate u Crnoj Gori i njihove zastupnike u parlamentu Crne Gore. Hrvati na ovim prostorima su primjer kako možemo raditi zajedno i možemo biti čimbenici europskih vrijednosti koje je Hrvatska članstvom u Europskoj uniji ostvarila. Hrvatska, koja predsjedava EU-om, snažno i iskreno zagovara europski put Crne Gore“, naglasio je hrvatski ministar.

Vuksanović, predsjednik HGI-ja, jedine političke stranke Hrvata u Crnoj Gori, nakon sastanka je rekao da su Hrvatska i Crna Gora prijateljske zemlje, a Hrvati u Crnoj Gori su most tog odnosa.

Grlić Radman susreo se u Kotoru s barskim nadbiskupom i apostolskim administratorom Kotorske biskupije mons. Rrokom Gjonlleshajem koji je ministra upoznao s poviješću biskupije te aktualnom situacijom oko izbora budućeg biskupa.

Nakon sastanka ministar Grlić Radman posjetio je katedralu svetog Tripuna.

„Ove crkve i kapele govore o jednom velikom bogatstvu, povijesnoj kulturi čovječanstva, europskoj kulturnoj baštini koju trebamo održavati i čuvati i sjećati se na civilizaciju kako bismo u sadašnjosti znali graditi bolju budućnost. Razgovarali smo o položaju Hrvata, vjerničkim susretima, zajednici, o briljantnoj povijesti ovog kraja, koju trebamo čuvati. Boka kotorska svjedoči o toleranciji, poštovanju drugoga, multikulturalnosti“, rekao je Gordan Grlić Radman.

On je obišao i budući Hrvatski konzulat, palaču u staroj jezgri grada Kotora koja je u vlasništvu Hrvatske, a na kojoj su u tijeku radovi na rekonstrukciji.

Tijekom drugog dana službenog posjeta, ministar Grlić Radman sastao se s ministrom vanjskih poslova Republike Crne Gore Srđanom Darmanovićem. Obje strane izrazile su zadovoljstvo ovim službenim posjetom, naglasivši pritom njegov doprinos daljnjem produbljivanju i jačanju vrlo dobrih bilateralnih odnosa. Ministar Grlić Radman naglasio je da Hrvatska podupire Crnu Goru na njezinu europskom putu i daljnjem napretku u pristupnim pregovorima te je ponovio spremnost Hrvatske za nastavak pružanja

konkretne tehničke pomoći u prenošenju iskustva i znanja iz pristupnog procesa. Ministar je također istaknuo izvrsnu hrvatsko-crnogorsku suradnju u nizu regionalnih inicijativa, Jadranske trilaterale i NATO-a te je iskoristio prigodu da čestita Crnoj Gori treću godišnjicu članstva u NATO-u.

Ministar Grlić Radman ovom je prilikom ponovno potvrdio važnost koju Hrvatska pridaje politici proširenja Europske unije. „Hrvatska kao zemlja predsjedateljica Vijećem EU-a stavila je proširenje visoko na listu prioriteta. Naš je cilj bio reafirmirati politiku proširenja i vjerujemo da smo u tome uspjeli“, izjavio je ministar.

Tijekom posjeta Podgorici, ministar Grlić Radman sastao se i s crnogorskim predsjednikom Milom Đukanovićem te s predsjednikom Skupštine Crne Gore Ivanom Brajovićem.

Izvor: Boka News, mvep.hr

Počeli radovi na obnovi zgrade budućega Generalnog konzulata RH u Kotoru

Radovi na obnovi zgrade budućega Generalnog konzulata Republike Hrvatske u staroj kotorskoj jezgri počeli su krajem travnja, na temelju provedenoga javnog natječaja. Posao obnove zgrade, vrijedan 235.000 eura, dobila je tvrtka „Bombeton d.o.o. Cetinje“. Radovi će trajati četiri mjeseca, tako da je useljenje u novi radni prostor planirano za jesen ove godine.

Generalni konzulat Republike Hrvatske godinama je planirao obnovu i stavljanje u funkciju zgrade (bivšeg Doma pomoraca), koja je već dvanaest godina u vlasništvu Republike Hrvatske.

Zgrada je podignuta u 19. stoljeću u jezgri Staroga grada Kotora i kao takva dio je njegove prirodne i kulturno-povijesne baštine, upisane na Popis svjetske baštine UNESCO-a.

„Osim što će obnovom zgrade Generalni konzulat Republike Hrvatske dobiti primjeren prostor za rad, budući da je sadašnji iznajmljeni prostor krajnje neprikladan, čime će se uštedjeti i na troškovima najma, još je važnije što će se spriječiti daljnje propadanje imovine Republike Hrvatske i što će ona napokon biti stavljena u funkciju, uz ostalo i na dobrobit hrvatske zajednice u Boki kotorskoj, svih stranaka koje se obraćaju Generalnom konzulatu, kao i na dobrobit grada Kotora“, rekla je za Boka News mr. sc. Jasminka Lončarević, generalna konzulica Republike Hrvatske u Kotoru.

Prilikom posjeta Crnoj Gori hrvatskog predsjednika Stjepana Mesića u srpnju 2008. godine, potpisan je Ugovor o ustupanju nekretnine, zgrade bivšeg Doma pomoraca, bez naknade Republici Hrvatskoj.

Boka News

Proslavljen sveti Antun – svetac koji se posebno štuje u Boki kotorskoj

Blagdan svetog Antuna Padovanskog, koji se po kalendaru Katoličke crkve obilježava 13. lipnja, proslavljen je diljem Boke kotorske.

Održano je niz bogoslužja, kao i procesija oko crkava posvećenih ovom svecu u Kotoru, Tivtu, Herceg Novom, Perastu... Sveti Antun je zaštitnik Tivta od 1734. godine.

„Sveti Antun je nakon Gospe najštovaniji svetac u Boki. Tome se ne treba čuditi jer na mnogim mjestima u Boki kotorskoj su bili redovnici, u prvom redu franjevci, kojima je sveti Antun jedan od glavnih svetaca i oni su širili taj kult. S obzirom na čudesa svetog Antuna, zaštitnika mora, pomoraca, ribara, putnika, sve je to pridonijelo tome da u ovom podneblju ovaj svetac bude prisutan i poštovan. Inače, to je najštovaniji svetac na svijetu, najmiljeniji, svetac kojeg štuju ne samo katolici, već i pravoslavci, protestanti,

pa čak i muslimani“, objasnio je don Robert Tonsati, koji je služio misu u crkvi sv. Klare – Franjevačkom samostanu u Kotoru.

Sveti Antun Padovanski spada u red najznačajnijih svetaca Katoličke crkve, rođen je 1195. u Lisabonu, a umro je 13. lipnja 1231. pokraj Padove. Iako plemičkog podrijetla, rano je otišao u samostan i brzo se zaređio za svećenika. Kratko vrijeme boravio je u Sjevernoj Africi, ali se zbog bolesti vraća. Nakon smrti svetog Franje, 1226. godine, na skupštini franjevaca izabran je za provincijala proširene bolonjske provincije u sjevernoj Italiji.

Još za života stječe ugled i poštovanje, a mnogi vjernici su vjerovali da posjeduje svetačke moći i čini čuda u korist slabih i bolesnih.

Boka News

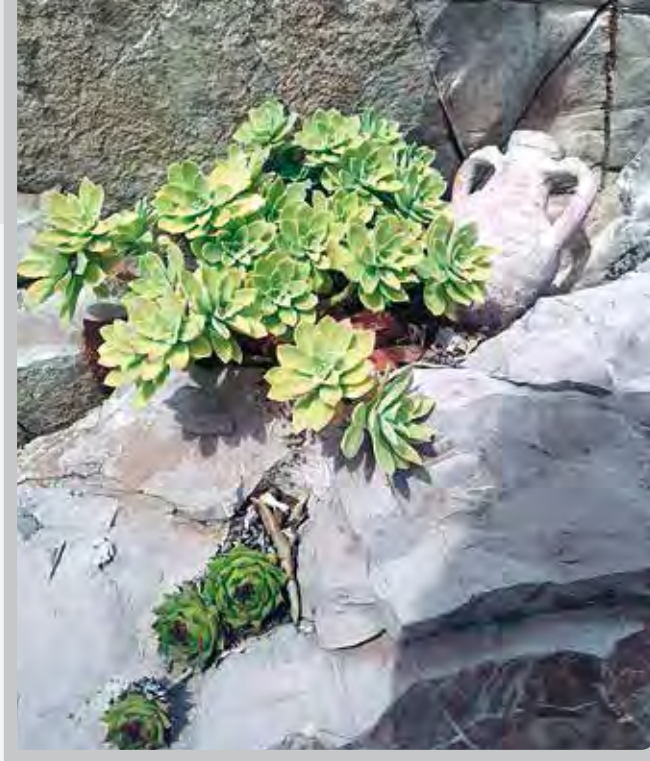

Tivat - Turistički cvijet 2020.

I ove godine Turistička organizacija Tivta organizirala je fotografski natječaj u sklopu akcije „Turistički cvijet 2020.“, na kojemu su dodijeljene nagrade.

Nagradu za najljepše uređeno dvorište osvojila je Marija Biskupović. Najljepšim balkonom proglašen je balkon Lidije Gospić. Najljepšu zelenu površinu ispred poslovno-ugostiteljskog objekta ima konoba „Mala barka“. Crkva Gospe od Anđela dobila je na-

gradu za hortikulturno uređenje s najvećim broja glasova dobivenih online. Sunčica Krivokapić nagrađena je za kreativni detalj - hortikulturno uređenje dvorišta. Kreativni detalj iz njezinog dvorišta našao je mjesto na našoj naslovnici za ovaj broj.

Izvor: Boka News

Više od 90 potresa i velika šteta u zagrebačkom epicentralnom području

Šire zagrebačko područje u nedjelju, 22. ožujka, zatresla su dva snažna potresa magnituda 5,5 i 5,0 po Richteru te više od 90 manjih. Jedna petnaestogodišnja djevojčica je preminula, dvadesetak ih je ozlijeđeno, a više stotina bilo prisiljeno pronaći alternativni smještaj. Osim stambenih objekata oštećeni su sakralni objekti, bolnice, kazališta, muzeji, obrazovne ustanove te zgrade javnih institucija. Prirodna nepogoda uzrokovana potresom proglašena je na području Grada Zagreba, ali i na području šest općina te triju gradova u Zagrebačkoj županiji. "Ovisno o terenu, štete prilikom potresa pojavljuju se oko magnituda 5 po Richteru, na 5,5 mogu biti i znatne, kao što je to bilo u Zagrebu, dok sa svakim stupnjem više značajno raste i količina štete", rekao je seizmolog Seizmološke službe Tomislav Fiket.

Materijalna šteta koju je Zagreb pretrpio procenjena je na oko 42 milijarde kuna, odnosno 5,5 milijardi eura, izjavio je ministar građevinarstva i prostornog uređenja Predrag Štromar.

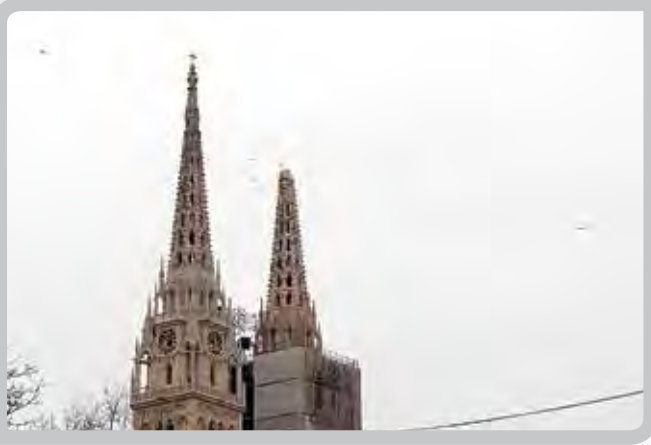
EUROPSKI STANDARDI U IZGRADNJI OBJEKATA

Kako se potresi ne mogu predvidjeti, a niti spriječiti, za umanjivanje eventualne štete ključni su standardi u izgradnji objekata. U Europskoj uniji postoji 10 normi, eurokodova, koji određuju kako se provodi strukturni dizajn. Eurokod 8 bavi se projektiranjem građevina otpornih na potres, a nje su u Hrvatskoj počeli postupno uvoditi krajem 90-ih godina. Solidni propisi provode se i od potresa u Skoplju 1963. godine i većina zgrada koje su tada građene su armiranobetonske i nemaju problema s potresima, smatra član Hrvatske komore inženjera građevinarstva (HKIG) i ovlaštenu revident

za betonske i zidane konstrukcije Miljenko Srkoč. "Kuće koje su sad u problemu u centru grada nemaju vertikalne serklaže. Neke su rađene prije 150 godina i imaju debele zidove, deblje nego što bi se danas gradili, ali nemaju ta osiguranja. Kao zidane kuće podložne su pomacima i oštećenjima zbog toga što nemaju duktilnost (istezljivost) kao armiranobetonska konstrukcija", objasnio je. Tako su u ovom potresu na tim starim zgradama najviše stradali dimnjaci jer nije bio običaj graditi dimnjak tako da ga drži krovna konstrukcija. Urušili su se i dijelovi krovništa, a problem su bili i zabatni zidovi. Što se tiče obiteljskih kuća, najčešće su stradali gornji katovi ili zidovi u prizemlju. "Za svaku zgradu koja je u potresu zadobila pukotine i oštećenja moralo bi

se nakon ovih skraćenih pregleda naručiti ozbiljnije ispitivanje i pregled građevine uz uvid u kompletnu dokumentaciju kako bi se vidjelo što treba napraviti s ojačanjima”, rekao je Miljenko Srkoč. Problem kod starih zgrada općenito je u tome što, tvrdi, ljudi često niti ne znaju da za svoju kuću ili zgradu mogu naručiti seizmičku analizu kojom točno vide koji su dijelovi objekta slabi i što bi trebali poduzeti da ga adekvatno seizmički ojačaju i osiguraju, već samo troše novac na toplinsku zaštitu. Također, prema mišljenju Miljenka Srkoča, ljudi su, kao i institucije

državne uprave te ministarstva, letargični po pitanju provjere seizmičke nosivosti objekata u kojima se nalaze, kao i njihova održavanja, jer su razmaci između katastrofalnih potresa veliki i potpuno zaborave što se može dogoditi.

Izvor: matis.hr

Radovi na Pelješkom mostu i pristupnim cestama u punom zamahu

Projekt “Cestovna povezanost s južnom Dalmacijom”, koji uključuje izgradnju Pelješkog mosta s pristupnim cestama te izgradnju obilaznice Stona, bio je u punom građevinskom pogonu usprkos situaciji s koronavirusom.

Sredinom travnja radnici tvrtke Strabag započeli su radove na probijanju glavne cijevi tunela Debeli brijeg na predjelu Dančanje, a paralelno se odvija i radovi na trasi od tunela do spoja s postojećom cestom D414 koja ide preko otoka Pelješca. Tunel je dug 2.467 metara, a kopa se u sklopu radova na izgradnji 2. dionice pristupne ceste mostu.

“Radi se o prvoj fazi projekta čijom realizacijom će se most spojiti s državnom cestom. Ukupna dužina te dionice iznosi 12,1 km od čega Strabag izvodi radove na dužini od 10,46 km dok će radove na ostalom dijelu pristupne ceste izvesti tvrtka CRBC u sklopu radova na Pelješkom mostu”, istaknuo je predsjednik Uprave Hrvatskih cesta Josip Škorić, dodavši da svi projekti vezani uz gradnju Pelješkog mosta i pristupnih cesta napreduju jako dobro.

Hina

„P(i)jatom od žučenice“ zahvalili općinskim službama

U sklopu tradicionalne međunarodne gastronomske manifestacije Žučenica fest, a umjesto klasične forme programa „P(i)jat od žučenice“, na terasi hotela Tivat upriličena je 5. lipnja degustacija jela od ove biljke. Uz namjeru da održe kontinuitet manifestacije, kao i da ispoštuju mjere NKT-a, organizatori su susret iskoristili kako bi obilježili uspješnu borbu protiv koronavirusa.

Na degustaciji su bili predstavnici upravnih tijela, službi, institucija, ustanova i poduzeća jer je njihov rad tijekom dva mjeseca epidemiološke krize bio iznimno važan, pripočili su organizatori.

Predsjednik Općine Tivat Siniša Kusovac rekao je da su spojili dva dobra: dobro s jedne strane što se tiče Žučenica festa, odnosno „P(i)jat od žučenice“, a s druge strane kraj pandemije virusa COVID-19.

On je posebnu zahvalnost uputio građanima koji su, kako je istaknuo, za vrijeme epidemije pokaza-

li disciplinu i odgovornost, a posebnu zahvalnost uputio je maturantima.

Susret je, uz gastronomsko uživanje, iskorišten i za fotografsku i filmsku priču, koju će ekipa Turističke organizacije Tivat plasirati u sljedećem razdoblju na svom sajtu i društvenim mrežama pod zajedničkim nazivom „Žučenica fest doma“.

„Organizacija žena zajedno s TO Tivat, pod pokroviteljstvom Općine Tivat, inicirala je ovaj događaj. Nadamo se da će tijekom ove godine biti upriličeno još nekih manjih manifestacija gdje bi i naši turisti i sugrađani bili u prilici da degustiraju jela od žučenice“, istaknula je direktorica lokalne TO Danica Čeranić.

Predsjednica Organizacije žena Tivta Blaženka Vučurović rekla je da je na pripremi jela koja su predstavljena radilo tridesetak žena.

„Kao što vidite, stol je pun. Tu su sve jela od žučenice i sa žučenicom, naravno, uz iznimku kao što je crni rižoto. Imamo žučenicu na autohtoni način, starinski, i imamo kreacije naših članica koje smišljaju jela u koja se može uklopiti žučenica“, objasnila je Blaženka Vučurović.

Također, kako je dogovoreno s predstavnicima Turističke organizacije i Općine Tivat, u sklopu Žučenica festa do kraja studenoga bit će organizirano nekoliko manjih programa s degustacijom jela od žučenice, kao i program „Još jedna priča“, koji će biti posvećen 30. godišnjici osnivanja Organizacije žena Tivat kao prve nevladine ženske organizacije u Crnoj Gori.

Boka News

26. 2. 2020. Posjet državne tajnice u MVEP-u RH

Državna tajnica u Ministarstvu vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske Zdravka Bušić, u pratnji veleposlanika R. Hrvatske u Crnoj Gori Veselka Grubišića i generalne konzulice Generalnog konzulata R. Hrvatske u Kotoru Jasmine Lončarević, posjetila je Hrvatsko građansko društvo. Delegaciju je primila predsjednica Rafaela Lazarević sa suradnicima - Tripom Schubertom, Jovom Miajlovićem i Tijanom Petrović.

Uz uobičajene informacije o radu Društva, glavna tema razgovora bila je kako osigurati stabilno financiranje tiskanja jedinoga pisanoga glasila na hrvatskome jeziku u Crnoj Gori, časopisa Hrvatskoga glasnika. Ocjena je svih prisutnih da se pisani i elektronički mediji hrvatske manjine u Crnoj Gori ne bi trebali financirati natjecanjem Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, već bi trebalo osigurati stalna financijska sredstva u državnom proračunu, pozivajući se na Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Crne Gore i Republike Hrvatske o zaštiti prava crnogorske manjine u Hrvatskoj i hrvatske manjine u Crnoj Gori, koji je donesen još 2011.

godine, kao i na zaključak druge sjednice hrvatsko-crnogorskoga Međuvladinoga mješovitog odbora za manjine, održane u Zagrebu 24. svibnja 2017. godine, kada je preporučeno crnogorskoj strani da osigura potrebna financijska sredstva za izlaženje tiskovine hrvatske nacionalne manjine.

12. 3. 2020. Novi broj časopisa Hrvatskoga glasnika

Prvi broj u ovoj godini kasnio je zbog financijskih problema prenesenih iz 2019. godine, a tiskan je zahvaljujući financijskoj pomoći naših prijatelja - Bokelja Marka i Boža Franovića iz Sydneya.

Na stotinu stranica lijepo dizajniranog časopisa dane su vrlo zanimljive teme koje će zadovoljiti mnogobrojne čitatelje. Podsjetili smo se i naših dragih suradnika i sugrađana: don Belana, prof. Ane Zloković i Poly Gjurgjević, koji su nas zauvijek napustili.

18. 3. 2020. Uređivački odbor u znaku koronavirusa

Prvi put od kada se tiska časopis članovi uređivačkog odbora nisu bili u mogućnosti sastati se zbog zabrane okupljanja izazvane epidemijom koronavirusa. Uslijedili su dogovori oko mogućih tema za ovaj broj Hrvatskoga glasnika preko Interneta.

O bareti, faculetu i ... rukavicama

Piše:
Neven Staničić

Kad je pokrivanje glave u pitanju, do prije nekoga vremena tačno se znalo reda; ko, što, kad i kako nosi. Sve u svemu, gole glave se ni u baštinu nije izlazilo. Ma ni odilo spat. Tun reklo bi se i počinje priča o **bareti**, o kojoj opet postoje samo isćućana sjećanja, erbo zvuči familijarno, svakodneвно, za svaku priliku, a niko zapravo, sem za prizvat, ne zna reć o kakvoj se kapi radi. Jedni će ubijedeno trvrdit da je u pitanju francuska beretka, ni prva ni zadnja modifikovana „po domaći“, drugi opet da je naintrala iz Istre, obzirom da je oni tamo i dan danas prepoznaju kao svoju, a objektivno... došlo se do toga da može bit taman bilo koja kapa, liše čeverice, oli čiverice. Kako kome. Za nju da ti znamo. (!?) Obrni prevrni, činjenica je da je uz **klobuk** i **kapelin**, najčešće ptružala zaštitu i utočište domaćijem ćelama,

radnim, mudrim i uvaženim glavama. Ko se sjeća naravno. Ko je zaboravio, zaboravio, ili je u Boku prispio dopo tanto... bože moj. Nećemo ih luštravat.

Ne morate vjerovat, ali zboru da je ista ta **bareta**, klobuk pogotovo, prva stvar koje su ženske preuzele iz muške garderobe. Bome da su ga ušestale, i od klasične forme napravile razne kapeline, ali ostao je kod njih duže i češće nego kod muškaraca. Kanda je važnije i potrebnije bilo činit se gospođom nego gospodinom. Šjorinom i šjorom nego ostat šjor(om).

Prije i poslije kapelina, među smjernima bio je i ostao **faculet**. Kod udatijeh pod obavezno. Za curice pletenice i **fjok**, a stasale đevojke su pažnju na sebe skretale raznim ukrašenim ili ispletenim pundama. **Peće** na vrh glave su bile za rabotu. Kosa se raspuštala samo u kočetu.

Sve u svemu čini se da s'glave nismo bili liše ostaloga svijeta. Kako onda „po no-tama“ tako i danas- kako ko dofati. Doćim... kod rukavica je složenija priča.

O **rukavicama** u Boku, se može debatovat. A troke li! I to „u rukavice“ i bez njih. Prvo, naravno u...što će reć, s' pažnjom, odmjereno ma precizno, tačno i po mogućnosti da se može lijepo prifatit. Ma! Da se do kraja ipak razumije. Da bude lakše i onome što zbori i onome što mu se zbori. A ko sluša, neka sluša, zdrav bio. I njemu će lakše panut. Onako lijepo upakovano.

Dunkve. Po definiciji i redu kako ide, srećemo ih uglavnom zimi, onda po formalnim prilikama, kao dio uniforme, odore, trliža i propisanih zaštitnih normi, po zakonu eli, nuždi, sportu, a i modi, kad su u modu. O tome više znaju stađonate gospođe, doćim

ove mlade... brljaju. Nije im ni čudo, a i nećemo o tome.

Može bog dat, ma bi se zakleo da nema majčinoga sina, koji bi mogo znat, ko je i okle donio prve rukavice u Boku. Da anko ih taman sami nismo izmislili. Tek da se zna i Tutankamon ih je još nosio, što da vam rečem, onda Laert, otac onoga Odiseja što je lunjao tuda posvijetu, zboru duperao u baštinu i vinograd, dočim su rimljani... imali dotične za „vrela meso“ (Laž čuo, laž prenio.) Što bi moglo bit, da od njih potiču ove kuhinjske. I tun se ne treba pačat.

Zaštitne su po svemu sudeći, sve optočene i pojačane gvoždem nastale u srednji vijek, što opet nije slučajno, sjekli su se ljudi, dovačalo se i po rukama, bilo ih je i skroz metalnijeh..., a za ove „moderne“ se zna da su krenule iz 17. vijeka. Koju godinu više, manje, kao da je bitno.

Statusno opet, kroz istoriju, nekako su viši staleži vazde više držali do rukavica, od ovih nižijeh, koje su opet gebirale, tun i tamo, po potrebi. Najčešće su ih dopadale one bez prsti. Nekoga samo s palcem, a vojsku i kažiprstom. Valjalo je lagumat. Elem, bez rukavica... ni viteza, ni dame, gospodina, ni sveštenika- svojevremeno, masona- obavezno, oficira, a ni mornara u Bokešku mornaricu. Konobara (!), dokle je bog po zemlji odio. I svi, bijele... molim lijepo. Bijele što simbolizuju „čistotu pred bogom“. Ni više ni manje. Makar tako stoji glas.

I,...dokle mi ovđe nemamo baš puno tjih priča, zapisa i dokumenata oko „bacanja rukavica“, što u lice (turin u konkretnom slučaju), što pod noge, odbijanja i prihvatanja dvoboja, takoreć tjih fizičkih kontakata koji su počinjali i završavali s'rukavicama... u

verbalnom smislu, su nam baš odile od ruke.

Što će opet reć, da im je to i uzeto kao glavna domaća karakteristika. To stavljanje preko, bože prosti - usta, ili kakvoga činjenja, ne bi li zaštitili, amo reć; više druge od sebe nego obrnuto. To, što se na prvi pogled čini komplikovanim činii i cijelu poentu... pojave. Paketa. (?) Pakovanja. (!?!)

Što se oće reć? Oće se reć, da i rukavice pomažu do neke ure, znaju bokseri npr. Doktor, deboto! I to rukama. Ma po obrazu, ušima i po glavi, sve do potresa mozga...nešto malo, skoro ništa. E sad. Zboru da ipak treba provat. Ako je udvoje, tim prije. A kad dođe stani, pani lako ih je kalat.

A moramo li komšiji, odma direktno reć....

Bogami da se svaki put zinu- lo, kako se mislilo, i o Boki bi se drukčije zborilo.

(11)

**DOPUŠTENJEM AUTORA,
PREDSTAVLJAMO VAM JAKO
ZANIMLJIVU PUBLIKACIJU SREČKA
POSPIŠILA KOJA ĆE NAS VRATITI U
NEKA ZABORAVLJENA VREMENA**

Škrinjica nostalgije Čestitke u očima prošlosti - *Žene na razglednicama*

1921. Plitvička Jezera

Likovi su bili lijepo i elegantno odjeveni, a osobito privlačne mlade nasmijane žene, brižljivo uređenih frizura

Priredio:
Joško Katelan

Ovim, jedanaestim nastavkom završavamo sa predstavljanjem „Škrinjice nostalgije” Srečka Pospišila, knjige koja nas je svih vratila u neka davna vremena, kada je pisana riječ sporo putovala i s nestrpljenjem se očekivala. Danas, pisani sadržaji su digitalni zapisi koji brzinom treptaja oka prelaze sa jednog kontinenta na drugi ispunjavajući prostor oko nas nevidljivim elektromagnetskim valovima koji prenose naše želje, misli, poruke.

Ovaj posljednji nastavak posvetili smo ženama i 8. ožujku. Prema riječima autora knjige „Motivi na čestitkama, kao i scene iz svakodnevnog života bili su uvijek prikazivani s ljepše i vedrije strane. Likovi su bili lijepo i elegantno odjeveni, a osobito privlačne mlade nasmijane žene, brižljivo uređenih frizura suvremeno odjevene s istaknutim modnim detaljima, tako da takve čestitke i danas mogu poslužiti kao izvor za proučavanje načina odijevanja, osobito 20.-ih godina prošloga stoljeća.“

Subverzivne razglednice najavile revoluciju rodnog izražavanja

Razdoblje kasnog devetnaestog i ranog dvadesetog stoljeća jedno je od ključnih vremenskih perioda kada se percepcija seksualnih identiteta i rodnog izražavanja mijenjala u Americi i Europi. Nizom umjetničkih djela i fotografija ali i, zanimljivo, razglednica – subverzivno su se odašiljale poruke o nadolazećoj slobodi rodnog izražavanja.

Postoji nekoliko ključnih povijesnih razloga za to, a najvažniji su pokret za emancipacijom žena i Prvi svjetski rat koji su podjednako izazivali društveno etablirane obrasce ponašanja muškaraca i žena. Tako su se žene, koje su bile dio sufražetskog pokreta, borile ne samo za pravo glasa već i za društvenu jednakost, a tokom spomenutog rata veliki broj istih je moralo ostaviti svoje stečene uloge domaćica kako bi obavljale poslove karakteristične za muškarce; što im je u jednu ruku svakako dalo osjećaj slobode i međusobnog osnaživanja kakav prije

toga nisu imale. Naravno, ovaj proces nije prošao bez straha hetero-patrijarhalnog društva o ugroženosti porodice i postojećeg društvenog poretka.

To je bilo i vrijeme u kom je Sigmund Freud među prvima otvoreno progovorio u psiho-medicinskom kontekstu o, do tada kontroverznim, pojmovima poput libida, biseksualnosti i homoseksualnosti. S druge strane, zapadnjaci koji su putovali na Istok i Sjevernu Afriku susretali su se s kulturama u kojima je izražavanje seksualnosti i rodnih uloga bilo puno opuštenije nego u konzervativnoj Evropi.

Iako je u doba komunikacije mailovima i video-poziva nevjerovatno da razglednice, koje se kupuju tek da se donese par jeftinih suvenira obitelji i prijateljima s ljetovanja, mogu biti dijelom subverzivne komunikacije, tada su bile standardna metoda raznorazne propagande: tokom tog zlatnog doba tiskane su u bilijunima primjeraka, a njima se slavio društveni napredak, ironizirali društveni strahovi i otuđenja i propagirao rani feministički pokret, rat ili anti-rat. Na taj su način poruke dolazile milionima izoliranih individualaca.

Gender bending i stereotipi, na razglednicama

Tokom 19. stoljeća sasvim je normalno bilo da se tvrdi kako su muškarci i žene radikalno drugačija bića i da im je priroda namijenila sasvim drugačije uloge u društvu. Svako prekoračenje zacrtanih granica smatrano je štetnim za individualca i društvo u cijelosti. Tako su dekani na fakultetima otvoreno govorili kako će visoko obrazovane šteti ženskom zdravlju ili da će uzrokovati rađanje kilave djece (!!). Ipak, do 1920. je već postalo prihvatljivije vidjeti ženu kratke kose, u odijelu ili kako puši u javnosti.

Na razglednicama su se već u ranom 20. stoljeću mogle vidjeti obrnute rodne uloge muškarca i žene: najčešće u stilu toga da oboje nose istu garderobu (npr. odije-

lo) ili da su uloge potpuno zamijenili: žena u odijelu, a muškarac u kućnoj haljini brine o djetetu. Naravno, ove razglednice su u prvom redu bile humoristične, a potom i aktivističke naravi.

Mislilo se da su homoseksualci feminizirani a lezbijke neprirodno muškobanjaste, što se odražavalo na razglednicama, opet u duhovitom kontekstu muškarca koji zabavlja okupljene vojnike. Parodirao se i cross-dressing, inače prisutan na zapadu tokom cijele povijesti, uvijek iz različitih razloga. Česti su npr. slučajevi žena koje su se pretvarale da su muškarci kako bi služile vojsku.

<http://arhiv2012.labris.org.rs/zabava/189-razno/4503-subverzivne-razglednice-najavile-revoluciju-rodnog-izrazavanja.html> , pregledano 14. 04. 2020. u 20:00

1924. Stara Moravica

1902. Prag

1902. Prag

1913. Madarska

1911. New York

1919. Sušak

1922. Francuska

1901. Veszprem, Madarska

1922. Zagreb

1903. Zagreb

1902. Đurđevac

1923. Austrija

1918. Njemačka 73

1905. Pacy-sur-Eure, Francuska

1901. Tübingen, Njemačka

1905. Pacy-sur-Eure, Francuska

1910. Varaždin

1918. Njemačka

1913. Slavonki Brod

1903. Budimpešta

Lijepo ime “Branje”

Piše:
Mašo Miško Čekić

Čim se stišaju marčane bure išlo se po livadama sakupljati samonikle jestive biljke. Naše bake znale su ubrati i dvadesetak različitih trava, obogatiti ih sa izdancima zelja, listom boba i biža, pa uz koju krtolu ili šaku brašna, pripremiti ručak za cijelu fameljku. I to kakav.

Branje!

Zovu ga parapać, pazija, mješavina, mišancija, zelenjava i ko zna kakvim sve imenima. Kako god nazvali tu znalački odabranu mješavinu jestivih trava, ona će sadržati one magične i gotovo mistične odrednice koje su joj udahnuili prohujali vjekovi od praistorije do danas!

Krenimo od Proljeća, kao vjesnika svega novoga, donosioca zelene trpeze, toliko potrebne čovjeku nakon dugih zimskih dana, siromašnih povrćem u svekoliko siromašnom i bremenitom vremenu prošlosti. A to obilje zelenog proljetnog zlata razasutog po vrtovima, vinogradima, livadama i šumama znalački su koristile naše bake. Glad je u bilju otkrivala prehrambene potencijale neophodne za ljudsku prehranu u siromaštvu. Ono malo brašna i mesa što je (ako je!) preteklo zimu umiješano u zeleno blago Proljeća davalo je snagu, volju i nadu da će sutra biti bolje. A brale su zajedno baka, kćerka, unuka, praunuka, susjeda i rođaka, prenoseći tako nauk prošlosti sa koljena na koljeno. Od vremena prvih civilizacija do danas traju priče

o travama koje hrane i liječe, načinu pripreme jela i lijekova. Mnogo više u predanju nego u knjigama! Te trave bile su nekada jedino što se moglo dati gladnima, jedini lijek bolesnom i ranjenom, a sušenjem su trajale cijelu godinu, kao dar nebeski. Sakupljalo se i sjeme i korjenje, mljelo u brašno, miješalo sa svim i svačim, za trpezu ili pretvaralo u melem za ranu. Berući trave otkrivane su male i velike tajne skrivane u duši djevojačkoj, dogovaralo i pregovaralo, po nekada i ugovaralo sve od pozajmica do braka! Kada je trebalo, u nekim zlim vremenima, beračice su bile oči i uši cijeloga sela, kadre stići do svake pećine i skrivenih jama u kojima se pripremala slobodarska zora.

I vratiti se sa branjem!

Suho bilje

I zato, kada kažu onu uobičajenu kratku definiciju branja kao skup raznih jestivih trava – zapravo ne kažu ništa.

Branje je dio nas samih, utkano u svaku poru našeg života i trajanja. Prokuhano sa šakom brašna, zrnem soli i dram maslinovog ulja, branje je jelo, autohtono koliko i mi sami. A baš tu recepturu, veličanstvenu u jednostavnosti, davno smo zaboravili! Onda kada je prestala glad.

Ostalo je nešto od mirisa tih trava i danas u branju na ulju, ali se i ono rijetko parića. Sve je manje prostora na kojima trave puštaju korjene. Poklekle su pred progresivnom ur-

banizacijom i depopulizacijom rurarnih krajeva, pa veoma rijetko kćeri i unuke idu sa bakom u berbu. Rijetko se branje pojavi i na bokeljskim pjacama gdje su se nekada, s prvim danima proljeća, šepurili divlji luk, morač, kopriva, žučnica, maslačak, vrdakva, kostrika, kozja brada, loboda, divlja mrkva, tušt, šparoge, kuke, štavelj, matar i druge trave, izmiješane u balicama. U vlatima, listovima, korjenu, cvijetu i sjemenu trava sačuvane su recepture jela i lijekova starih naroda i dalekih civilizacija. Kinezi, stari Egipćani, Grci, Rimljani, Maje, Indijci i Indijanci, Sloveni i drugi stari

narodi ostavili su nam svjedočanstva o blagu koje se skriva u travama. Savremena nauka potvrdila je ljekovitost velikog broja trava, a poljoprivrednici su njihovim sjemenom zasijali njive. Zvuk traktora i drugih strojeva zamijenio je smijeh đevojaka i bakine priče. Na žalost, priče o branju, polako ali sigurno, idu na škancije prošlosti, zatvorene u škatulama, u kojima se nekada čuvala kafa za stidne goste.

Upotreba divljeg bilja u kuhini pripadala je vijekovima našoj, ali i kuhinjama cijelog mediteranskog kruga i gastronomskoj tradiciji. Brojni su razlozi što se u posljednje vrijeme javljaju pravi mali pokreti ljubitelja jestivih trava u mnogim zemljama. Glad više nije pokretač traganja i berbe već činjenica da su jestive trave zdravije od kultivisanih i blagotvornije za naš organizam. Neophodna edukacija, dio je tih pokreta, jer nikada ne treba zaboraviti da u svakoj biljci ima i onih supstanci koje ne pričaju našem organizmu. Put za povratak branju i jelima od jestivih trava kod nas je tek uska staza. Uspjeh i mjesto koje su na našim trpezama u posljednje vrijeme ponovo zauzele žučnica, kuke, šparoge i kopriva daju nadu da smo na istinskom putu zaštite i povratka prirodi. A za ljubitelje jestivih trava nudim recepte sa požutjelih strana sveske moje babe.

Supa od branja

Pripremiti dobru balicu jestivih trava. Odvojiti lišće i sočne grančice, dobro oprati i kuhati u osoljenoj vodi desetak minuta. Ocijediti i što sitnije nasjeckati. Od dvije ožice brašna i malo masnoće pripremiti svijetliju zapršku, pa joj dodati pripremljeno branje. Promiješati i naliti sa litrom tople vode

Supa od branja

Pesto od branja

(može i supe od kocke). Neka kuha desetak minuta, a pred kraj, ako imate, dodati i malo mlijeka. Kad provri, skinuti sa vatre i poslužiti uz kockice beškotanog kruha. Supa se može izmiksati štapnim mikserom.

Branje na ulje

Dvije dobre balice branja očistiti, oprati i kuhati u osoljenoj vodi sa dvije ožice maslinovog ulja, dvadesetak minuta. Kuhano branje izvaditi šupljom ožicom i rasporediti na pjađelu. Kad se malo prohladi, začiniti ga maslinovim ulje, paprom i malo domaćeg osta. Poslužiti uz slanu ribu ili kuhana jaja. (Po želji se može dodati i malo sjeckanog česna).

Omlet sa branjem

Potrebno je:

- 4 jaja
- 2 mlada česna luka
- Balica branja
- Ulje
- So, papar

Priprema:

Branje očistiti i oprati u nekoliko voda. Kuhati u osoljenoj vodi desetak minuta i do-

bro ocijediti. Isjeckani česan poprigrati kratko na maslinovom ulju, pa dodati nasjeckano branje. Kratko poprigrati i preliti ubačenim i osoljenim jajima. Kada je omlet prigan sa jedne strane okrenuti ga pomoću pjata i zapeći sa druge strane. Poslužiti toplo posuto sa malo papra.

Pesto sa branjem

Balicu branja očistiti, ukloniti grančice i drške, pa kratko obariti u osoljenoj, ključaloj

vodi. Ocijediti, prohladiti i staviti u blender. Dodati čikaricu maslinovog ulja, šaku oraha, balicu svježih začinskih trava, papar, malo soli i 3 ožice gratanog tvrdog sira. Izmiksati i koristiti za paštašute, rižote i druga jela. Po potrebi se može razrijediti sa ožicom – dvije vode u kojoj se kuhalo branje i malo maslinovog ulja. Pesto od branja odličan je namaz za topli beškot, uz slanu ribu, sir ili suho meso.

Omlet

Ostavština obitelji Visković u Perastu ⁽¹⁷⁾

Piše:
Marija Mihaliček

Nekad bogata pokretna kulturna baština prikupljena u palačama pomorskih i plemićkih obitelji iz Boke kotorske osipala se i nestajala tijekom vremena. Ono što je ostalo poslije izumiranja nasljednika, migracija, ratova, potresa, a najviše nebrige za ovaj najosjetljiviji segment kulturnog naslijeđa, danas se samo malim dijelom sačuvalo kao privatno obiteljsko naslijeđe ili u fragmentima ako je naslijeđe postalo dijelom muzejske i arhivske građe u baštinskim ustanovama ili je kao dio crkvenih riznica postalo javno dostupno svjedočanstvo prošlosti...

Nepokretna imovina poznatih pomorskih obitelji – palače i kapetanske kuće – od ruševina sve više postaje dio suvremenog života, dobivajući nove namjene i turističku valorizaciju. To nije slučaj s pokretnim kulturnim naslijeđem koje je u tom pogledu na margini zanimanja i još nije prepoznato kao kulturna i muzejska vrijednost. Zato sam iznijela potrebu prezentiranja

primjera obiteljskih ostavština u primorskim mjestima Perastu, Dobroti, Prčanju i istaknula njihov značaj kao svjedočanstva pomorske tradicije, kulturološkog i civilizacijskog identiteta vlasnika, stanovnika ovog prostora. I ovaj segment naslijeđa dio je svjetske kulturne baštine koji zahtijeva adekvatnu zaštitu, održavanje i stvaranje uvjeta za prezentaciju u kulturno-turističkoj ponudi. Ipak, danas se može govoriti o izvjesnim pomacima u kulturnoj infrastrukturi u domeni muzejske prezentacije na području Kotora, ali bez vraćanja u funkciju Memorijalnog muzeja obitelji Visković u Perastu koji od 1979. godine ne postoji.

Kulturno-historijsko naslijeđe ove obitelji dragocjeno je i mora se konačno shvatiti da je nedopustivo razdvajanje bogate arhivske, bibliotečne građe i muzejskog materijala od ambijenta kome pripada, od obiteljske palače. To je moralna obveza društva prema onima koji su kulturnu baštinu stvaranu generacijama svojih predaka od XVI. do polovine XX. stoljeća ostavili da bude javno kulturno dobro u neodvojivoj cjelini. Arhitektonski kompleks Viskovića devastiran je desetljećima, a

vrijedne pokretnine pohranjene su u Muzeju grada Perasta. O palači Visković se posljednjih desetljeća razmišlja kao o nekretnini – ruševini koja ima veliku tržišnu vrijednost zbog njezina položaja i atraktivnosti, a da se zadovoljenje njezine memorijalne, historijske i kulturne vrijednosti rješava s nekoliko kvadrata „memorijalne sobe“.

Ostavštinu Viskovića prikazala sam i u svjetlu prioritarnog razvoja kulturnog turizma, s golemim potencijalom koji nosi njezina jedinstvenost – spoj arhitekture i ambijentalnih vrijednosti i muzejskog, bibliotečnog i arhivskog sadržaja koji joj pripada, po čemu je jedinstvena u ukupnoj kulturnoj baštini Boke kotorske i države Crne Gore.

Revalorizacija kompleksa Visković: najstarijeg stambenog dijela jedne od najljepših primjera fortifikacije – kule, palače uobličene početkom XVIII. stoljeća i rekonstruirane i dograđene u XIX. stoljeću, bit će u potpunosti ostvarena samo preko ponovno uspostavljene izgubljene memorijalne muzejske funkcije i kulturnom namjenom za ostale prostore palače.

Za čitatelje Hrvatskoga glasnika HGDCG priređujemo serijal u nekoliko nastavaka iz magistarske teme „Porodična kulturna baština u turističkoj ponudi - Ostavština porodice Visković u Perastu“, koja je obranjena 2011. godine na Fakultetu za turizam i hoteljerstvo u Kotoru, a publicirana 2016. godine pod naslovom: „Ostavština porodice Visković u Perastu“, u izdanji OJU „Muzeji“ - Kotor, uz potporu Ministarstva kulture Crne Gore, po programu za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara.

**PRIJEDLOG PREZENTACIJE OSTAVŠTINE
U PALAČI VISKOVIĆ**

Vraćanje i izlaganje pokretne ostavštine Viskovića u porodičnoj palači

Fotografije: iz obiteljskog
arhiva Zorana Radimira

Stjecajem niza nesretnih okolnosti porodična ostavština Visković otrgnuta je iz ambijenta kojem pripada. Prednost u smislu prave valorizacije i atraktivnosti prezentacije *in situ* je nemjerljiva, posebno jer se radi o Perastu koji, kao ukupan ambijent velikih vrijednosti, zaslužuje takvu kulturno-turističku novost.

Arhitektonski kompleks Viskovića po svom položaju, arhitektonskim vrijednostima i prostornim mogućnostima zasigurno je danas najveći graditeljski potencijal u Perastu, s velikim mogućnostima planiranja kulturnih sadržaja. Obnovom kule, palače i lođe, ne uzimajući u obzir novo jugoistočno krilo iz XIX. stoljeća, ostvarili bi se uvjeti za smještaj pokretnog dijela ostavštine i stvorila ambijentalna cjelina – autentična, atraktivna i originalna. Može se za ovo navesti nekoliko osnovnih vrlo opravdanih razloga, uz činjenicu da je to moralna obveza prema nasljednicima, čija je zamisao i izričit uvjet za ustupanje ostavštine bio da se ona predstavi u sklopu prostora palače:

- saznanje da na području Kotora ne postoji autentičniji ambijent koji svjedoči o načinu života, potrebama

i ukusu, riječju o kulturi življenja u prošlosti, od desetina palača i kapetanskih kuća u Boki kotorskoj;

- rješenje smještaja i korištenja arhive porodice Visković i porodične biblioteke Viskovića;
- uređenje prizemlja palače u multimedijalni prostor za izložbe, koncerte i druge kulturne sadržaje.

Prezentacija porodične baštine u pripadajućem prostoru nameće se kao jedan od prioriteta i zbog činjenice da se upravo sličnim kulturnim cjelinama posvećuje velika pažnja u regijama koje za svoju osnovnu djelatnost imaju turizam. To potvrđuje niz primjera iz okruženja, gdje vlada dobra praksa da se ova vrsta kulturne baštine valorizira kao kulturno-turistički proizvod (o čemu je detaljno bilo riječi u odjeljku 2.4).

Rekonstrukcija eksterijera na prvom katu palače

Tri desetljeća su prošla od odvajanja pokretne porodične baštine iz palače kojoj je pripadala. Ideja o ponovnom spajanju ova dva segmenta kulturne baštine Viskovića nije napuštena, a na sreću i uz sve okolnosti koje su pratile ovu vrijednu baštinu, postoji realna mogućnost rekonstrukcije

Na lođi palate Visković

izvornog izgleda eksterijera dijela palače s pripadajućim inventarom.

Okolnost da raspoložemo s nekoliko relevantnih izvora na osnovi kojih bi se koristila u izvedbi ovoga značajnog projekta, otklanja svaku eventualnu proizvoljnost i improvizaciju. Stoga, oslanjajući se na postojeću dokumentaciju i sačuvanu porodičnu ostavštinu, moguće je ponuditi obnovu i rekonstrukciju autentičnog eksterijera, koji je od 1970. do 1979. godine kao Memorijalni muzej porodice Visković

Nada i Josip Visković

(u sastavu Muzeja grada Perasta) činio značajan segment kulturno-turističke ponude.

Dokumentaciju koju smatram nezaobilaznom u budućoj rekonstrukciji autentičnog eksterijera i smještaja porodične baštine čine:

- Ugovor SO Kotor s nasljednicima (Prilog);
- Popis predmeta na prvom katu Memorijalnog muzeja obitelji Visković – Perast: (dva salona, hodnik i jedna soba) sadrži redni broj, količinu i naziv predmeta. Napisan je na 19 stranica, zaključno s rednim brojem 426. Popis je načinjen u Perastu, 18. i 19. 1. 1970. godine, uz prisutnost predstavnika porodice Visković–Radimir (Milica Martinović i Đuro Brajković) i predstavnika Skupštine općine Kotor (Aleksandar

Lalošević i Vojin Kovačević);

- Fotografije velikog i malog salona;
- Projekt palače Visković – postojeće stanje iz 1982. (Prilog).

Prilikom izrade i obrade dijela muzejske dokumentacije, evidencija iz Popisa korištena je kao inventarski broj. Prema Popisu je urađena i Predvizija muzejskog fonda memorijalne zbirke Visković, 2001. – 2002. godine. Zapisnik je dostavljen muzejskoj matičnoj i dokumentacijskoj službi Narodnog muzeja na Cetinju.

Dragocjene podatke o autentičnom izgledu dijela palače koji je bio dostupan posjetiteljima muzeja nalazimo u Popisu iz 1970. i uz to što ovaj inventar sadrži mnogo nepreciznosti u smislu definiranja materijala, tehnika izrade predmeta, dimenzija... Zbog vjerodostojnosti ovog dokumenta dala sam izvorne definicije i redni broj predmeta (koji je poslužio kao inventarski broj predmeta te bio zabilježen na predmetima).

Ovaj Popis predmeta, koji je bio priložen uz ugovor o ustupanju porodične ostavštine SO Kotor, odnosno Muzeju grada Perasta, precizno bilježi sadržaj i raspored predmeta: slika, oružja, mobilijara, ukrasa... Popis pruža autentičnu informaciju o sadržaju pojedinih prostorija tako da uz postojeće fotografije eksterijera iz 70-ih godina XX. stoljeća daje cjelovit i dokumentaran uvid u to kako su one izgledale.

Prostor palače Visković u kojem se nalazila pokretna porodična ostavština zauzimao je 92 m², a sastojao se od velikog i malog salona, hodnika i sobe. U dijelu koji je posvećen arhitektonskim karakteristikama palače naglašena je specifičnost, s obzirom na to da je riječ zapravo o kompleksu iz raznih vremenskih razdoblja.

Gradnje i pregradnje su prema potrebama i željama vlasnika donosile i različita prostorna rješenja, zbog čega se palača Visković razlikuje od istodobnih palača građenih *ab novo*, kod kojih je primjenjivan uobičajeni obrazac rasporeda prostorija. Palače građene u XVII. i XVIII. stoljeću na Prčanju, u Dobroti i Perastu, iznad prizemnog – ekonomskog dijela imale su na prvom i drugom katu središnju prostoriju (salon) i četiri sobe, što nije slučaj s palačom Visković.

Prijedlog za smještaj porodične biblioteke i arhive

Biblioteka i porodična arhiva su s muzealijama neodvojivi dio pokretne porodične ostavštine Viskovića i samo ako se sva tri segmenta naslijeđa tretiraju kao cjelina u prostoru palače, ostavština će u potpunosti biti valorizirana. U vrijeme preuzimanja, arhivska građa bila je smještena u dva salona, a biblioteka u sobi, da bi kasnije, u vrijeme funkcioniranja „Memorijalnog muzeja obitelji Visković“, dobila prostor u kuli.

Palača Visković nudi mnoga prostorna rješenja za adekvatan smještaj biblioteke i arhiva, kao i ostvarenje uvjeta za njihovo korištenje. Vraćanje muzejske, memorijalne namjene palači Visković znači da svakako treba planirati prostor za smještaj i osigurati uvjete za čuvanje ove dragocjene arhivske i bibliotečne građe.

Mogućnost rekonstrukcije tradicionalne kuhinje u potkrovlju palače

Prilikom obnove i vraćanja kompleksa Visković treba svakako razmišljati o rekonstrukciji stare kuhinje u potkrovlju. Poznato je da se u stambenoj arhitekturi XVII. – XIX. stoljeća prostor u potkrovlju koristio kao kuhinja. Zato ovdje

apostrofiram značaj koji bi imala takva rekonstrukcija kuhinje u potkrovlju palače, gdje je i bila do 90-ih godina XX. stoljeća, prije početka njezine neuspješne obnove. Vraćanjem ognjišta s napom, kamene škafe (korita), mobilijara i uporabnih predmeta ostvario bi se atraktivni postav za turiste.

Ciljevi prezentacije ostavštine Visković

Kao glavne ciljeve prezentacije kulturne ostavštine porodice Visković apostofiram sljedeće:

- Prezentacija u ambijentu palače, koja bi cjelovito upućivala na značaj jedne porodične ostavštine kao historijske i kulturne vrijednosti;
- Revalorizacija zanemarenog segmenta kulturne baštine;
- Vraćanje izgubljene muzejske namjene memorijalnog karaktera;
- Izlaganje očima javnosti pomorske i kulturne prošlosti Perasta i njegovih dodira s Europom;
- Podizanje nivoa prezentacije kulturne baštine u Perastu, spomeniku naše i svjetske kulturne baštine;
- Poboljšavanje interpretacije kulturnog resursa Perasta i doprinos te povećanje stvaranja pozitivnog dojma u postojećem prepoznatljivom kulturološkom kodu Perasta;
- Uvođenje pokretnosti porodične ostavštine Viskovića u Registar kulturnih dobara, koje bi joj donijelo status kulturnog dobra i osiguralo adekvatnu zaštitu kako palače tako i svih segmenata pokretnog naslijeđa: muzealija, arhiva i biblioteke;
- Doprinos zadovoljstvu njegovih posjetilaca i turista

koji će otkriti kulturu življenja nekadašnjih stanovnika Perasta i Boke;

- Promoviranje i stvaranje imidža Perasta kao destinacije koja, uz postojeće atrakcije, razvija i povećava opseg kulturno-turističke ponude;
- Doprinos stvaranju nove slike i odašiljanje pozitivnog dojma očuvanju kulturnih vrijednosti.

Kulturna baština jedan je od najvažnijih faktora razvoja turističke privrede područja Kotora. Ona je, uz prirodni ambijent, prepoznata kao svjetsko kulturno dobro. Radom sam nastojala naglasiti prioritet očuvanja porodičnih ostavština kao značajnog segmenta kulturnog i historijskog naslijeđa Boke kotorske.

S obzirom na to da je tema orijentirana na pokretno kulturno naslijeđe, u uvodnom dijelu sam dala cjelovit pregled te baštine na području Kotora preko muzeja, zbirki, biblioteke, arhiva i riznica, među kojima su i one koje pripadaju Kotorskoj biskupiji (riznica crkve sv. Nikole na Prčanju i crkve sv. Eustahija u Dobroti) i Patrijaršiji crnogorsko-pri-

morskoj (riznica pri crkvi sv. Nikole u Kotoru). Okvirno sam se bavila primjerima pokretnog kulturnog naslijeđa sačuvanim u postojećim zbirkama i potrebom njihove turističke valorizacije.

Neadekvatan odnos prema kulturnom naslijeđu na području Kotora reflektira se najviše preko nekadašnjih imovina, koje su izumiranjem vlasnika ostajale nezaštićene i zaboravljene.

Nekada sadržajno bogate, a danas sačuvane samo u fragmentima, porodične ostavštine su i kao takve, ako su postale dijelom muzejskih fondova ili crkvenih riznica i zbirki, danas značajan segment pokretne baštine.

Tijekom istraživanja susrela sam se s mnogim teškoćama u nastojanju da dam uvid u ostavštine pomorskih porodica, onakve kakve su nekada postojale i kakvima danas raspolažemo. U literaturi, u sklopu pomorskih, historijskih, političkih i kulturnih tema kojima su se bavili mnogi zaslužni istraživači XX. stoljeća, nalazimo opsežne, ali češće prateće – usputne podatke o sadržaju porodičnoga

Vjenčanje Nade i Joza Viskovića, Visovac na rijeci Krki, 17. kolovoz 1933.

kulturnog naslijeđa. U tom dijelu rađena je sinteza na osnovi podataka Nika Lukovića za Prčanj, Antona Miloševića, dr. Miloša Miloševića i Antona Tomića za Dobrotu, Srećka Vulovića, Pava Butorca i Gracije Brajkovića za Perast. Dragocjena mi je bila pomoć gosp. Zorana Radimira oko porodičnih ostavština u Dobroti i Viskovića u Perastu, za koje mi je ustupio dokumente iz osobne arhive i foto dokumentaciju.

Kao jedan od važnih izvora za stanje ostavština pomorskih porodica na području Kotora, koje su još prije Drugog svjetskog rata još donekle egzistirale kao zaokružene cjeline, poslužio mi je i popis izloženih predmeta na Istorijskoj izložbi Boke kotorske iz 1934. godine.

Od porodičnog naslijeđa pomoraca, brodovlasnika, kaptana, plemića, koje se brojilo desetinama, a stvaralo generacijama, danas baštinimo samo tragove nekadašnjih vrijednosti, kojima pripadaju i ličnosti čiji značaj daleko nadilazi zavičajnu Boku. Treba znati da kulturne baštine nisu bile rijetkost, nego uobičajena potreba vlasnika da dio stečenog

bogatstva pretoče u kulturne vrijednosti.

Potrebno je bilo istražiti kako je pravno reguliran status ostavština, bilo da su u pitanju donacije, legati ili su ustupljene pod određenim uvjetima pa se čuvaju u institucijama, bilo da se nalaze u privatnom vlasništvu. U tom smislu zakonska regulativa je dosta neodređena prema institutu donacije i legata, što se svakako odražava na tretman ovih kategorija kulturnog naslijeđa, a u to nas uvjerava upravo odnos prema memorijskoj ostavštini Viskovića.

Nepokretna imovina poznatih pomorskih porodica – palače i kapetanske kuće – od ruševina sve više postaje dio suvremenog života, dobivajući nove namjene i turističku valorizaciju. To nije slučaj s pokretnim kulturnim naslijeđem, koje je u tom pogledu na margini zanimanja i još nije prepoznato kao kulturna i muzejska vrijednost. Zato sam iznijela potrebu prezentiranja primjera porodičnih ostavština u primorskim mjestima Perastu, Dobroti, Prčanju i istaknula njihov značaj kao svjedočanstva pomorske tradicije, kulturološkog i civi-

lizacijskog identiteta ovog prostora. I ovaj segment naslijeđa je dio svjetske kulturne baštine koji zahtijeva adekvatnu zaštitu, održavanje i stvaranje uvjeta za prezentaciju u kulturno-turističkoj ponudi. Pa čak i danas, kada nam ne nedostaje studija, okruglih stolova, vizija, strategija i planova o važnosti kulturne baštine i njezine turističke valorizacije, teško se rađaju konkretni pomaci. To najbolje potvrđuje činjenica da kulturna infrastruktura u domeni muzejske prezentacije na području Kotora ne samo da nije unaprijeđena, nego je tijekom zadnjih desetljeća i osiromašena disfunkcijom Memorijalnog muzeja porodice Visković.

Zato sam, ističući u prvi plan zanimanje za jedinstveno naslijeđe ostavštine Viskovića (nepokretne i pokretne baštine), nastojala naglasiti nepopovljivost njezine vrijednosti koja nadilazi lokalne i nacionalne okvire. Također sam naglasila potrebu njezine rehabilitacije i muzeološke prezentacije „in situ“, čime bi joj se vratila memorijska namjena. Na ovaj način bi se muzej u Perastu pozicionirao kao nezamjenjivi resurs u turističkom sektoru, Perast dobio novi i originalni turistički proizvod, a također bi se ostvarila pozitivna slika o brizi i prezentaciji kulturne baštine.

Usporedbe radi, istaknula sam neke primjere iz susjedne Hrvatske gdje se o sličnim sadržajima koji pripadaju kategoriji porodičnih ostavština brine kao o iznimnom resursu kulturno-turističke privrede.

Poanta rada sadržana je u rekonstrukciji autentičnog ambijenta palače iz vremena kada su u njoj živjeli Viskovići, njihovo kulturno-historijsko naslijeđe je dragocjeno i mora se konačno shvatiti da je nedopustivo razdvajanje bogate arhivske, bibliotečne građe i

Supružnici Đurko Radimir i Anka Visković u Splitu 1934.

muzejskog materijala od ambijenta kome pripada, od porodične palače. To je moralna obveza društva prema onima koji su svoju kulturnu baštinu ostavili da bude javno dobro u neodvojivoj cjelini, što je olako zaboravljeno u proteklih trideset godina i pokazuje nedopušteni način upravljanja ovim jedinstvenim kulturnim dobrom.

Arhitektonski kompleks Viskovića je devastiran desetljećima, a vrijedne pokretnosti, iako pohranjene u peraškom muzeju, su bez restauratorsko-konzervatorske zaštite i adekvatnih uvjeta čuvanja i prezentacije. U ovom slučaju više sam sklona da razloge tražimo u pomanjkanju svijesti o značaju, nego u nedostatku sredstava kojima bi se na pravi način osiguralo ovo kulturno blago. Neprihvatljivo je da se o palači Visković i danas razmišlja kao o nekretni-ruševini koja ima veliku tržišnu vrijednost zbog njezinog položaja i atraktivnosti, a da se zadovoljenje njezine memorijalne, historijske i kulturne vrijednosti rješava s nekoliko kvadrata „memorijalne sobe“ u sastavu hotela. A to se upravo zakonskim aktom Urbaniističkog plana Perasta predviđa kao prenamjena prostora u hotelski smještaj.

Zato sam ovim radom željela afirmirati ukupnu vrijednost ostavštine Viskovića – najstarije i jedne od najznačajnijih porodica u Perastu, da pridonesem svijesti o potrebi zaštite, ponajprije zbog odgovornosti koju imamo pred budućim generacijama, kako i u kakvom ćemo stanju prenijeti ovu iznimnu historijsku i kulturnu vrijednost.

Ostavštinu Viskovića prikazala sam i u svjetlu prioritetskog razvoja kulturnog turizma, s golemim potencijalom koji nosi njezina jedinstvenost, a to je - spoj arhitekture i am-

Dio velikog salona palače Visković, 70-te godine XX. stoljeća

bijentalnih vrijednosti te sadržaja koji joj je pripadao, po čemu je jedinstvena u sveukupnoj kulturnoj baštini Bokokotorske i države Crne Gore.

Izdvajajući posebne cjeline: zbirku slika – portreta i marnističkih prikaza, zbirku starog oružja, priznanja i diploma i ordena za razne pomorske i diplomatske zasluge, kolekciju starih porodičnih fotografija, stilskog namještaja, upotrebnih predmeta i egzotičnih suvenira, porodičnog arhiva i biblioteke, nastojala sam omogućiti iščitavanje više od pet stoljeća života jedne od najstarijih i najzaslužnijih peraških porodica. Usporedno sam poklonila pažnju ličnostima uz njihove sažete biografije, koje bilježe njihove uspjehe i padove dijeleći sudbinu rodnog Perasta.

Iako su pojedini primjerci muzejskog materijala i arhivske građe opisani i valorizirani u znanosti, a dobar dio muzeološki obrađen u postojećoj dokumentaciji Muzeja grada Perasta, u tijeku istraživanja susrela sam se s mnogim teškoćama u smislu identifikacije pojedinih predmeta koji su doneseni u popisu zatečenog stanja iz 1970. godine i onoga što se danas čuva u peraškom muzeju.

Kataloškim pregledom ostavštine Visković pružen je uvid u sadržajnu i kronološku raznovrsnost muzejskog materijala, posebno historijsko umjetničke zbirke. Obradom i analizom muzealija bila sam u mogućnosti utvrditi raspon kvalitativnih vrijednosti, od spomeničkih historijskih i umjetničkih do predmeta koji posjeduju muzeološku vrijednost.

Anticipirala sam potrebu daljnjeg znastvenog valoriziranja zbirke oružja, a posebno arhivske i bibliotečne građe.

Revalorizacija kompleksa Visković, najstarijega stambenog dijela, jednog od najljepših primjera fortifikacije – kule, palače uobličene početkom XVIII. stoljeća i rekonstruirane te dograđene u XIX. stoljeću, bit će u potpunosti ostvarena samo ponovnim uspostavljanjem izgubljene memorijalne muzejske funkcije i kulturnom namjenom za ostale prostore palače.

Ovakvim načinom postiglo bi se očuvanje i pravilna prezentacija kulturne baštine te potpuna turistička valorizacija, preko novog (starog) iskustva memorijalnog muzejskog postava kao primjera autentičnog ambijentalnog muzeja.

Kraj serijala

ILE DE FRANCE

Ile de France pred Dubrovnikom

Piše:

Neven Jerković

Nizozemski brodar N.V. Stoomvaart Maatschappij Nederland sa sjedištem u Amsterdamu je koncem devetnaestoga stoljeća u brodogradilištu John Elder iz škotskog mjesta Govan naručio izgradnju broda od 3030 GT i dugog 107 metara. Novogradnja 261 je prigodom porinuća 1. svibnja 1882. krštena imenom INSULINDE ali je na prve komercijalne plovidbe sljedeće 1883. godine zaplovila pod novim imenom - BURGEMEESTER DEN TEX. Brzinom od 13 čvorova punih dvadeset godina održava putničko-teretnu poštansku prugu preko Sueskog kanala prema nizozemskim istočnoindijskim kolonijama, odnosno između luka Amsterdam i Batavia, tičući talijansku Genovu.

Prvi francuski brod namijenjen samo za kružna putovanja pet puta je posjetio i našu Boku kotorsku.

Zbog male brzine BURGEMEESTER DEN TEX nije mogao obaviti više od 3 do 4 plovidbe godišnje. Nije uskoro imao ni dovoljno putnika koji su se radije prevozili u međuvremenu novosagrađenim i bržim brodovima, pa je 1900. potpuno preuređen samo za prijevoz tereta.

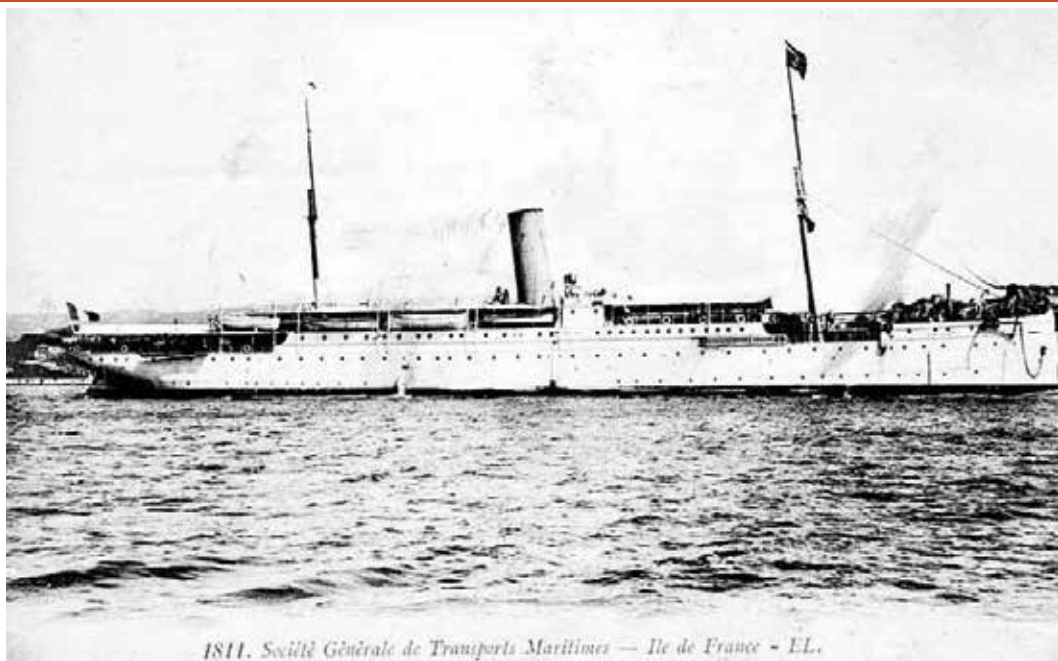
Kako očito ni takav više nije bio od neke velike koristi, BURGEMEESTER DEN TEX je 1903. prodan francuskom brodaru Societe Generale de Transports Maritimes et Vapeur Marseille

(SGTM) koji ga je preuredio u brod za kružna putovanja, odnosno kako se u to vrijeme zvalo - parnu jahtu. Potpuno novi brod od 3358 GT sada je u 129 luksuzno opremljenih putničkih kabina mogao ugostiti maksimalno 215 putnika.

Prvi francuski brod namijenjen samo za kružna putovanja dobio je i novo ime - ILE DE FRANCE. Plovi sljedećih deset godina na brojnim krstarenjima, uglavnom Sredozemljem. U njima je pet puta posjetio i našu Boku kotorsku. Prvi put 15. kolovoza 1905. sa 120 putnika te 4. listopada iste godine sa stotinjak putnika, kada su, citirajući dubrovački lokalni tisk „... posjetili pojedine grčke otoke i nekoja primorska mjesta u Italiji“. Nakon Trsta i Rijeke putnici se nisu zbog lošeg vremena uspjeli iskrcati u Zadrugu i Šibeniku, prosljedili su za Split a potom Neretvom do Metkovića, odakle su se „... zaletjeli do Mostara i Sarajeva“. Dolaskom u Dubrovnik dočekalo ih je vrijeme koje je „... bilo doista prijatno“. Prodavači „narodnih odijela i radnja“ su ostvarili lijepi promet jer je „... svaki od tih francuskih turista želio ponijeti kakvu uspomenu iz Dalmacije.“

ILE DE FRANCE se vraća u Boku 11. rujna 1910. sa 129 putnika i 27. rujna 1911. na plovidbi itinererom Marseilles - Taranto - Venecija - Rimini - Ravenna - Pula - Opatija - Zadar - Šibenik - Split - Dubrovnik - Kotor - Krf - Marseilles. Pod zapovjedništvom kapetana F. Mandine s njim je ovamo doputovalo 229 francuskih putnika, kako piše tadašnji lokalni tisak, „naučenjaka, profesora, arhitekata, umjetnika i novinara“. Prije dolaska u Boku, brod je ostao u Dubrovniku 7 dana da bi njegovih 130 putnika otputovalo posebnim vlakom (dobri stari „Čiro“) u Sarajevo, a osobno ih je iz Gruža pratio gosp. Poj-

1811. Société Générale de Transports Maritimes — Ile de France — EL.

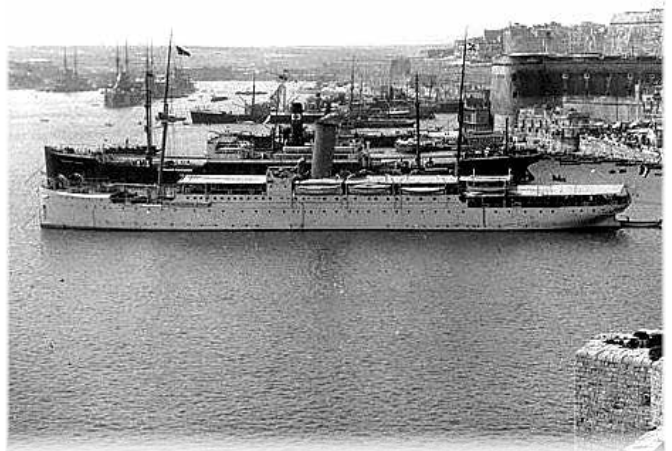
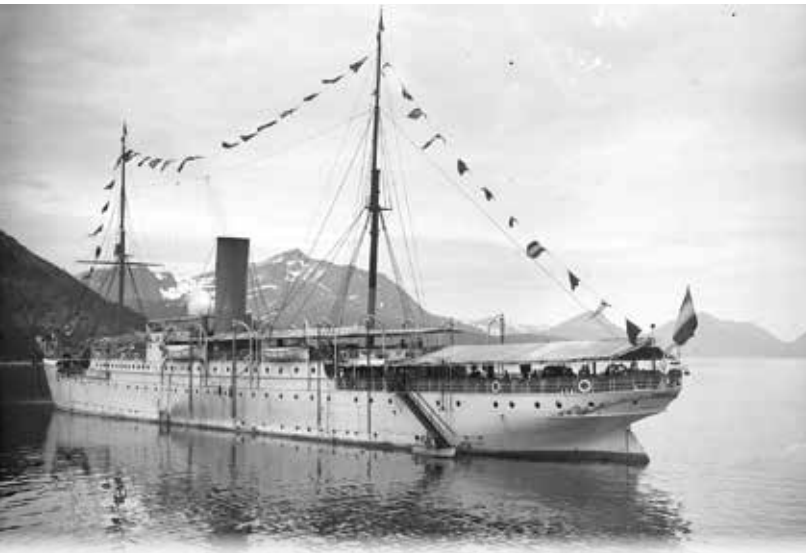
Francuski putnik. „Revue générale des sciences“ prireguje svoje XXVIII putovanje na Jadran. Obaći će Italiju, Istru, Dalmaciju, Bosnu, Hercegovinu i Crnu Goru. Putovat će posebnim parnim brodom „Ile-de-France“. Putovanje počinje dne 14 avgusta iz Marsilje. Najprije idu na Krf, pa u Santi Deca, Jakin, Ravennu, Poreč, Mletke, Trst, Polu, Rijeku. U Zadar dolaze u ponedjeljnik dne 25 o. mj. u 7 sati u jutro, odakle će krenuti put Šibenika u 11^{1/2}. U Šibeniku ostaju u ponedjeljnik od 3^{1/2} po p. do utornika u 4 sata u jutro; u Trogiru od 7 do 10^{1/2} u jutro, u Spljetu od 11^{1/2} do 1^{1/2} po ponoći. U srijedu u 7 u jutro dolaze u Metković, odakle idu u Bosnu i Hercegovinu, gdje će se sadržati od 27. septembra do 2. oktobra i obaći Mostar, Sarajevo, Ilidže, Travnik, Jajce i druga veća mjesta. U utornik dne 3. listopada u 7 sati u jutro dolaze u Dubrovnik, gdje će ostati sve do srijede oko podne, pa će odatle u Kotor, kamo će stići u srijedu oko 5 po podne. U četvrtak idu na Cetinje. U večer se vraćaju u Kotor a onda idu put Bari.

talijanski ratni stroj nasušno je trebao velike količine čelika za narasle potrebe zemlje koja je već duboko zagazila u Prvi svjetski rat.

Poput mnogih drugih poznatih putničkih i teretnih brodova koji su u svojim plovidbama posjetili Boku kotorsku, nekadašnja je luksuzna jahta tako završila svoja putovanja u ubojitoj masi ratnoga čelika angažiranog u prvom velikom svjetskom ratnom sukobu.

man, upravitelj kupališta na Ilidži da ih „predvede i iskaže im Ilidžu“.

Posljednji put ILE DE FRANCE dolazi u Boku 14. studenog 1912.

Početkom 1914. ILE DE FRANCE je prodan u Španjolsku. Veoma kratko vrijeme plovi s hodočasnici prema Svetoj Zemlji pod imenom UR-GUITO. Prodan u staro željezo, već je 8. srpnja iste godine uplovio u Genovu, gdje je do sredine sljedeće godine razrezan u hrpi sekundarnih sirovina završio u visokim pećima obližnjih čeličana. Zahuktali

Govor u pohvalu filozofije

Baranina Vincenza Silvija iz 1530. godine

Baranin Vincenzo Silvio jedan je od epigona ljubavi prema mudrosti, domaćih sudionika misaonih strujanja renesansne Europe, koji je svoje zavještanje ostavio *Govorom u pohvalu filozofije* od 19. listopada 1530. godine. Njegov rukopis čuva se u Vicenzi, svjedočeći doprinosu historiji ideja koji su svojim filozofskim promišljanjima dali učeni ljudi s prepoznatljivom zavičajnom odrednicom.

Pripremni crtež za Rafaelovu fresku *Atenska škola* koji se koristio za prenošenje slike na zid u Vatikanu.

Piše:

Savo Marković

Oratio de laudibus philosophiae habitae a Vincentio Sylvio Antibarensi

Govor u pohvalu filozofije Baranin Vincenzo Silvio održao je u povodu godišnje obrazovne proslave u Padovi 19. listopada 1530., pred gradskim dostojanstvenici-

ma - u vrijeme pretora Giovannija Vitturija i prefekta Priama da Lezze. Službe ovih uglednika upućuju kada je govornik određen geografskom determinacijom boravio u Padovi. Giovanni Vitturi, *uomo di grande animo*, bio je potestat Padove od 15. kolovoza 1530. (u povodu njegovog izbora, 2. travnja 1530., epistolom mu se obratio Pietro Bembo) do druge polovine

lipnja 1531. Priamo da Lezze (oko 1469. – 1557.), bio je kapetan Padove od 25. kolovoza 1529. do 15. siječnja 1531. Također, bio je i kapetan vicentinske oblasti te prokurator sv. Marka. Na rukopis s *Govorom* Vincenza Silvija upućuje P. O. Kristeller u djelu *Iter Italicum*, otvarajući pitanje njegovog kontekstualiziranja ponajprije u odnosu na barske rodove čiji su se

izdanci školovali u Italiji, ali i crkvene krugove. Vincenzova profesionalna profilacija zasigurno je konačno uobličena na talijanskom tlu. Iako nisu poznati konkretniji podaci o Silviju, latinizirani oblik njegovog imena i prezimena prati izraziti višestoljetni doticaj i usmjerenost Bara na talijansku kulturnu sredinu. Iako raspoloživi pokazatelji nisu dovoljni za konačnu tvrdnju o podrijetlu govornika, odrednica *Antibarensis* implicira primjetnu praksu istočnojadranskih humanista, koji su se određivali i nazivom rodnoga grada. Možda bi se konkretniji zaključci izveli pregledom zapisa o padovanskim studentima ili saznanjem je li Silvio nastojao tiskati svoj *Govor*.

Govor u pohvalu filozofije

Govor u pohvalu filozofije, zaodjenut ornatom humanističkih tradicija i s naučiteljskom intonacijom, u povodu obilježavanja godišnjice padovanskog „divnog vježbališta duha“, započinje obraćanjem biskupu (biskup Padove od 1527. do 1567. bio je Francesco Pisani, kardinal od 1517., a komendatar Ratačke opatije 1522. - 1553. g.), pretorima, rektorima, doktorima i drugim učenim uglednicima, isticanjem kako je u starim pripovijestima zabilježeno kako su Pitijском Apolonu, kad je Atenjane pitao kojih se uvjerenja najviše drže, odgovorili onih kojih su se običavali držati njihovih precima. Kako ni drevnost ni autoritet utemeljitelja ne trebaju biti neupitni, navedena prilika je po Vincenzu Silviju bila još jedan valjan povod da se razmotri koliko se duguje osnivačima određene institucije. Upravo je Petrar-

ca utjelovio ideju kritiziranja autoriteta, što je uvjerenje koje je poticalo od Aristotela, a ta je Petrarkina koncepcija bila popularna među humanistima kao što su Coluccio Salutati, Leonardo Bruni i Lorenzo Valla.¹⁰⁷ Čak je i prvi Aristotelov nasljednik Teofrast hrabro iskazao neslaganje sa svojim učiteljem. L. Bruni ističe da je ono što je njihov uzor izrekao, za recentne Aristotelovce „imalo snagu istine, kao da je on jedini filozof, ili su njegove izjave bile utvrđene kao one koje je Pitijски Apolon davao iz svojeg svetišta“. Zbog toga su humanisti smatrali da treba izraziti slobodno neslaganje s Aristotelom, kao što je i on to učinio u odnosu na Platona.¹⁰⁸

Ono što su osnivači također utvrdili, a što zahtijevaju slava i međunarodni ugled padovanskog učilišta, jest da se svake godine održi „pohvala filozofije i svih slobodnih umijeća“. Korist za mlade je dvostruka; oni koji govore vježbaju svoj talent, a oni koji slušaju bivaju motivirani i potaknuti da se prihvate studija filozofije i slobodnih umijeća.

Na oltremarinsku domovinsku pripadnost govornika ukazuje se redovima *Govora* kojima Vincenzo pred gradskim uglednicima sugerira da je bilo onih koji su se, „nemalo se začudivši“, uskomešali kada su vidjeli da je on izašao da govori o filozofiji. Ipak se Silvio ponadao u njihovo razumijevanje, u to da će barem dobronamjerno biti prisutni na njegovom

¹⁰⁷ Marco Sgarbi, „What does a Renaissance Aristotelian look like? From Petrarch to Galilei“, *HOPOS: The Journal of the International Society for the History of Philosophy of Science*, vol. 7 (Fall 2017), pp. 231-233.

¹⁰⁸ *Isto*.

izlaganju. Pripremajući se da nastavi, naglasio je da je prihvatio održati govor nateran od gradskog rektora Vitturija i pod uticajem **Ottaviana Tavole**, kojeg naziva učiteljem, najučenijim i vrlo čestitim čovjekom. Tavoli, zbog svih djela i usluga kojima ga je zadužio, nije mogao ništa razložno odbiti pa nije mogao izbjeći ni da od filozofa postane govornik. Vicentinac *Octavius Tabula* bio je padovanski profesor **medicines theoricae extraordinariae** od 6. studenog 1531. do 1533. godine. Bilježi se u vezi s nasljeđivanjem katedre od sugrađanina Antonija Fracanzanija (1506. - 1567.) koji je, stekavši diplomu umijeća i medicine 1529. godine - 5. listopada iste godine kao profesor pristupio katedri logike padovanskog ateneja, a 1538./39. kao jedan od najslavnijih liječnika svojeg vremena prešao u *Izvanrednu školu teorijske medicine*. Fracanzani je 1543., 1546./55. i 1564./67. godine predavao teorijsku i praktičnu medicinu u Padovi.

Između rektorovog zaduženja i nagovora bliskog prijatelja, čije bi odbijanje predstavljalo zločin dostojan optužbe „protiv nepovredive dužnosti“, Silvio nije imao izbora, a u pripremi izlaganja posebno mu je opterećenje predstavljalo približavanje pohvala najučenijih ljudi mladićima čiji umovi još nisu bili dovoljno uvježbani za njegove istančanosti. Stoga se u kompariranju situacije osvrće na najuglednije govornike, poput Teofrasta i Demostena, za koje se čita da su se znali često uplašiti, dok se sami Periklo „običavao obvezati zavjetima kad bi išao držati govor“. Međutim, pokoravanje neophodnosti učinilo je da mora „služiti sceni“ i izreći govor pohvale za filozofiju,

tj. „za oltare i ognjišta“. Polazeći od filozofije kao tražiteljice istine i „učiteljice života“ (Ciceron), Silvio upućuje na drevnost njezinoga nastanka i osnovnu podjelu. Na racionalnu filozofiju u tom smislu nadodaje slobodna umijeća, koja nadalje interpretira u horizontima svojeg promišljanja; **gramatiku** (literaturu), **retoriku** (oratorstvo), **dijalektiku** i **logiku**. Filozofija kvantitete je četverodijelna, pri čemu je **geometrija** utemeljena na nepokretnoj kontinuiranoj kvantiteti, dok u pokretnoj protežnoj kvantiteti postoji **astrologija**-astronomija. Preko nje Vincenzo Silvio dolazi do brojeva, a njihova je disciplina **aritmetika**, odnosno **matematika**, te do **harmonije**, odnosno **muzeike**. Posebno se osvrće na Platona, Aristotelovu *Metafiziku* i prirodnu filozofiju kojoj je gotovo šticećenica **medicina**. „Ta zar ne možemo cijelo savršenstvo svemira, koji zovu velikim svijetom, promatrati upravo u samom čovjeku?“ Ističući važnost poznavanja uzroka i posljedica i u pohvali medicine navodi Hipokrata, Eskulapa, Galena i Avicenu. Osim na već navedeni način, Silvio u pohvali filozofije citira Platona („dar bogova“), Seneku i Aristotela (*ars artium, et summa summarum*), naglašavajući da su joj podčinjena sva umijeća. Ipak, nepoznavanje filozofije i zanemarene studije uglađene književnosti u zlokobnim vremenima učinile su da se umanjiti ugled i društveni značaj „ljubitelja mudrosti“, što je paradigmatično naglašeno u nekoliko antičkih primjera. Vincenzo *Govor* privodi kraju pohvaljujući privrženost učenog rektora, kao i iznimnih doktora te cvjetajuće akademije, ohrabrujući studente da ulože svaki napor i prionu na studije filozofije, njezinih dis-

ciplina i medicine, što će biti na čast, korist i ugodnost, a ona – „u svako je vrijeme slatko društvo u tajnama“.

Žarišta i žanrovi renesansne filozofije na istočnojadranskoj obali

U vrijeme Silvijeva *Govora* na filozofskoj sceni djeluje nekoliko filozofa poniknutih na istočnom Jadranu; 1520. godine, kad Juraj Dragišić tiska svoju posljednju knjigu, aktivni su: Fran Trankvil Andreis, Benedikt Begna, Grgur Budisaljčić (*Gregorius Ragusinus*), Federik Grisogono, Augustin Nalješković, Marko Marulić, Klement Ranjina i Ivan Polikarp Severitan, a Dubrovnik, Split i Zadar prednjače u takvom umovanju.¹⁰⁹ Iz Kotora je u tom razdoblju na studiju filozofije u Zadru Vicko Buća (oko 1475. – oko 1551.), dok njegov brat Dominik (oko 1480. – oko 1560.) stupa u dominikanski red 1499.; stariji je u Bologni 1508. doktorirao teologiju, a mlađem je u Napulju 1515. g. priznat naslov doktora teologije.¹¹⁰

Dok je javni govor bio dominantan žanr kod istočnojadranskih filozofa u XV. st., kod Silvija je razvidna utemeljenost u antičkoj grčkoj filozofskoj misli. Humanistička obnova klasičnih korijena pomoći će filozofiji renesanse u doživljavanju univerzalnog znanja i ukupne slike svije-

ta, ali i, u vezi s tim, usmjerenju na prirodne nauke i čovjeka. *Sylvius* u odabiru autora na koje se referira korespondira uredničkom, izdavačkom i tiskarkom izboru njegovih zavičajnih susjeda, kanonika i doktora *artium & legum* Ulcinjanina Luke Panettija (aktivan prvih desetljeća XVI. st.) i Spičanina Damiana di Santa Marija (aktivan posebno 1524./53. g.).

Barsko podrijetlo se vezuje i za druge značajne mislioce i pisce, aktivne u većim sredinama (osobito za dubrovački rod Staj). U djelima Barana koji svoju cjelokupnu produkciju nisu ostvarili na zavičajnom tlu, nailazi se na filozofske referencije. Etičku komponentu sadrži poznati enkomij Antuna Prokulijana, objavljen 1567. g. u Veneciji. Viktor Besali se u svojem djelcu *Canzone* iz 1577. poziva na „najrječitijeg Platona“, a 1579. godine, u knjizi Nikole Nalješkovića *Dialogo sopra la sfera del mondo* hvali autorovo astronomsko znanje; *Sonetto dedicato a Nicolò Nale da Ragusa* uzvisuje prirodno-filozofsku temu.¹¹¹

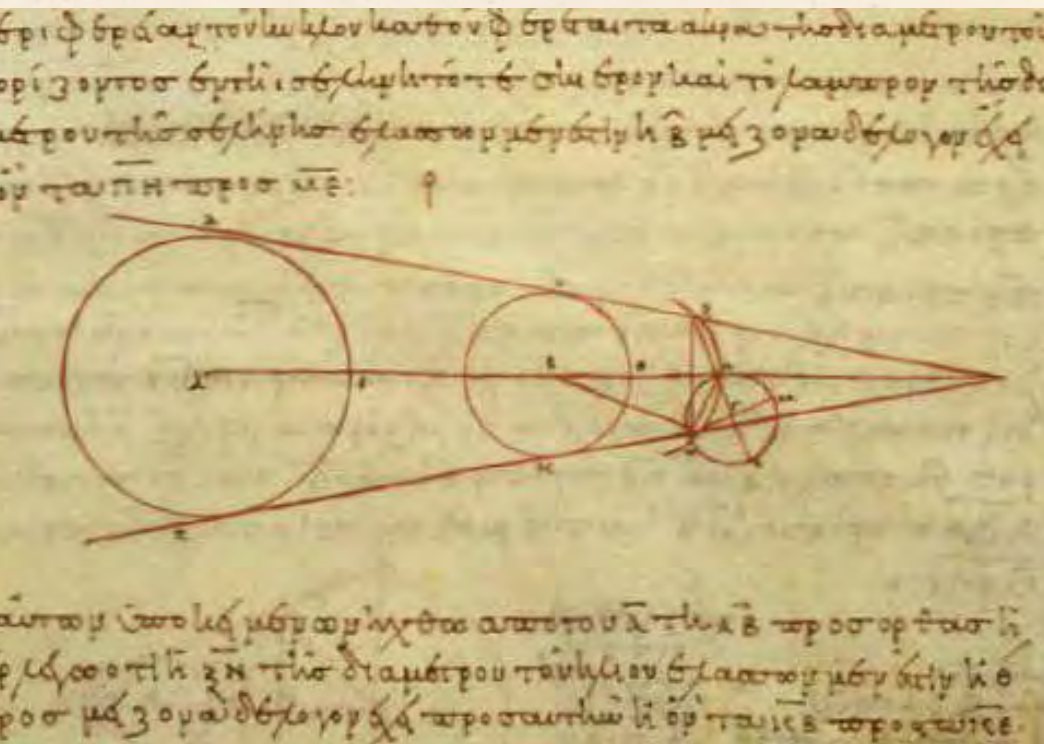
U prilogu koji slijedi nalazi se dio *Govora u pohvalu filozofije* Vincenza Silvija Baranina koji se odnosi na geometriju, u prijevodu s latinskog na hrvatski jezik doc. dr. sc. Maje Matasović s Odsjeka za hrvatski latinitet Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, kojoj ovom prilikom najljepše zahvaljujem.

¹⁰⁹ Ivica Martinović, *Žanrovi hrvatske filozofske baštine od 15. do 18. stoljeća*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 1. izdanje (23. 3. 2011.), Split 2011., str. 38, 44.

¹¹⁰ Stjepan Krasić, „Buća, Vicko“, *Hrvatski biografski leksikon*, 2, gl. ur. Aleksandar Stipčević, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 1989., str. 415.

¹¹¹ Savo Marković, „*Govor u pohvalu filozofije* Vincenza Silvija Baranina iz 1530. godine“, *Matica*, God. XIX, Br. 74, Cetinje – Podgorica 2018., str. 193-194.

Aristarhov proračun relativnih veličina Sunca, Zemlje i Mjeseca iz III. st. p. n. e. (starogrčka kopija iz X. st.).

Vincenzov osvrt na geometriju i astronomiju

„Geometrija, koja je prva utemeljena na nepokretnoj protežnoj kvantiteti, svojim izračunima može objasniti veličinu zemlje, njen smještaj, dijelove i mjere, odakle je i dobila ime – od mjerenja zemlje. Kažu da su Egipćani, budući da je Nil svake godine poplavljavao cijeli Egipat i remetiio granice polja, počeli mjeriti tu zemlju da bi se mogao pronaći pravedan broj imanja, pa kažu da je odatle geometrija imala svoj početak. **Ona dokazuje da je Zemlja okrugla te čini poznatom njenu veličinu, dužinu, širinu, visinu i opseg.** Ona otkriva da je Mjesec veći nego polovica Zemlje,¹¹² a da samu

¹¹² Po Aristarhu prečnik Mjeseca je 0,32 do 0,4 prečnika Zemlje. Aristarh (Samos, o. 310. – Sirakuza, Sicilija, o. 250./230. g. p. n. e.), astronom i matematičar na kojeg je utje-

Zemlju Sunce nadmašuje za više od osamnaest puta, te svojim izračunima **računa i koliko su daleko zvijezde i svaki pojedini planet udaljeni jedni od drugih**, a čak nas vodi i sve do temelja /Zemlje/.

Ona svojim mjerenjima pred nas uz najdublji uvid postavlja prerazličite predjele, gradove, mjesta, mora, zaljeve, rijeke i otoke **Europe, Afrike i Azije**, a da to nije bilo tako, lako bi se dogodilo da oni iz unutrašnjosti zemlje ne bi vjerovali da postoji more, a otočani ne bi imali nikakav pojam o kopnu.

cao pitagorejca Filolaj iz Krotona, prvi je zastupao heliocentrični sustav. Izračunao je da je Sunce 18 do 20 puta udaljenije od Zemlje nego Mjesec te mu je postalo jasno da je ono mnogo veće i od Mjeseca i od Zemlje, što se koristilo do XVII. st. Dragan Roša, „Kako su izmjerene udaljenosti u Sunčevu sustavu“, http://www.gimpoz.hr/repos/files/1351251005_kako-su-izmjerene-udaljenosti-u-suncvom-sustavu.pdf, 2014., (13. 2. 2020.), str. 1, 3.

Sada pak, u kojem god da smo kutku svijeta smješteni, pa makar i najmanjem, i da nikad iz njega nismo izašli, pod vodstvom te **geometrije** možemo promatrati svaki položaj na zemlji iskazan na sasvim malenoj slici. Ona je učinila da vode budu opremljene lađama, ona je mostovima povezala Aziju s Europom. S druge pak strane, u pokretnoj protežnoj kvantiteti iz tog istog neba postoji **astrologija**, koja smatra da ništa nije drevnije od nje, jer je našem umu, kad se uzdigao k nebu, pokazala izlaske i zalaske zvijezda. Spominje se da su to **Asirci** prvi među smrtnicima shvatili, zato što su nastavili zemaljsku ravnicu i prostrane predjele odakle se noću nebo otvaralo sa svih strana te su ga mogli promatrati otvoreno, pa su počeli predskazivati budućnost kako iz različitog izgleda neba, tako i iz opaženih pokreta i prolazaka zvijezda. Od te /discipline/, prema mom mišljenju, ne trebamo niti u potpunosti zazirati, niti je se (kako kažu) držati zubima i noktima. Ta tko je takav da ga se ne bi, dok se proteklih godina među najuglednijim muškarcima vodio – a i dalje se uporno vodi – toliki okršaj o budućem potopu, smatralo tako lakomislenim i tako lakovjernim, da ne kažem praznovjernim, kad bi to povjerovao? Međutim, da prijedemo na stvar: astrologija proučava odnose i pojaseve kugle kojoj je izumitelj bio Atlant, i to prvenstveno onih pet paralelnih, od kojih se tri izvode prema Suncu koje stoji sad u ljetnom solsticiju, sad u zimskom, sad pak u ravnodnevnicu, a dva se isto tako izvode prema polovima zodijaka. (...)

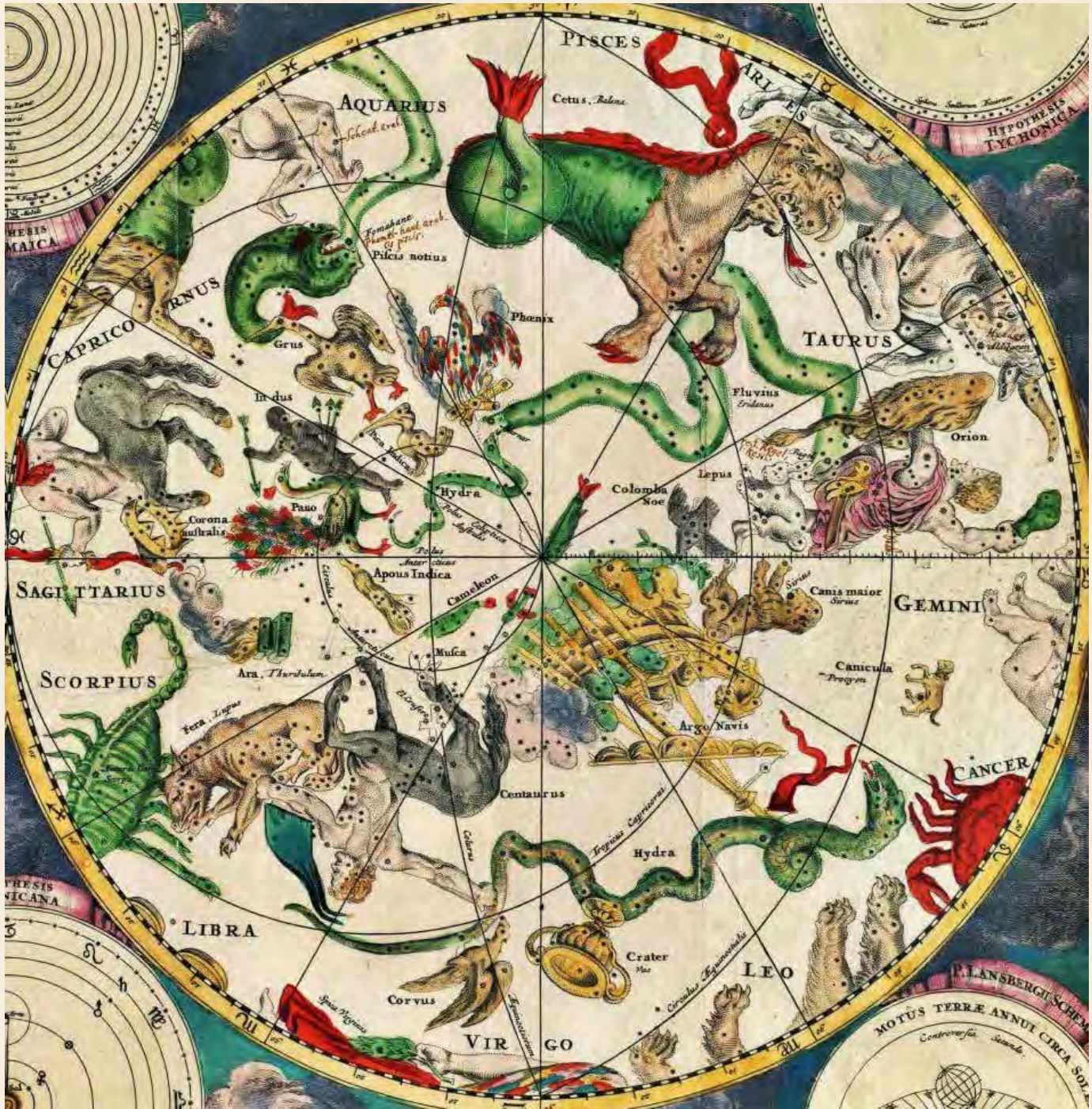
Silvijevo djelo upućuje na nerazdvojnost filozofije i znanosti, na međusobne utjecaje

i dinamiku slobodnih umijeća i metoda koji uobličavaju ljudski duh. Slojevitost i zanimljivost Vincenzova *Govora* prijevodom potiče daljnja istraživanja kojima će se kon-

tekstualizirati intelektualni horizont, reknoscirati paradigmatičke osnove i gledišta sadržana u tom razlaganju. Na temeljima antičke, kao univerzalnoga duhovnog na-

slijeđa, renesansna filozofija je multidisciplinarno tragala za odgovorima i novim saznanjima. Potrebno je prepoznati utjecaj i domete takve prakse u zavičajnoj sredini.

Detalj plana nebeske sfere nizozemskog kartografa Frederika de Wita, XVII. st.¹⁰⁷

¹⁰⁷ https://imgs.6sqft.com/wp-content/uploads/2016/10/16181254/17th-Century-Dutch-planetary-estial-map-e14_77412847324.jpg (4. 2. 2020.).

SERIJAL

GRBOVI KOTORSKE VLASTELE

XIV VIJEKA

Piše:

Jovan J. Martinović

Za istoriju grada Kotora tokom prve polovine XIV vijeka neicrpno vrelo podataka čini prva, zapravo najstarija sačuvana knjiga kotorske notarske kancelarije od 1326 -1335. godine, te druga knjiga isprava za 1329. i period od 1332 – 1337. godine.

Ove dvije knjige, preklapajući se djelimično, pokrivaju razdoblje od 1326. do 1337. godine, a sadrže svaka po osam sveščica razne debljine, koje su ispisivali zakleti gradski notari.

Sadržaj notarskih isprava je izuzetno raznovrstan i zahvata sve oblasti života i društva srednjevjekovnog Kotora. Zapravo su ti unesci minijturni isjecci svakodnevnog života visoko razvijene gradske komune Kotora u jednom re-

lativno ograničenom periodu, nešto poput kockica mozaika koje je moguće složiti u suvisle cjeline, kako bi se dobila jedinstvena i višeslojna slika života svih staleža kotorskog društva.

Podaci za plemićke porodice Kotora dobijeni su pažljivim čitanjem originalnih latinskih tekstova notarskih unesaka u kojima se kriju brojni podaci o svim vidovima aktivnosti za svakog pojedinog člana roda, te o rodbinskim odnosima i stepenu srodstva

među članovima pojedinih porodica, na osnovu čega su izrađena rodoslovna stabla. Takođe su doneseni i heraldički simboli, grbovi tih porodica sa opisima i grafički prikazanim bojama, te sa fotosima pojedinih sačuvanih primjeraka.

PASKVALI

(PASCALIS, DE PASQUALIBUS)

K. Jireček za ovu porodicu kaže sljedeće: “Pascalis, u XV vijeku de Pasqualibus, istaknuta kotorska plemićka porodica još od XIII vijeka, postojala takođe i 1800. godine; jedna linija je kasnije prešla u Zadar, gdje je 1806. godine Trifone Pasquali bio gradski poglavar (*podestà*)”.

Grb porodice Paskvali nalazi se na nekoliko mjesta u gradu Kotoru, posebno na baroknom portalu srednjeg dijela romanogotičke, kasnije podijeljene i barokizovane velike palate porodice Buća na kotorskom Trgu od brašna (ili od stare Pošte), no najljepši primjerci se nalaze u gradskom Lapidariju: to su dvije nadgrobne ploče iz XVII vijeka, od kojih je jedna sigurno datirana 1652. godinom.

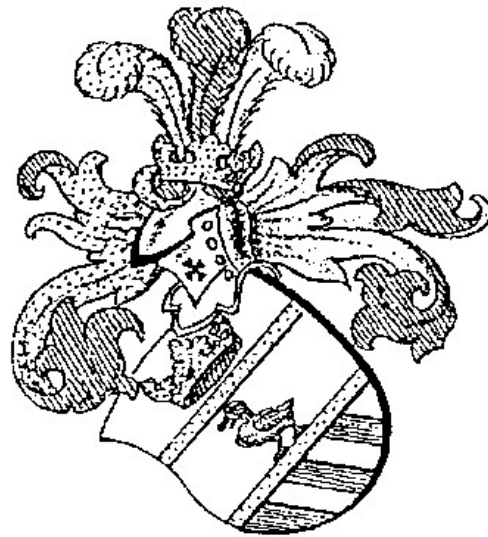
Paskvali, portal palate

Postoje tri varijante grba porodice, koje se međusobno malo razlikuju:

1. Plavo polje štita je horizontalno razdijeljeno u dvije polovine, od kojih u gornjoj polovini stoji srebrna patka, a u donjoj su tri zlatne desne kose grede;

3. Srebrno polje štita podijeljeno je sa dvije horizontalne zlatne grede u tri jednaka dijela. U gornjem dijelu stoji zlatna lisnata kruna, u srednjem divlja patka prirodne boje, a u donjem dijelu su tri zelene kose desne grede.

2. Druga varijanta je slična prvoj, samo nad patkom stoji zlatna lisnata kruna;

Na osnovu svega što je gore doneseno, moglo bi se izraditi sljedeće genealoško stablo patricijskog roda Paskvali u posmatranom periodu:

- Nikola p. Jakova Paskvali dobio je titulu kavalčira Sv. Marka 22.o6. 1634. godine.

- Marko i Antun pok. Ivana Paskvali dobijaju austrijsko plemstvo dana 15.o5. 1815. godine.

Paskvali, Lapidarij

Paskvali, Lapidarij

FAKULTET HRVATSKH STUDIJA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

O FAKULTETU HRVATSKIH STUDIJA	ZAŠTO STUDIRATI NA FAKULTETU HRVATSKIH STUDIJA	KAKO UPISATI ŽELJENI STUDIJ
<p>Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu pokrenuti su 1992. godine. Status fakulteta dobivaju 10. prosinca 2019. kada postaju Fakultet hrvatskih studija. Danas se visokoškolska djelatnost Fakulteta hrvatskih studija odvija na osam odsjeka, za:</p> <ul style="list-style-type: none"> • demografiju i hrvatsko iseljništvo • edukacijske znanosti i naobrazbu nastavnika • filozofiju • komunikologiju • kroatologiju • povijest • psihologiju • sociologiju <p>Fakultet hrvatskih studija istražuje i poučava tradicionalne i suvremene kulturološke, identitetske, humanističke i društvene teme vezane uz Republiku Hrvatsku, hrvatski narod i iseljništvo, poput kulturne, političke intelektualne povijesti i zbilje; medijske javne i osobne komunikacije; djelovanja društvenih skupina; ljudskoga doživljavanja i ponašanja; odgoja i obrazovanja; razvoja jezika; otvorenih političkih, kulturnih, socijalnih i demografskih pitanja od nacionalnoga, regionalnoga ili sveeuropskoga interesa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Agencija za znanost i visoko obrazovanje u suradnji s inozemnim stručnjacima proglasila je 2015. godine Fakultet hrvatskih studija najbolje ocijenjenim visokim učilištem u društvenom i humanističkom području u Republici Hrvatskoj. ➤ Nastava na Fakultetu hrvatskih studija odvija se u manjim grupama studenata što profesorima omogućava jasnije određivanje fokusa nastave, prilagodbu interesima i potrebama studenata te prepoznavanje sklonosti polaznika kolegija. ➤ Brojni su studenti Fakulteta hrvatskih studija uključeni u izvannastavne stručne aktivnosti – od dramske skupine, pjevačkoga zbora i studentskih udruga, preko sudjelovanja u znanstveno-istraživačkim projektima, do rada u medijima, državnim institucijama i realnom sektoru. 	<p style="text-align: center;">Ponuda studijskih programa na (preddiplomska razina)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ <u>jednopedmetno</u>: komunikologija, kroatologija, povijest, psihologija i sociologija ➤ <u>dvopedmetno</u>: demografija i hrvatsko iseljništvo, filozofija i kultura, komunikologija, kroatologija, povijest i sociologija <p style="text-align: center;">Podnošenje zamolbi za upis u prvu godinu preddiplomskog studija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ u prvom roku do nedjelje 5. srpnja 2020. u 23.59 prema srednjoeuropskom ljetnom računanju vremena. ➤ u drugom roku do nedjelje 13. rujna 2020. u 23.59 prema srednjoeuropskom ljetnom računanju vremena.

FAKULTET HRVATSKH STUDIJA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

PRIJAVE ZA UPIS NA ŽELJENI STUDIJ	UVJETI UPISA	ADMINISTRACIJA
<p>Prijave se podnose elektroničkim putem na mrežnoj stranici Fakulteta hrvatskih studija, https://www.hrstud.unizg.hr/hrvati_izvan_rh, gdje će biti dostupan obrazac prijave uz koji je potrebno priložiti skenirano:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. domovnicu ili izvadak iz Knjige hrvatskih državljana (ako je pristupnik hrvatski državljanin) ili potvrda/dokaz o stranom državljanstvu (ako je pristupnik strani državljanin), 2. izjavu o pripadnosti hrvatskomu narodu (ako pristupnik nema hrvatsko državljanstvo), 3. motivacijsko pismo (na hrvatskom, engleskom, kastilskom/španjolskom ili njemačkom jeziku), 4. svjedodžbe za zadnja četiri razreda srednje škole, 5. ispravu o poznavanju hrvatskoga jezika razine B2 ili C1 ili C2 (ako je pristupnik ima). 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ pripadnost hrvatskomu narodu s prebivalištem izvan Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske; ➤ završena četverogodišnja srednja škola, odnosno četiri posljednje godine u okviru najmanje dvanaestogodišnjega školovanja; ➤ spremnost na doseljenje u Zagreb i praćenje nastave na hrvatskom jeziku. <p>Pristupnici koji ispunjavaju gore navedene uvjete upisa pristupaju motivacijskom razgovoru i procjeni znanja hrvatskoga jezika. Razgovor će se održati putem video-poziva ili uživo na Fakultetu hrvatskih studija, Borongajska cesta 83d, Zagreb, između 7. i 9. srpnja 2020. u prvom roku, odnosno između 15. i 17. rujna 2020. u drugom roku.</p>	<p style="text-align: center;">Sve informacije o studijima mogu se pronaći na:</p> <p style="text-align: center;">https://www.hrstud.unizg.hr/studiji</p> <p>Za pomoć pri ispunjavanju prijave i prikupljanju dokumentacije, slobodno se javite na hrvatiizvanrh@hrstud.hr</p> <p>Sveučilište u Zagrebu je sa Središnjim državnim uredom za Hrvate izvan RH potpisalo <i>Sporazum</i> kojim je predviđeno donošenje upisnih kvota za Hrvate izvan Hrvatske s ciljem povratka Hrvata i potomaka Hrvata u Hrvatsku. Time je Sveučilište otvorilo prostor za upis na Hrvatske studije 53 studenta, mladih naraštaja Hrvata izvan Republike Hrvatske, pripadnika hrvatske manjine i hrvatskoga iseljništva. Troškovi redovitoga studija u cijelosti se subvencioniraju iz državnoga proračuna.</p>

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Časopis bez granica

Časopis Hrvatski glasnik, izdavača Hrvatskog građanskog društva, jedino je glasilo Hrvata Crne Gore. Bavi se temama važnim za život hrvatske zajednice u Crnoj Gori: političkim, gospodarskim, društvenim, kulturnim, povijesnim... ali je i u stalnoj misiji povezivanja dvaju država Hrvatske i Crne Gore

Distribuirana se u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Europi, SAD, Kanadi, Australiji...

Otvoreni smo za suradnju, sugestije i dobronamjerne primjedbe.

Nastojimo da svaki sljedeći broj uradimo bolje i kvalitetnije, sa raznolikim i zanimljivim sadržajem.

Budite i dalje s nama, šaljite Vaše priloge, budite i Vi jedan od kreatora našeg i Vašeg lista!

ČASOPIS MOŽETE PRONAĆI:

- U katedrali sv. Tripuna u Kotoru
- U uredu HGD CG
- U Tivtu u uredu Hrvatskoga nacionalnog vijeća

Tiskanje časopisa potpomogli:

OBITELJI MARKA I BOŽA FRANOVIĆA IZ SYDNEYA • FOND ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA CRNE GORE • SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA HRVATE IZVAN R. HRVATSKE • GRAD DUBROVNIK • DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA • TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ZAGREBA • ZRAČNA LUKA DUBROVNIK • MERCATOR CRNA GORA – IDEA • INA CRNA GORA • OPŠTINA KOTOR

MEDIJSKI PARTNERI

99,0 MHz i 95,3 MHz

LOKALNI JAVNI EMITER RADIO KOTOR

S ponosom nosimo ime svoga grada!

Nezavisni radio, Stari grad,
Trg od oružja, 85330 Kotor

E-mail: radio@tivat.com.me
www.radiotivat.com

tel: +382 972 202 670 670
www: +382 972 202 670

BokaNews

www.bokanews.me
[e-mail: boka@bokanews.me](mailto:boka@bokanews.me)

INA

CRNA GORA

Croatia Airlines
Rim
Venecija
Vueling
Rim
Volotea
Venecija
easyJet
Milano

Izravni letovi iz Dubrovnika!

Croatia Airlines
Düsseldorf
Frankfurt
Lufthansa
Frankfurt
München
Eurowings
Berlin
Düsseldorf
Hamburg
Hannover
Stuttgart
EasyJet
Berlin
Air Berlin
Düsseldorf
Transavia München

easyJet
Edinburgh
London
Bristol
British Airways
London
Monarch
Birmingham
London
Jet2.com
Belfast
Edinburgh
Leeds
Manchester
Newcastle
Nottingham
Norwegian
London
Thompson Airways
Bristol
Glasgow
London
Manchester
Newcastle
Birmingham

Vueling
Barcelona
Iberia
Madrid
Norwegian
Barcelona
Madrid

SAS
Kopenhagen
Oslo
Stockholm
Norwegian
Bergen
Helsinki
Kopenhagen
Oslo
Stavanger
Stockholm
Trondheim
Finnair
Helsinki

Croatia Airlines
Pariz
Nica
easyJet
Lyon
Pariz
Toulouse
Volotea
Bordeaux
Nantes
Marseille
Transavia France
Pariz

DUBROVNIK AIRPORT
ZRAČNA LUKA DUBROVNIK

✉ headoffice@airport-dubrovnik.hr / ☎ +385 (0) 20 773 100 / 📠 +385 (0) 20 773 322

VRIJEDI JER UŠTEDI

- Sakupljanje bodova i cash back
- Veliki broj artikala po **SUPER CIJENAMA**
- samo za korisnike Super Kartice
- **SUPER KUPONI ZA SUPER UŠTEDE** na svakom IDEA katalogu
- **SUPER SUBOTA**-dodatni **SUPER** bodovi za kupovine subotom
- **SENIOR KLUB**
  - 10% popusta svakog 21-og i 22-og u mjesecu
  - **SENIOR BON** odloženo plaćanje na 4 mjesečne rate

IDEA

ZG

CROATIA
Full of life

ZAGREB

GRAD KULTURE / CITY OF CULTURE

pogledajte poslušajte osjetite / see listen feel

ISKORISTITE
MOGUĆNOSTI
KOJE VAM PRUŽA
ZAGREB CARD

USE THE
POSSIBILITIES
OFFERED BY
ZAGREB CARD

tel. + 385 (0)1 481 40 51

TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ZAGREBA
ZAGREB TOURIST BOARD

infozagreb.hr